

ENSTITUYA KURDÎ YA BRUKSELÊ

Bultena sênehî ya agahdariyê

N° 17 - Kanûn 1993

Bi kurdî, fransî, hollandî û inglîzî

**Avec le soutien du Ministère de la Communauté Française
Service de l'Éducation Permanente**

Kiryariya salane 400 F.B. - N° bankê 426-3144071-85
4 rue Bonneels - B 1040 BRUXELLES - tel. 02/230.89.30
Ed. resp. J. Verwilt - Vijverstraat 8 - 1730 ASSE

ISSN 0777-4516

Membre de l'Union des Éditeurs de la Presse Périodique

XEBATA ME YA SÊMEHÎ

SÊ ŞEVÊN ÇANDÎ YÊN KURDÎ BI HEVKARIYA "SOLIDARITE SOCIALISTE"

Bi hevkarîya giranbûha ya Solidarité Socialiste û alîkarîya Komîsyona Ewropa, me du şevên çandî yên kurdî, li Brukselê di 19.11.1993 de, û li Charleroi di 26.11.93 de pêk anîn. Şeva siyemîn ewê di nêzik de li Liège bibe.

Bernamea her du şevan weka hev bûn : Patrick Abeels, dirokzan û hevkarê Solidarité Socialiste, her du rêxistinên me pêşkeş kirin. Piştî Pervîn Cemîl, seroka Enstîtuyê, axaftinek li ser dirok, ziman, çand û bûyerên îroyîn kir. Piştî xwarinê, koma me ya folklorê muzîk, stran û dîlanên kurdî yên xweş pêşkeş kirin û paşê Aram, hozanê ermenî yê navdar, stranên gelek xweş bi kurdî û ermenî stran. Li derve, pirtûk û xaliyên kurdî hatin raxistin.

Bi hinceta vê xebatê, me, tevî Solidarité Socialiste, broşûreke bi navê "Kurdistan", ku bi zimanê fransî ji aliyê Patrick Abeels û Pervîn Cemîl hat nivîsîn, weşand.

Şeva Brukselê li eywana bedew "Fernand Bernier", li Saint-Gilles, û şeva Charleroi li eywana cêjnan, li Garenne, derbas bûn.

Beşdarên şevê gelek balkêş bûn : Kurd, tevî jin û zarokên xwe; kesahiyên beljîkî û ewropî; rojnamevanên tirk. Radyoya "Dengê Amerîka" ya bi zimanê tirkî kurteya konferansê weşand.

4 ÎLON

Me li Aalst dest bi hevkarîyekê bi rêxistina flamanî "Hulp Aan de Koerden" (Alîkarîya Kurdan), di çarçeva projeyeke avakirina 5 gundan li Kurdîstana Iraqê de, kir. Me li bazarên bajêr bi hezaran belavok li ser rewşa aborî, civakî û siyasî li Kurdîstanê belav kirin.

11 û 18 ÎLON

Me kampanya xwe ji bo Kurdîstan Iraqê li Aalst ajot.

19 ÎLON

Koma me ya folklorê bernameke muzîk, stran û dîlanên kurdî li Chapelle-Lez-Herlaimont, di çarçeva du rojên piştgiriye ku ji aliyê rêxistina PAC (Présence et Action Culturelle) hatin pêk anîn, pêşkeş kirin.

25 ÎLON

Cardin li Aalst, me bi hevkarîya "Hulp aan de Koerden" kampanyeke agahdariyê

li ser Kurdistanê Iraqê vekir. Êvarê jî me şeveke mezin, ku bi koma me ya folklorê û komeke flamanî ku bernameke muzîka klassîk a gelek balkêş pêşkeş kir geş bû, pêk anî. Hatina şevê li ser hesaba V.I.C. (Vlaams Internationaal Centrum) hat razandin, ji bo ku em pê projeya avakirina 5 gundan pêk bînin.

25 ÎLON

Di eynî şevê de, V.I.C. şevê jî bo eynî amancê li Sint-Niklaas pêk anî. Koma me ya folklorê çû wê derê jî.

27 ÎLON

Me ji nuh de dîlanên kurdî li Emblem, nêzîkî Antwerpen (Anvers), bi vexwendina Vrouwengilde (Yekîtiya Jinan), pêşkeş kirin.

2 ÇIRÎ

Koma me ya folklorê ji aliyê komeke folklorê ya flamanî ya dîlanên navneteweyî li Zaventem hat vexwendin. Piştî bernamê, koma me dîlanên kurdî hîni beşdarî kirin, û piştî jî beşdarî lîzên folklorîk ên ewropî yê welatên cihê hîni me kirin. Şev bi germî û geşbûneke mezin derbas bû.

8 ÇIRÎ

Zanîngeha Katolik a Leuven "K.U.L.", beşa Krimînolojî, di bin serokatiya Profesor Steven De Batselier de, rojê agahdariyê li ser gelên bîndest pêk anî. Enstituya me jî ji bo pîrsa kurdî hati bû vexwendin.

Piştî pêşkeşkirina babetên sereke ji aliyê Pr. De Batselier, Eric Suy û Karel Ringoet, sekreterê giştî yê Enstituyê, Derwîş Ferho, axaftineke dirêj li ser dîroka Kurdistanê û bûyerên îroyîn ên Kurdistanê Tirkîyê kir. Piştî me filmeke 20 deqçe, ku ji aliyê televîzyona flamanî nuh hatiye kişandin û şewitandina gundên Kurdistanê Tirkîyê ji aliyê leşkerê tirkî nişan dide, raber kir. Seroka Enstituyê, Pervîn Cemîl, konferansê dewam kir, agahdarî li ser rewşa nuh a her sê perçeyên mayîn ên Kurdistanê û ya Kurdên Komarên Qefqasyê û Ewropayê da. Her du berpirsiyarên Enstituyê li ser rola gelek pêwîst û acil ku welatên Rojava divên bilîzin, ji bo ku çareyek ji pîrsa kurdî ku her ku diçe girantir dibe re bê dîtin, îsrar kir. Nêzîkî 90 profesor, pispor û xwendekarên Zanîngehê bi baldaneke mezin guhdariya konferansê dikir.

16 ÇIRÎ

Wezîrê Dewletê yê Navçeya Brukselê, Vic Anceaux, rojê agahdariyê li ser derhatîyan pêk anî. Nûnerên civakên cihê yê biyanî beşdarî wê bûn. Sekreterê giştî yê Enstituyê, Derwîş Ferho, agahdarî li ser rewşa Kurdên Beljîkayê da.

28 ÇIRÎ

Em beşdar bûn vekirina raberîyeke mezin a "seyyar" ya bi navê "La mémoire

retissée, 100 ans d'immigration en Belgique" (Bîranîna ji nuh de hîvaztî, 100 salên derhatîbûna Beljîkayê), ku ji aliyê Zanîngeha Azad a Brukselê "U.L.B." û Navenda Çandî ya Charleroi, hat pêk anîn. Ev vekirin li cîyêke sembolîk, stasyona trêna a şaredariya Schaerbeek, li Brukselê, bû. Li ber jimareke mezin a beşdaran, seroka zanîngehê, Stî Françoise Thys-Clément, û berpirsiyara koma lêkolînê li ser dîroka derhatîbûnê li U.L.B., Stî Anne Morelli, peyivîn. Enstituya me bi weşan, afîş û fotoyan beşdarî vê raberîya giring bû. Albumeke spehî ku fotoyên hemî netewahiyên ku li Beljîkayê dijîn bi vê hincetê hat weşandin.

9 TEŞRÎN

Bi hinceta şeveke piştgiriya Kurdîstana Iraqê li bajarê Brugge, koma me ya muzîk û stranan ji aliyê rêxistina Amnesty International hat vexwendin.

15 TEŞRÎN

Bi vexwendina Yekîtiya Xwendekarên Zanîngeha Katolîk ya Leuven, me axaftinek li ser pîrsa kurdî kir.

20 TEŞRÎN

Ji nuh de, muzîsyenên me bernameke xweş li navenda çandî De Heksenketel, li Broechem, nêzikî Anvers, pêşkeş kir.

KONFÊRANSEKE NAVNETEWÊYÎ LI SER KURDISTANA IRAQÊ LI BRUKSELÊ

Di rojên 12 û 13 Çirî 1993 de, bi inîsyatîva rêxistina hollandî "Stichtig Nederland-Koerdistan", bi hevkarîya rêxistina flamanî "Overleg Koerdistan-Vlaanderen" û bi piştgiriya maddî ya Kommisyona Ewropa, Cebemo û Oeucumenische Hulp, konfêranseke navneteweyî li ser Kurdîstana Iraqê li mêvanxana "otêl" luks "Astoria", li Brukselê, hat pêk anîn.

Amanca vê civînê, ji alîkî xurtkirina piştgiriya aborî ji Kurdîstana Iraqê re, û ji alîkî din jî temînkirina koordinasyonê di navbera rêxistinên rojavayî "ONG" ku projeyan li Kurdîstana Iraqê pêk tînin bû.

Konfêrans ji aliyê serokê wê, Mîrza Fuad HUSEYN, hat vekirin. Piştî, bi rêz, ev kesahî axaftin : Stî Danielle MITTERAND, seroka Weqfa France-Libertés û xanima serokê Fransayê, F. Mitterand; Mîrza Robert HOULISTON, ji Kommisyona Ewropayê; Serokwezîrê Alîkar ê Kurdîstana Iraqê, Mîrza Roş ŞAWÊS; Mîrza Peter MULLER, serokê Weqfa Nederland-Koerdistan. Li dawiyê, komên xebatê yê hincetê hatin pêk anîn, ji bo ku tecrube bikin ku hin pêşniyarên konkrêt bi cî bin.

2 BIRYARÊN PARLEMENTA EWROPAYÊ LI SER KURDISTANA TIRKIYÊ

Di 16. 9. 1993 de, Parlemeta Ewropayê van du biryarên jêrîn, ku metnên wan weka xwe bi vê bultenê hatine ragihandin, stendin :

a) biryara li ser kuştina parlementerê kurd ê partiya HEP, Mehmet SINCAR, û rewşa giştî ya Kurdên Tirkîyê. Di dawiya vê biryarê de, Parlement terorizma hem dewleta Tirkîyê û hem a PKKê mehkûm dîke û Konsey, Kommisyon û Dewletên Ewropayê vedixwîne ku "hemî imkanan bi kar binin ji bo ku Tirkîyê teşwîq bikin ku dialoqeke siyasî bi Kurdên ku li welêt dijîn re veke".

b) biryar li ser rehînegirtina tûristên ewropî ji aliyê PKKê. Parlement "balan dikişîne ku ev kirinên bi eyb sempatiya ku Kurdan di nava ramana tevane ya Dewletên endam de stendiye dide hunda kirin".

QEDEXEKIRINA RÊXISTINÊN PKK LI ALMANYA Û FRANSA

Di 4 Teşrîn 1993 de, welatên ewropî yên cihê (Almanya, Fransa, Ingilîtere û Swîs), ji bo cara 3mîn di nav du salan de, êrişên liserhev ên rêxistinên cihê yên PKK kişandin. Ajansên tûristîk, konsulxane û sefaretxanên cihê hatin têk dan. Li Brukselê, mîlîtanên PKKê avahiya Kommisyona Ewropayê îşgal kir, ji bo ku dijî siyaseta Ankarê, nemaze piştî têkdana bajarê Licê, protesto bikin. Lê polis ew tavil jê derxistin.

Piştî van bûyeran, hukûmeta almanî, û piştî ya fransî, rêxistinên PKK ên li welatên wan qedexe kirin. Lê piştî çend rojan, nêzîkî 15 rêxistin li Almanya xebata xwe bi awakî vekirî dewam kir û du şevan pêk anîn !

Enstituya me tucar van metodên PKK qebûl nake. Lê em bawer in ku tu çare ji pirsê kurdî re bi girtina rêxistinên PKK nayê dîtin. Divê ku hemî welatên ewropî di siyaseta xwe bi Tirkîyê re yek deng bin, ji bo ku şiddeta PKK bitenê netîca trajîk a stema xwînî ku dewleta tirk li ser Kurdistanê Tirkîyê ji destpêka vê sedsalê de bi kar tîne ye. Têkdana giştî ya bajarê Licê ya nêzîkî Diyarbekirê di 22 Çirî 1993 de, şewitandina xaniyan ku bû sedema reva nêzîkî 10.000 ji rûniştevanên wî bajarê ku îro tê de bitenê 1.500 kes mane, yek ji nimûneyên bêjimar ên hovîtiya leşker û polisê tirkî ye.

Ji bo ku ev xelesa şiddetê biguhere, binetê altêrnatîvek heye. Hukûmeta Tirkîyê divê xwe dêmokratîk bike û zagonên (qanûn) ku mafên siyasî û çandî yên rast ji Kurdên Tirkîyê re binasin derxîne :

- lêgalkirina (meşrû'kirin) partiyên siyasî û rêxistinên civakî û çandî yên kurdî.
- hînkirina ziman û çanda kurdî li dibistanan. - lêgalkirina weşana kurdî : radyo, televîzyon û rojname.

Tatbîqkirina van mafan divê ku ji aliyê meqamên resmî yên rojavayî bi awakî xurt bê kontrol kirin.

Ewropa û Amerîka dikarin, eger bixwazin, guh nedin şantaja herdemî ya Tirkîyê ku kontratên bazirganî bi wan re rawestîne û dikarin siyaseteke merdtir pê re bikin, ango wê neçar bihêlin ku di zûtirîn dem de mafên siyasî û çandî bide Kurdên Tirkîyê, ji bo ku ew andama nîvçe û endama wêbê ya Civata Ewropî, û endama Konseya Ewropa, Nato û CSCE (Konfêransa li ser Ewlehî û Hevkariyê li Ewropayê) ye.

Dema ku, piştî vê nasandina mafan, alaneke serbestiyê pêk bibe, em bawer in ku partiyên siyasî yên kurdî yên nerm ewê dikaribin roleke giring di çareserkirina pirsê kurdî de, bi awakî dêmokratîk û bê şiddet, bilizin.

KURDISTANA TIRKIYÊ

Her ku diçe, rewş xerabtir dibe

Rewş li Kurdistanê Tirkîyê her ku diçe xerabtir dibe : girtina berpirsiyarên siyasî, weka serokê partiya DEP, Yaşar KAYA; kuştina ronakbîr, rojnamevan û kesên piçûk ... piraniya caran bê sedemeke ceddî; şewitandina bajar û gundan, weka bajarê Licê, nêzikî Diyarbekirê (li metnên rojnaman ên ragihandî binêre). Piraniya van cinayetan ji aliyê leşker, polis û cenderma Tirkan bi awakî vekirî, yan ji aliyê rêxistinên olî yên fanatîk, weka Hizbullahî, yan ên faşîst, bi awakî girtî tên kirin. P.K.K. jî xelk dikuje û ew neçar dike ku di navbera wê û leşker de bibijêre. Xelk, ji tirs, neçar dibe ku yek ji her du aliyên bibijêre : yê leşker û polis, yan ê P.K.K. ! Gelek ji wan ji gundên xwe direvin û xwe digihînin ên ku berê wan li xaniyên xerab ên bajarên tirkî û kurdî pena (iltica) bûne.

Ev şiddeta bê dawî, perîşaniya maddî û qedexebûna serbestiya kesî û giştî her bîneke hêviyê û her tecrubeke aşîtiyê radiwestîne.

Em mêtodên P.K.K. tucar napejirînin, lê hukûmet û leşkerê Tirkîyê berpirsiyarên pêşîn ên vê rewşa trajîk dibînin. Jixwe tarîxa stema hov ku li Tirkîyê li ser gelê kurd tê kirin ji ya hebûna P.K.K. gelek kevntir e.

Divê ku Tirkiye bi serhişkî ji rastiyê nereve û lê bi awakî vekirî binêre. Divê ku

ew mafên dêmokratîk, ên siyasî û çandî, yên gelê kurd, di nav sînorên Tirkîyê de bipejirîne. Ango, divê ku ew jê re otonomîyeke rast bide.

Dewletên Rojava jî bi hevalbendîtiya Tirkîyê bi sûc in. Berpirsiyarên siyasî û sermayedarên ewropî û amerîkî rêxistinên kurdî ittiham dikin ku ew perçekirî ne û nikarin têkoşîneke rast dijî pelixandina Tirkîyê bikin, lê ew bi vî awayî sistbûna siyaseta xwe li hemberî Tirkîyê li paş vê behana hêsan vedişêrin. Dema ku rojavayî biryar stend ku dijminên mezin ên weka Israîlî û Filistinî; Sîrb, Kroat û Bosnyakan; Reş û Sîpiyên Afrika Başûr, li dora masekê bicivînin, ew li benda yekbûna partî û rêxistinên van gelan ne bûn ! Ji dema şerrê Xelîc, rêxistinên kurdî ji hemî hukûmetên rojavayî û sazandeyên bilind ên navneteweyî, weka Parlemeta Ewropayê, Konseya Ewropayê, CSCE (Konfêransa li ser Ewlehî û Hekariyê li Ewropayê) û ONU (Rêxistina Neteweyên Yekbûyî), pêkanîna konfêranseke navneteweyî li ser pîrsa kurdî dixwazin. Di vê konfêransê de jî, ew beşdarbûna nûnerên hukûmetên Tirkîye, Îran, Iraq û Sûriyê û rêxistinên kurdî yên çar perçeyên Kurdistanê dixwazin.

Mixabin, siyaseta "real politic" stendina riyên xwar ên bitehlike ku em her roj dibînin ferz dike. Çaredîtina tu pîrsî li Cihana Siyemîn bi qasî ya pîrsa kurdî ne zor e. Ji bo ku ji alîkî Kurdistan girêdayî çar, ne yek, dewlet e, û ji alîkî din jî ew xwedîya dewlemendiyên tebîî yên mezin e û cîyekî coxrafî û stratêjîk ê gelek giring li nivê Rojhilata Nêzîk distîne.

Komîta Neteweyên Yekbûyî dijî êşkencê Tirkîyê mahkûm dike

Di hejmara Teşrîn 1993 de, buletena Helsinki Watch beşek ji rapora Komîta Neteweyên Yekbûyî dijî Êşkencê ya 18 Teşrîn 1993, ku tê de hukûmeta Tirkîyê ji bo bikaranîna "êşkenceya giştî, rojane, ya bi qesd û sistematîk" mahkûm dike, weşand (li metnê ragihandî yê encama raporê binêre).

KURDISTANA IRAQÊ

Mîrza Hugo Van Rompaey li kongreya K.D.P.I.

Parlementerê beljîjî yê partiya CVP (Sosyal-Filleh yê flamanî), Hugo Van Rompaey, ji aliyê Mîrza Mesûd Berzanî hati bû vexwendin, bi hinceta kongreya P.D.K.I. ku di 16.8.1993 de bû. Berzanî parlementerên din ên ewropî jî vexwendî bûn vê kongrê, lê bitenê Van Rompaey çû Kurdistanê. Wî li wê derê axaftineke piştgiriye ya pîrr germ û mirovî kir (li metnê axaftinê binêre).

KURDISTANA SÛRIYÊ

Osman Sabrî wefat kir

Di 11.10.1993 de, têkoşer û roknabîrê kurd ê navdar Osman Sabrî di 88 saliya xwe de wefat kir. Weka gelek ronakbîrên cuhan ên nifşê wî, ew ji Kurdistana Tirkîyê bû. Piştî ku xebata xwe li wê derê kir, ew neçar bû ku pena bibe (iltica bike) Sûriyê ji bo ku ji diktatoriya Mustafa Kemal "Ata-Türk" bireve. Li wê beşê, ew ket nav xelesa ronakbîrên ku li dora kovara kurdî Hawar, ku ji aliyê Mîr Celadet Bedir Xan dihat idare kirin, dicivyan. Û ew bû endamê çend partiyên siyasî li Kurdistana Sûriye û Iraqê. Ji sedema gotinên wî yê gelek vekirî û merdbûna wî ya mezin ew 12 car li zindanên cihê yê her sê perçeyên Kurdistanê hat girtin û êşkence kirin û carek jî li girava Madagaskar hat sirgûn kirin !

Osman Sabrî ji gelê kurd re pirtûkxaneke dewlemend, ku tê de jimareke giring ji berhem û belgeyên li ser Kurdan hene, hişt.

Derxistina kevnerêceke arkêolojiik a gelek giring li Kurdistana Sûriyê

Ekîpeke ewropî, "European Excavations in Syria", ku ji arkêologên 7 welatên ewropî pêk hatiye û ji aliyê Beljîkiyekî, Dr Marc LEBEAU, li Tel Beyder, li navçeya Cezîrê, li Kurdistana Sûriyê, nuh ciyekî arkêolojiik ê gelek orijînal dît. Ew ji du bajaran pêk hatiye :

a) bajarekî bilind ku di destpêka 3.000 salên Berê Miladê de ava bûye. Ew di awayê tacekî ku mihwerê wî 600 metre ye û ku di nivê wî de "akropolek" (şanoya kevn) heye ye. Çar deriyên wî, ku çar iticahan (Bakur, Başûr, Rojhilat, Rojava) nişan didin, hene. Ev ekîpa ewropî bawer dike ku çandeke ewhas ecêb dîtiye ku ew ji xwe dipirse ku wê girêbide kîjan etniyê : Ûrî "Sumirî" (ango endo-ewropî) yan samî, yan jî şehriyariya "Sûbarî", ev navê ku ji aliyê Sûmirî û Akadiyan ji vê navçeyê re hati bû dayîn ? Sûbarî yek ji bapîrên Kurdan bûn.

b) hinek dûrtir, bajarekî nizm ku di sedsala XVmîn Berê Miladê de ava bûye. Ew di bin Imperatoriya Mîtanî de bû. Ew Imperatoriya mezin bi aristokratên xwe yê şerker û mîra binavûdeng Nefertîtî (ku ji zewacekî mîtanî-misrî bû bû) hati bû nasîn. Mîtanî jî yek ji bapîrên Kurdan tên hesab kirin.

Helbet ev lêgerînên arkêolojiik hîn dajon û ewê ji me re gelek kenzên din ên kevn ên vê navçeya ku sêkoşeyeke dewlemend, ku bi çemê Firatê hatiye av dan û ku çaryaneke danûsentinên cihanên cihê, yê misrî, anadolî, sumirî û Deryayê Sipî ye, derxînin.

WEŞANÊN FIROTINÊ

WEŞANÊN ENSTITUYÊ

	F.B.
Bultena agahdariyê (bi zimanên cihê)	100
Dossier Kurdistan (bi fransî)	200
Dossier Koerdistan (bi hollandî)	200
Kurdistan File (bi ingilîzî)	200
CEMIL PAŞA Ekrem, Muhtasar hayatım	200
SOREKLÎ Şahîne Bekir, Jana Heft Salan (helbest)	250
BIRO Taharê, Memê û Eysê (şano)	200
SHAKELY Ferhad, Kurdish Nationalism in Mam û Zin of Ahmad-î Khanî (bi ingilîzî)	250
KURDISTAN, broşurek bi fransî, bi hevkarîya Solidarité Socialiste	100
TORÎ Nêrgiz, Kawa Efsanesi (bi tirkî)	150
Kasêta hozan Birader : Evdalê Zeynê	250
Kartên postê yên bireng	25

WEŞANÊN DIN

BI KURDÎ

Pirtûk

AHMED Feqîr, Diwan Reş I	250
BAKSI Mahmut, Hêlîn	280
BEDIR XAN Kamuran, Stêr	125
BOYIK Eskerê, Mem û Zîn (şano)	120
BURKAY Kemal, Azadî û Jîyan	300
CEWERÎ Firat, Dê Şêrinê	180
CEWERÎ Firat, Kevoka spî	200
CIGERXWÎN, Tarîxa Kurdistan 1	300
CIGERXWÎN, Tarîxa Kurdistan 2	300
CIGERXWÎN, Folklorê kurdî	250
DIJWAR Egîd, Yekîtiya çûkan	300
DÜZGÜN M., COMERD M., TORNÊCENGI H., Dêrsim de diwayî, qesê pî-kalikan, erf u mecazî, çibenoki, weletnayênî (dumilî)	300
FERHO M. Derwêş, Dengê Roja Dîl	180
FERAT Selîm, Bijî Kurdistan "Êş"	200
KILIÇ Hazım, Evdîrehîm Rehmiyê Hekarî	300
LESCOT Roger, Çîrokên Kurdî	600
MERÎWANÎ Peşew, Mam Rêwî "sorani"	200

PERWER Şivan, Çiroka Newrozê	300
PINTER Harold, Zimanê çiya	150
PUŞKÎN A., Masîvanê kal û masiyê sor	125
REŞÎD Tosinê, Siyabend û Xecê	150
SIRWA Aziz, Pelke Zêrêne (sorani)	250
SOREKLÎ Şahînê B., Em û Pirsê Me	200
SOREKLÎ Şahînê B., Wendabûn	200
Şemo Ereb, Dimdim	200
Şemo Ereb, Jiyana Bextewar	200
UZUN Mehmet, Mirina Kalekî Rind	600
WEŞANÊN RIYA AZADÎ, Destana Memê Alan	200
WEŞANXANA TARA, Mûsiqa (sorani)	200
WEŞANXANA ÇAND, Aladîn û Lampaya bi Efsûn	200
WEŞANXANA SARA, Şengul û Mengul "şano dramatik"	200
<u>Kovar</u>	
ENSTITUYA KURDÎ YA PARÎSÊ, Hêvî	280
<u>Sêlik, kasêt, video û kartên postê</u>	
Sêlika hozan Brader	250
Sêlika Gulîstan: My believed mother	700
Kasêt	250
Video	600
Kartên postê	50
Kartên postê	20
<u>BI FRANSÎ</u>	
BEDIR KHAN Djeladet et LESCOT Roger, Grammaire kurde	1.900
BLAU Joyce, Dictionnaire kurde	700
KUTSCHERA Chris, Le mouvement National Kurde	1.000
<u>BI HOLLANDÎ</u>	
FERHO M. Derwêş û CAVENTS Gerd, Cigerxwîn, Poëzie uit Koerdistan	180
KOERDISCH CENTRUM, Arnhem, Het leven van de Koerden	120
VANDEWIJER Ina, Het Zilveren Ei	50

BI INGİLİZİ

BLAU Joyce, Kurdish dictionary	700
LAIZER Sheri, Into Kurdistan, Frontiers under fire	500
PAX CHRISTI INTERNATIONAL, Elections in Iraqi Kurdistan	100

BI ALMANİ

AMMAN Birgit, Traurige Reise	200
------------------------------	-----

BI TIRKİ

AEGLETON William, Mehabat Kürt Cumhuriyeti 1946	250
BAKSI Mahmut, Şivan'ın Sevdası	200
BAŞKAYA Fikret, Paradigmanın iflası	300
BEŞİKÇİ İsmail, Devletlerarası sömürge Kürdistan	750
BILGIN M. Sıraç, Barzani	1.000
BOYIK Eskerê, Dağ çiçekleri	120
CIVAN Rojvanê, Şeyh Said isyanı	120
DERSİMİ Nuri, Kürdistan Tarihinde Dersim	300
DIKILI A., Kürt sol sosyetesı	200
DÜZGÜN M., COMERD M., TORNÊCENGI H.; Dersim'de dualar, atasözleri, mecazlar, bilmece, şaşırtmacalar	300
İBN'ÜL ERZAK, Mervani Kürtleri Tarihi	200
İNSTITUT KURDE DE PARIS, Studia Kurdica	200
KAYA Şerafettin, Diyarbakır'da İşkence	240
MAR Cemşit, Dersim destanı	120
MAR Cemşit, Koçkiri destanı	120
MEDYALI A., Zerdüş ve öğretisi	200
NIKİTİN Bazil, Kürtler	400
ROHAT, Kürdoloji biliminin 200 yıllık geçmişi	300
TAŞ A., Türkiye Kürdistanı, ekonomik ve sosyal yapı	250
ZANA Mehdi, Bekle Diyarbakır	300

BI EREBİ

CELİL Celilê, Nahdatul Ekrad El-Seqafiyye Welqewmiyye	150
---	-----

a) B3-1275 et 1315/93

Résolution sur l'assassinat de M. Mehmet Sinçar, parlementaire kurde de Turquie, et la situation des Kurdes en Turquie

Le Parlement européen,

- A. condamnant l'attentat commis à Batman (Kurdistan de Turquie) le 4 septembre 1993, lequel a coûté la vie à M. Mehmet Sinçar, parlementaire kurde du parti démocratique (DEP, ex-HEP), ainsi qu'à un autre membre du parti,
- B. considérant que M. Sinçar faisait partie d'un groupe de députés de la région qui enquêtaient sur la violence politique à Batman (plus de 300 morts ces dernières années),
- C. considérant que des présomptions pèsent sur les forces militaires turques et leurs supplétifs,
- D. considérant que M. Sinçar est une des victimes d'une longue série d'assassinats politiques non élucidés,
- E. eu égard au nombre sans cesse croissant de personnes tuées par des forces armées dans le sud-est de la Turquie,
- F. eu égard à l'accroissement du nombre des interdictions de rassemblement, des restrictions à la liberté de presse et d'opinion que traduisent la confiscation et l'interdiction de journaux et de périodiques fournissant des informations sur la situation qui règne réellement dans le sud-est du pays,
- G. rappelant que le respect des droits de l'homme les plus élémentaires, tels qu'ils sont définis par la Convention européenne sur la sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales, est une condition essentielle pour toute adhésion à la Communauté européenne,
- H. rappelant ses résolutions antérieures sur les Kurdes de Turquie;
 1. déplore vivement la mort des deux responsables du DEP;
 2. demande que la lumière soit faite sur ces assassinats et tous les autres qui n'ont pas été élucidés et que les coupables soient traduits en justice;
 3. condamne toute forme de violence et notamment le terrorisme du PKK;
 4. demande aux autorités turques de mettre un terme à l'état d'exception dans les provinces à majorité kurde et de garantir le respect des droits de l'homme dans la région;
 5. invite le Conseil, la Commission et les Etats membres à user de toutes les possibilités pour inciter la Turquie à ouvrir un dialogue politique avec les Kurdes vivant dans le pays;
 6. charge son Président de transmettre la présente résolution au Conseil, à la Commission, à la CPE, ainsi qu'aux gouvernements des Etats membres et au gouvernement turc.

c) B3-1256/93

Résolution sur les enlèvements perpétrés par le PKK

Le Parlement européen,

- A. choqué par les enlèvements de touristes, notamment de ressortissants des Etats membres de la Communauté, perpétrés par le PKK dans l'est de la Turquie,
- B. soulignant qu'il est de l'intérêt et du devoir communs de la Communauté et des Etats membres de celle-ci de ne pas céder au chantage exercé par les terroristes,
- C. rappelant ses résolutions sur le problème de la minorité kurde de Turquie;
 - 1. condamne les enlèvements de personnes totalement étrangères au conflit qui oppose le gouvernement turc et le PKK;
 - 2. fait observer que ces actes scandaleux ne peuvent qu'entamer la sympathie dont jouissent les Kurdes au sein de l'opinion des Etats membres;
 - 3. charge son Président de transmettre la présente résolution au Conseil, à la Commission, à la CPE ainsi qu'au gouvernement turc et au bureau du PKK à Bruxelles.

November 1993

**UNITED NATIONS COMMITTEE AGAINST TORTURE
CONDEMNS TURKEY FOR WIDESPREAD,
DELIBERATE, SYSTEMATIC TORTURE**

On November 18, 1993, the United Nations Committee Against Torture issued a report condemning the government of Turkey for "widespread, habitual, deliberate" and "systematic" torture. The committee's decision was taken unanimously. Helsinki Watch welcomes the committee's report and urges Turkey, the United States, and the rest of the international community to take steps to end the appalling and inhumane practice of torture in Turkey. This is the second time within a year that an international body charged with monitoring torture has severely criticized Turkey for its continuing use of torture during the interrogation of people suspected of ordinary or political crimes.

The Committee Against Torture (CAT) was created in 1988 to monitor the implementation of the United Nations Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment, which was adopted in 1984 and went into effect in 1987. Turkey ratified the convention on August 2, 1988, and is bound by its provisions.

The Committee Against Torture, made up of ten experts selected by states that have signed and ratified the convention, has been monitoring torture in Turkey since 1990. Its findings were based on information received from non-governmental organizations and on its own 1992 mission to Turkey. Over the objection of the government of Turkey, the CAT decided to release publicly a summary of its findings.

The committee concluded that

even though only a small number of torture cases can be proved with absolute certainty, the copious testimony gathered is so consistent in its description of torture techniques and the places and circumstances in which torture is perpetrated that the existence of systematic torture in Turkey cannot be denied. . . . [Torture is] seen to be habitual, widespread and deliberate in at least a considerable part of the territory of the country in question.

HELSINKI WATCH

485 Fifth Avenue New York, N.Y. 10017-6104
(212) 972-8400 Fax: (212) 972-0905

1522 K St. N.W. Suite 910 Washington, D.C. 20005-1202
(202) 371-6592 Fax: (202) 371-0124

The committee went on to condemn acts of violence perpetrated by armed groups against security forces in Turkey, but emphasized that

under article 2, paragraph 2, of the Convention, no exceptional circumstances whatsoever, whether a state of war or a threat of war, internal political instability or any other public emergency, may be invoked as a justification of torture.

The committee stated that certain measures must be taken immediately:

- The use of a blindfold during questioning should be expressly prohibited;
- legal assistance should be provided for any person held in police custody;
- access for lawyers should be made easier; and
- all solitary confinement cells known as "coffins", in which inmates can only stand or crouch, must be demolished.

The committee stated that the maximum time limit of thirty days for police custody for detainees suspected of crimes against the state connected with terrorism, firearms or drugs is "excessive" and "may leave room for acts of torture by the security forces."

Moreover, the committee recommended that forensic examinations of persons in police custody "should be completely separate from the police," that detainees should be permitted to be examined by doctors of their own choice, and that any resulting certificate should be admitted into evidence before a court.

The committee recommended that prosecutors act "promptly and effectively" to investigate claims of torture, and that "torturers should not feel that they are in a position of virtual immunity from the law."

The committee made additional comments and recommendations; a full copy of the 14-page report can be obtained from Helsinki Watch.

In December 1992, the other international body responsible for investigating torture, the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), issued a public statement sharply criticizing the government of Turkey:

In the light of all the information at its disposal, the CPT can only conclude that the practice of torture and other forms of severe ill-treatment of persons in police custody remains widespread in Turkey and that such methods are applied to both ordinary criminal suspects and persons held under anti-terrorism provisions.

The reports by the UN Committee Against Torture and the European Committee for the Prevention of Torture substantiate Helsinki Watch findings. Helsinki Watch has monitored torture in Turkey since 1982 and has published a series of reports documenting the use of routine brutal and horrifying torture techniques. Helsinki Watch reported in *Broken Promises: Torture and Killings Continue in Turkey* (December 1992) that

[s]uspects of both political and ordinary crimes are routinely and systematically tortured in police interrogation centers in western and southeast Turkey. Appalling torture techniques are regularly used: suspension by the arms or wrists, often first tied behind the back of the naked, blindfolded victim; electric shock to the genitals and other sensitive parts of the body; *falaka* (beating the soles of the feet until they swell and bleed, sometimes making it impossible for victims to stand); rape, both vaginal and anal, sometimes using truncheons or gun barrels; shooting highly-pressurized water at victims who are sometimes constrained in rubber tires; severe beatings with sticks and truncheons; pulling victims by the hair, sometimes pulling out clumps of hair; pulling hair from victims' beards or mustaches; death threats and threats to kill family members; placing victims on blocks of ice; forcing victims' heads into excrement; placing victims in small cells with attack dogs who attack and bite them.

Torture in police custody can lead to death. In 1992, sixteen detainees died in suspicious circumstances in police custody; in 1993, the total thus far is eighteen. Many of these deaths are described as resulting from suicide, heart attack or illness.

Helsinki Watch supports the findings and recommendations of the UN Committee Against Torture. We again urge the government of Turkey to put an end to the disgraceful practice of torture. We urge the United States and the other members of the international community to use their best efforts to persuade Turkey to end these sickening practices.

* * *

This newsletter was written by Lois Whitman, deputy director of Helsinki Watch.

Helsinki Watch was established in 1978 to monitor domestic and international compliance with human rights provisions of the 1975 Helsinki Accords. The chair of Helsinki Watch is Jonathan Fanton and the vice chair is Alice Henkin. Jeri Laber is executive director; Lois Whitman is deputy director; Holly Cartner and Julie Mertus are counsel; Erika Dailey, Rachel Denber, Ivana Nizich and Christopher Panico are research associates; and Christina Derry, Ivan Lupis, Alexander Petrov and Isabelle Tin-Aung are associates.

Helsinki Watch is a division of Human Rights Watch, which includes Africa Watch, Americas Watch, Asia Watch and Middle East Watch. The chair of Human Rights Watch is Robert L. Bernstein and the vice chair is Adrian W. DeWind. Kenneth Roth is executive director; Gara LaMarche is associate director; Michal Longfelder is development director; Holly J. Burkhalter is Washington director; Ellen Lutz is California director; Susan Osnos is press director; Jemera Rone is counsel; Dorothy Q. Thomas is Women's Rights Project director; Joanna Weschler is Prison Project director; and Kenneth Anderson is Arms Project director.

Helsinki Watch is affiliated with the International Helsinki Federation in Vienna, Austria.

SENAAT

Mijnheer de Voorzitter,
Beste Koerdische Vrienden,

Ik heb de Koerdische geschiedenis bestudeerd van de voorbije 3.500 jaar. Op basis hiervan weet ik dat regeringsleiders die beweren dat de Koerden geen etnische authenticiteit hebben en dat het Koerdisch geen authentieke taal is, volkomen ongelijk hebben. Het Koerdisch is geen dialect van een andere taal, het Koerdisch is daarentegen een zelfstandige taal binnen de groep van de Indo-Europese talen. De Koerden hebben altijd moeten vechten voor erkenning en moeten afrekenen met overheersing, niettegenstaande het feit dat sinds duizenden jaren uw volk beschikt over een rijkdom aan talenten : U had en U heeft hoogstaande filosofen, wetenschappers, letterkundigen, arbeidskrachten, landbouwers en leiders.

Nu heeft U geen eigen land omdat de grootmachten begin de jaren 20 de politieke misdaad hebben begaan hun militair en economisch eigen belang te laten voorgaan voor uw rechten door uw volk te verdelen over vijf verschillende landen.

De wereldpers en dus ook de publieke opinie heeft maar even belangstelling gehad voor uw volk wanneer in 1987 en 1988 U de verschrikking van het gifgas moest ondergaan en wanneer uw volk twee jaar geleden moorddadig gedrukt werd tegen de ijsskoude bergen van Noord-Irak. Toen heb ik bij mij thuis zitten wenen voor mijn televisiescherm en gezworen als Belgisch parlamentslid mij totaal mee in te zetten om mee te werken aan de heropstanding van uw volk.

De president van Irak en Turkije mag weten dat ik er geen schrik voor gehad heb om alleen vanuit België naar uw congres te komen, ook al wist ik dat een gedeelte van de reis niet zonder gevaar zou verlopen. Uit solidariteit met U ben ik dit jaar met mijn gezin niet op vakantie gegaan, maar hebben we dat vakantiebudget besteed om hier aanwezig te kunnen zijn.

Ik ben uw Voorzitter zeer dankbaar dat hij mij heeft uitgenodigd. Ik ben zeer gelukkig hier bij U te kunnen zijn. Ik ben naar U gekomen om U een boodschap te brengen.

Als democraat en in naam van velen in België en Europa die een democratisch hart hebben zeg ik U :

- De politieke realiteit laat wellicht niet toe dat voor U nu geografisch een nieuw land wordt geschapen. In gans de wereld worden minstens 5.000 talen gesproken, wat laat vermoeden dat er minstens zoveel verschillende etnische groepen bestaan, terwijl op dit ogenblik de wereld nog geen 200 landen telt. Federalisme is echter wel mogelijk in Koerdistan.
- Als er nu geen nieuw land kan geschapen worden, moet men wel aanvaarden dat alleszins de tijd voorbij is dat volkeren onderdrukt worden. De basis van de democratie is dat alle volkeren en alle mensen gelijke rechten hebben, ook de Koerden.
- Voor kolonialisme en dictaturen mag er geen plaats meer zijn in de wereld, d.w.z. dat in de internationale politiek het principe van de eerbiediging van de mensen- en volkerenrechten moet naar voor geschoven worden, voor de economische en militaire belangen.

- Wij doen een oproep tot alle democraten, ik in België en Europa om in blok ons te verzetten tegen het voortzetten van de onderdrukking van het Koerdisch volk. Wij eisen dat, na de noodhulp die in de voorbije rampstoestand werd geboden, door de internationale gemeenschap eraan meegewerkt wordt om voor U ruimte te scheppen :
- * opdat gij in alle omstandigheden uw eigen taal zult kunnen spreken;
 - * opdat gij de Koerdische cultuur zult kunnen beoefenen;
 - * opdat gij uw eigen woningen zult kunnen bouwen;
 - * opdat gij uw eigen scholen zult kunnen oprichten en laten functioneren;
 - * opdat gij uw eigen ziekenhuizen zult kunnen bouwen;
 - * opdat gij uw eigen landbouw en industrie zult kunt ontwikkelen;
 - * en opdat gij overal tenvolle de democratische en mensenrechten zult kunnen genieten.

Als democraat pleit ik niet voor een oorlog met wapens maar pleit ik wel voor de inzet van het wapen der democratische rechten. In ons klein land België werd meer dan 150 jaar gevochten met het wapen van de democratie om de goede staatsstructuur te vinden waarbinnen de rechten van de etnische groepen en de individuen tenvolle gerespecteerd worden. Hiertoe werden in mijn land nooit militaire wapens gebruikt. Ik wens U van harte toe dat U in het kader van vrede succesvol ook uw democratie moge uitbouwen. Wellicht zal dit congres hiertoe bijdragen.

Ik wens U van harte veel succes. Op onze sympathie en solidariteit zal U kunnen rekenen.

Hugo VAN ROMPAEY

Senator (Belgium)

Arbil (Irak), 16 augustus 1993

Nouvelles du Kurdistan de Turquie et d'Iran-Irak

KURDISTAN DE TURQUIE

LES dernières semaines, la presse ne fait que rapporter ostensiblement des nouvelles de crise et de répression de l'ouest occidental par le PKK. Parmi des travailleurs du Kurdistan, tout en désapprouvant des méthodes semblables, nous rendons le gouvernement, l'armée et la police turcs les premiers responsables de ces actes. Les Kurdes de Turquie n'ayant aucun droit, même celui d'une simple reconnaissance en tant que Kurdes, subissent un martyre qu'on dure depuis près d'un siècle. C'est à dire bien avant l'apparition du PKK. Recevoir un problème aussi ancien et complexe à une simple affaire de terrorisme est une erreur dangereuse pour la cause kurde et pour le progrès des idées et des progrès, comme en général, la démocratie, les droits, comment la situation est dégradée depuis une dizaine d'années au Kurdistan de Turquie.

La situation au cours des dix dernières années

Après le coup d'état militaire de 1980 qui a démantelé tous les partis politiques kurdes, le PKK (Parti des Travailleurs du Kurdistan) a décidé de mener la lutte armée sans merci contre l'armée turque. C'est surtout à partir de 1983 qu'il a renforcé son organisation et ses opérations. Cela fait dix ans que la guerre entre les deux parties continue, faisant près de 7.000 morts de deux côtés et parmi la population civile. La conséquence la plus grave de cette situation est que les Kurdes déserent en masse leurs villages et se réfugent, non seulement dans les villes kurdes, mais également dans les grandes villes turques, comme Istanbul, Ankara, Izmir... Si la Turquie ne fait aucune concession, le résultat sera catastrophique dans les prochaines années: le Kurdistan se videra de sa population et probablement rempli de réfugiés Turcs et Kurdes de Turquie, privés de leur terre et de leur territoire, mourront par sa assimilation de réfugiés Turcs.

Lors des élections législatives anticipées en octobre 1991, 22 parlementaires kurdes ont pu entrer au parlement turc et être accueillis avec un accueil tant Kurdes, grâce à une astuce politique, ces parlementaires s'étaient présentés aux élections dans le cadre d'un nouveau parti social-démocrate, le HEP (Parti du Travail du Peuple), mais n'ont pu être élus comme parlementaires qu'en inscrivant le HEP sur la liste du parti social-démocrate turc, le SHP, de M. Erdal İnönü. Ce parti HEP étant sur le point d'être interdit, ses membres ont décidé d'en créer un autre, le DEP (Parti de la Démocratie). Le 20-3-93, à la veille de la grande fête du Nouvel An kurde, «Newroz», le

leader du P.K.K., Abdullah Öcalan, dit «Apo» (oncle), a annoncé un cessez-le-feu unilatéral et a demandé au gouvernement turc d'accorder aux Kurdes de Turquie des droits démocratiques, comme le droit de s'organiser au sein d'associations et de partis légaux, d'utiliser la langue kurde dans les écoles...

Le 25.5.93 avec l'aide de M. Djelal Talabani, un des leaders des Kurdes d'Irak, le PKK a signé un accord de rapprochement avec M. Kemal Burkay, président du Parti Socialiste du Kurdistan de Turquie -PSK-. Quelques jours plus tard, il y a eu des pourparlers entre ces deux partis et les autres petits partis du Kurdistan de Turquie. Le souhait de tout le monde était que la Turquie cesse la guerre et commence un vrai dialogue avec les Kurdes. Sur le plan international aussi, ce cessez-le-feu a été accueilli très favorablement. Le Parlement Européen et plusieurs parlements occidentaux ont émis des résolutions invitant le gouvernement turc à faire de même et donner des droits culturels et politiques aux Kurdes de Turquie.

Malheureusement, l'armée turque a profité de l'arrêt des combats de la part du PKK pour redoubler de violence: incendies de maisons, assassinats d'intellectuels et de journalistes kurdes, renforcement des milices «gardiens de villages». La mort du président Turkmén Ozal a empiré la situation, car il était le seul homme politique à dire clairement qu'il fallait résoudre le problème kurde politiquement à l'intérieur d'un état fédéral turco-kurde. Par contre, le premier ministre, Süleyman Demirel, était fort dur par sa dureté et son intransigeance vis-à-vis du problème kurde. Le PKK a repris la lutte de guérilla le 8.5.93, en visant cette fois-ci les lieux touristiques, surtout en Turquie et au Kurdistan, et en procédant à des prises d'otages parmi les touristes occidentaux.

Lorsque Mme Tansu Çiller est devenue premier ministre au mois de juin dernier, elle a annoncé qu'elle allait donner des droits culturels aux Kurdes, mais elle a été fermement critiquée par la majorité des parlementaires turcs. Elle a dû faire marche arrière et se concentrer à résoudre les problèmes économiques de la Turquie. Elle a créé une certaine ouverture de dialogue avec les Kurdes, mais elle n'a pas permis de résoudre les problèmes officiels de la Turquie.

Après les élections législatives anticipées en octobre 1991, 22 parlementaires kurdes ont pu entrer au parlement turc et être accueillis avec un accueil tant Kurdes, grâce à une astuce politique, ces parlementaires s'étaient présentés aux élections dans le cadre d'un nouveau parti social-démocrate, le HEP (Parti du Travail du Peuple), mais n'ont pu être élus comme parlementaires qu'en inscrivant le HEP sur la liste du parti social-démocrate turc, le SHP, de M. Erdal İnönü. Ce parti HEP étant sur le point d'être interdit, ses membres ont décidé d'en créer un autre, le DEP (Parti de la Démocratie). Le 20-3-93, à la veille de la grande fête du Nouvel An kurde, «Newroz», le leader du P.K.K., Abdullah Öcalan, dit «Apo» (oncle), a annoncé un cessez-le-feu unilatéral et a demandé au gouvernement turc d'accorder aux Kurdes de Turquie des droits démocratiques, comme le droit de s'organiser au sein d'associations et de partis légaux, d'utiliser la langue kurde dans les écoles...

sauvage au Kurdistan de Turquie, mais critiquent aussi les méthodes et les exactions du PKK.

KURDISTAN D'IRAN

LES nouvelles du PKK, et surtout celles de Yougoslavie, camouflent des événements non moins sanglants qui se passent à la frontière du Kurdistan d'Iran et d'Irak. Depuis le 13 mars 1993, l'armée iranienne mène une opération de grande envergure à l'intérieur du territoire du Kurdistan d'Irak afin d'empêcher le siège du P.D.K.I. qui se trouve dans la région de Rianya, au Kurdistan d'Irak sous le contrôle des forces coalisées occidentales, et d'autre part d'affaiblir le gouvernement du Kurdistan d'Irak. L'aviation et l'artillerie iraniennes bombardent les villes et les villages des deux côtés du Kurdistan. Plus de 100.000 soldats iraniens ont envahi le Kurdistan d'Irak, sur une profondeur de 5 km. Pres de 10.000 villageois ont pris le chemin de l'exode.

Quelques réflexions

La presse occidentale devrait cesser de ne rapporter que des événements à sensation et de ne se centrer que sur un seul problème. Car le rôle de cette presse, en cette fin de XXe siècle, est devenu de plus en plus important et son pouvoir sur les mentalités ne fait que s'accroître et dépasse même celui des instances politiques. Ceci veut dire qu'une presse responsable ne doit pas simplement chercher à emouvoir mais à agir en profondeur sur les esprits en évitant de camoufler des faits aussi importants que l'envahissement de l'armée iranienne du Kurdistan d'Irak et en analysant les faits de la manière objective.

La presse occidentale devrait cesser de ne rapporter que des événements à sensation et de ne se centrer que sur un seul problème. Car le rôle de cette presse, en cette fin de XXe siècle, est devenu de plus en plus important et son pouvoir sur les mentalités ne fait que s'accroître et dépasse même celui des instances politiques. Ceci veut dire qu'une presse responsable ne doit pas simplement chercher à emouvoir mais à agir en profondeur sur les esprits en évitant de camoufler des faits aussi importants que l'envahissement de l'armée iranienne du Kurdistan d'Irak et en analysant les faits de la manière objective.

La presse occidentale devrait cesser de ne rapporter que des événements à sensation et de ne se centrer que sur un seul problème. Car le rôle de cette presse, en cette fin de XXe siècle, est devenu de plus en plus important et son pouvoir sur les mentalités ne fait que s'accroître et dépasse même celui des instances politiques. Ceci veut dire qu'une presse responsable ne doit pas simplement chercher à emouvoir mais à agir en profondeur sur les esprits en évitant de camoufler des faits aussi importants que l'envahissement de l'armée iranienne du Kurdistan d'Irak et en analysant les faits de la manière objective.

PERVINNE JAMIL

TURQUIE

Kurdistan en feu et remaniement

Niant l'information officielle turque, les rebelles kurdes de Turquie ont démenti toute implication dans la mort d'un général turc vendredi à Lice (province de Diyarbakir). Les rebelles kurdes accusent en revanche les forces turques d'avoir « commis des massacres en tirant contre Lice avec des chars et des canons », de manière incessante vendredi, samedi et dimanche. Selon eux, il y aurait des centaines de civils tués et 27 exécutions sommaires auraient eu lieu. La ville voisine de Kulp subirait le même sort. Pour les autorités d'Ankara, l'opération des forces de l'ordre à Lice avait été déclenchée vendredi à la suite d'une attaque contre un minibus de police sur la route de Kulp à Lice et de tirs dirigés vers des bâtiments officiels. Pour Ankara, 29 personnes, dont 17 rebelles kurdes du PKK ont été tués depuis vendredi dans le sud-est et l'est anatolien à majorité kurde. La gravité des événements est telle, dans le Kurdistan turc, que le Premier ministre Mme Ciller a désigné hier deux nouveaux ministres aux postes clés de la Défense et de l'Intérieur. (D'après AFP et Rtr.)

LE SOIR • LUNDI 25 OCTOBRE 1993

IRAK

Mission ONU bredouille

La 63e équipe de l'ONU chargée d'inspecter les programmes militaires irakiens a achevé, samedi, une mission d'un mois en Irak sans trouver de missiles Scud (moyenne portée) ni d'armes chimiques. Cette mission (plus de 50 experts) était la plus importante jamais envoyée par l'ONU en Irak depuis la fin de la guerre du Golfe (février 1991). Selon les services de renseignements occidentaux, l'Irak a dissimulé plus de 200 missiles Scud. (AFP/AP.)

LE SOIR * 2 NOVEMBRE 1993

MOYEN ORIENT

KURDISTAN

Un nouveau projet de réhabilitation agricole en faveur des populations kurdes du Nord de l'Irak, soutenu par OXFAM-Belgique, vient de démarrer. Ce projet, qui a reçu l'avis favorable de l'AGCD, est mené en collaboration avec le KRO (*Kurdish Reconstruction Organisation*), le partenaire local d'OXFAM-Belgique depuis 1991.

Contact : Michel Plisson.

OXFAM-Belgique

Octobre '93

■ Turquie

Deux touristes enlevés

Les rebelles indépendantistes du Parti des travailleurs du Kurdistan (PKK) ont annoncé qu'ils avaient « placé en garde à vue » deux touristes étrangers, un Américain et un Néo-Zélandais, lors d'une opération de « contrôle d'identité » menée le 9 octobre sur la route d'Erzincan à Erzerum, dans l'est anatolien.

La prise d'otages est le fait de militants de l'ARGK, l'Armée populaire de libération du Kurdistan, qui est le bras armé du PKK, un mouvement marxiste qui a lancé en 1984 une rébellion armée contre les autorités turques afin d'obtenir l'indépendance de l'ensemble des zones peuplées majoritairement par des Kurdes non seulement en Turquie mais aussi en Irak, en Iran et en Syrie.

Les deux touristes sont retenus pour « être entrés au Kurdistan sans les autorisations nécessaires », a précisé l'agence Kur-Ha, proche du PKK, qui a précisé que « les pays concernés doivent » maintenant prendre contact avec « les organisations kurdes » dépendant du PKK en vue de la libération des deux touristes. (D'après AFP)

LA LIBRE BELGIQUE * 17.10.93

TURQUIE

Un général tué

Le commandant en chef de la gendarmerie régionale turque à Diyarbakir (Sud-Est anatolien), le général Bahtiyar Aydin, a été tué vendredi en dirigeant une opération contre des rebelles du Parti des travailleurs du Kurdistan (PKK, séparatiste) à Lice (région de Diyarbakir). Le PKK avait récemment mis en demeure les partis politiques et la presse turque et étrangère de cesser immédiatement leurs activités et de fermer leurs bureaux dans l'est et le sud-est du pays à majorité kurde. Une agence de presse kurde affirme que des « centaines de civils ont été tués » par les forces de sécurité turques à Lice. (AFP.)

LE SOIR • SAM. 23 ET DIM. 24 OCTOBRE 1993

■ TURQUIE. Un village kurde détruit par l'armée. Un médecin belge rentrant d'une mission en Turquie affirme que l'armée a détruit au lance-flammes le village kurde de Lice (sud-est du pays), le 22 octobre dernier, lors d'une attaque qui a duré une dizaine d'heures. Lors d'une conférence de presse à Bruxelles, le Dr Geert Van Moorter, en mission pour l'organisation humanitaire belge « Médecine pour le Tiers Monde », a expliqué que des villageois kurdes avaient accusé l'armée. Les habitants, 10.000, ont fui en masse et il y aurait eu des centaines de morts. (AFP)

LA LIBRE BELGIQUE * 03.11.93

TURQUIE

Séparatistes condamnés

Quinze personnes ont été condamnées à mort pour séparatisme, jeudi, par la cour militaire spéciale d'état de siège de Diyarbakir (sud-est). A l'issue du procès contre des membres du Parti des travailleurs du Kurdistan (PKK, séparatiste), 14 autres inculpés ont été condamnés à perpétuité, 54 à des peines de prison de un à 24 ans, et 32 acquittés. La cour de cassation militaire d'Ankara pourrait rejeter ces condamnations, parce que les membres du PKK poursuivis dans ce procès avaient été arrêtés avant le soulèvement armé du parti. (AFP.)

LE SOIR • VENDREDI 12 NOVEMBRE 1993

Un médecin belge et des parlementaires et journalistes allemands reviennent de la ville kurde

« C'est l'armée turque qui a attaqué Lice »

Lice. Dans la tête de chacun en Turquie, ce nom est synonyme de massacre. Mais personne, dans la population, n'ose dire haut et clair qui en est responsable. Il n'est pas facile d'être courageux quand on subit les pressions conjuguées de l'armée et du PKK — le Parti des travailleurs du Kurdistan —, qui rivalisent de propagande et d'actions musclées...

La ville de Lice a été attaquée le 22 octobre. Version officielle : le PKK a brûlé des maisons dans l'après-midi, profitant de l'absence des militaires du camp local, partis en patrouille dans les environs. L'armée est venue au secours de la population et a attaqué dès qu'il a fait nuit, faisant 13 morts, dont cinq corps, non identifiés, seraient ceux de rebelles. Contre-version des séparatistes kurdes : c'est au contraire l'armée qui s'en est prise à la ville, qu'elle considérerait comme un « nid », un soutien logistique du PKK. Alors ?

Alors, certains ont voulu en savoir plus. Le Bureau turc des

droits de l'homme a demandé l'aide d'observateurs extérieurs pour faire la lumière sur cette affaire. L'organisation Médecine pour le tiers monde a répondu présent et contacté le Dr Geert Van Moorter, de Gand, qui est parti immédiatement pour la Turquie, en compagnie de parlementaires allemands et d'une équipe de RTL-Plus.

Lorsqu'il a enfin pu gagner Lice — après les tracasseries administratives, les menaces et une interdiction de sortir de son hôtel à Ankara —, ses premières constatations ont été que la journée du 22 octobre avait dû se solder par bien plus que 13 morts — sans qu'il s'avance à donner un chiffre. Dans la rue principale et tout autour du parc public, toutes les maisons ont été brûlées au lance-flammes, explique le Dr Van Moorter. C'est là que se trouvaient la plupart des commerces, banques, boulangeries, pharmacies. Tout est démolé, immeubles comme marchandises.

Continuant leur périple dans la

ville, en direction du camp militaire, le médecin et l'équipe de RTL n'ont constaté partout que désolation. Des tôles ondulées, appuyées contre un lambeau de mur, forment une tente de fortune. Pour ceux qui restent, car beaucoup ont décidé de partir. Sur les 10.000 habitants que comptait la ville, on estime qu'il n'en reste plus aujourd'hui que 1.500. Pendant le temps qu'il nous a fallu pour parcourir les 80 km séparant Lice de Diyarbakir, nous avons vu 21 camions chargés de matelas, de casseroles...

Quant à savoir qui est responsable, l'équipe d'observateurs est formelle : ce ne peut être que l'armée. Pas seulement parce que la population le dit unanimement — lorsqu'elle est à l'abri des regards et des oreilles des services de sécurité, évidemment. Mais l'attaque contre la ville a duré une douzaine d'heures — ce qui voudrait dire que le PKK, si c'était lui le responsable, est vraiment très fort ! En outre, aucun bâtiment officiel n'a été touché, ni le siège de la

police, ni la poste, ni le camp militaire. Les habitations des familles de militaires, des bâtiments un peu en dehors de la ville, ne portent pas non plus la moindre trace d'agression.

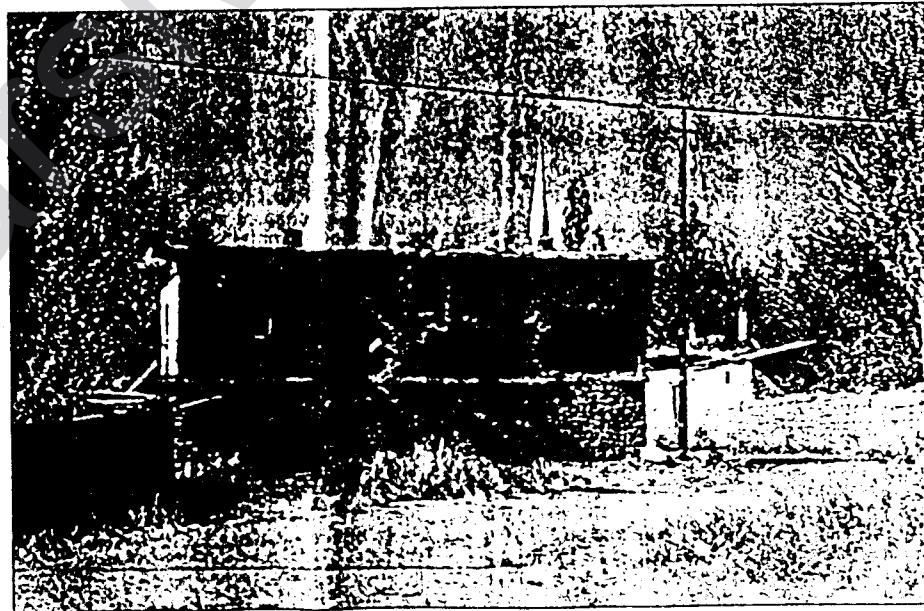
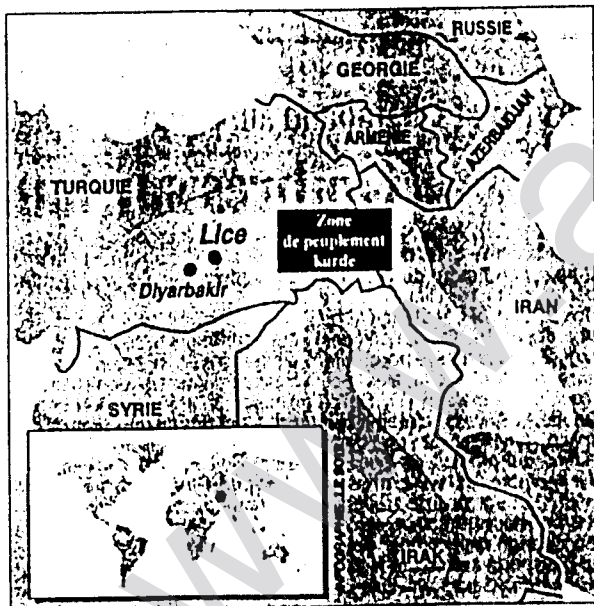
Mais il y a plus probant encore : certains toits de terre portent clairement de petits cratères qui trahissent le largage, depuis une faible hauteur, de petites bombes — et les gens parlent en effet de bombardements par hélicoptères. Or, le PKK ne dispose pas de ce type d'engins. Enfin, en face du camp militaire — dont les baraquements sont intacts, je le rappelle —, les maisons présentent des trous ronds de un à deux mètres de diamètre dans le prolongement exact des... canons des tanks qui se trouvent à l'intérieur de la caserne !

Reste à trouver pourquoi l'armée turque s'adonnerait à des actions aussi contre-productives — Elles poussent les Kurdes dans les bras du PKK alors que les habitants que j'ai interrogés m'ont dit que, pour eux, l'attitude du PKK et celle de

l'armée, c'était du pareil au même, explique Geert Van Moorter. La seule explication, c'est que les militaires pratiquent une politique de la terre brûlée. Il faut savoir que Lice se trouve au pied des montagnes, où les séparatistes se cachent. En démolissant tout, l'armée pense priver le PKK d'une source d'approvisionnement. Tout en maintenant la terreur au sein de la population.

Coincée entre le marteau et l'enclume, celle-ci paie la rançon de la violence. Pour que la situation s'améliore, estime le Dr Van Moorter, il faudrait notamment que les hommes politiques des démocraties occidentales cessent de soutenir inconditionnellement les autorités d'Ankara, au nom des grandes alliances. Non qu'il faille absoudre le PKK. Mais il n'y aura pas de fin à la spirale de la violence sans une solution réelle des problèmes, essentiellement économiques et sociaux, du Sud-Est anatolien.

AGNÈS GORISSEN

Les Kurdes sont répartis sur cinq pays. Mais, avec l'Irak, c'est sans doute en Turquie que leur situation est la plus critique. À Lice, cette maison présente des trous ronds de un à deux mètres de diamètre... dans le prolongement direct des canons des tanks stationnés dans le camp militaire d'en face ! Photo Médecine pour le tiers monde.

A Francfort, l'agence des Turkish Airlines a été endommagée par une bombe incendiaire. Photo EPA.

L'Allemagne, la Suisse, l'Angleterre visées par les rebelles indépendantistes

Les Kurdes intensifient le combat antiturc en Europe

Nouvelle vague d'attentats contre les intérêts turcs en Europe. Ankara durcit le ton.

Après les massacres de ces derniers jours, en Anatolie, l'affrontement entre les autorités turques et les indépendantistes kurdes s'est une fois de plus reporté sur la scène européenne. Jeudi matin, plusieurs pays européens, l'Allemagne, la France, le Royaume-Uni et la Suisse, ont été frappés par une vague d'attentats contre les intérêts turcs — la troisième depuis près de deux ans. Ces actions, attribuées par la police aux groupes kurdes, ont fait un mort et seize blessés.

Les agences de la Turkish Airlines, les consulats, les ambassades n'ont pas été épargnées.

C'est en Allemagne que les actions ont été les plus nombreuses. Bruxelles n'a pas échappé à la vague d'actions. Une trentaine de militants kurdes ont envahi un immeuble de la Commission européenne afin de protester contre la politique d'Ankara. Ils en ont été rapidement délogés par la police.

A Istanbul, le Premier ministre turc, Mr Tansu Ciller, a annoncé jeudi un renforcement de la lutte contre la rébellion kurde en Turquie. Elle a prédit un renforcement des mesures répressives et des effectifs des forces spéciales qui devraient atteindre 10.000 hommes. Dans une conférence de presse, Mr Ciller a également accusé la Syrie, l'Irak, l'Iran et l'Arménie voisins au sud-est et à l'est d'aider les rebelles. Elle les a sommés, notamment Damas où réside généralement le chef du PKK, de se déclarer *ami ou ennemi* de la Turquie.

Selon un tract non signé découvert par la police sur les lieux de l'attentat de Wiesbaden (Allema-

gne) où un homme a été tué lors de l'attaque d'un magasin d'alimentation, cette dernière vague d'attentats contre des intérêts turcs en Europe est destinée à dénoncer la répression des forces de l'ordre turques. Ce tract qui accuse l'Etat turc de *génocide contre le peuple kurde* dénonce notamment la *destruction de villes et villages* dont celle de Lice, près de Diyarbakir, le 22 octobre.

Le PKK avait fait état de *massacres* à Lice à la suite d'incidents qui avaient officiellement motivé une action de l'armée. Un général avait été tué lors de l'opération. La quasi-totalité des 15.000 habitants avait ensuite déserté la ville qui aurait été en partie détruite par les tirs de l'armée.

Pour le PKK il s'agissait d'une répétition de l'opération contre la ville de Sirnak, à la frontière syrienne, qui avait été en partie détruite par les forces de l'ordre en août 1992, pour *déloger les rebelles*, qui avait affirmé ne pas être cause de ce déluge de feu.

La vague d'attentats de jeudi en Europe a par ailleurs lieu en une période de vive réaction en Turquie à la *guerre* qui se déroule au Sud-Est avec officiellement plus de 10.000 morts depuis la prise des armes par le PKK en août 1984.

Dans l'escalade de la violence de ces derniers mois les politiciens turcs et kurdes qui préconisent un dialogue, ne semblent pouvoir faire entendre leur voix pour calmer ce conflit devenu le plus sanglant de la région. Les récents événements ont par ailleurs conforté les faucons dans leur position de non-dialogue avec des « terroristes », laissant les mains libres aux forces de l'ordre pour régler le « problème kurde ».

Nous condamnons fermement ce meurtre et ces attaques sanglantes, a déclaré le ministre turc des Affaires étrangères qui a souligné que ces actions sont également dangereuses pour l'ordre public des pays étrangers. (AFP.)

Histoire de promesses non tenues

Juridiquement, le peuple kurde n'existe pas... Pourtant vingt-cinq millions de Kurdes vivent dans cinq pays du Proche-Orient.

Enterrement chez les Kurdes de Turquie.

«**G**ÉOPOLIS » est le parfait antidote à l'information fast-food. A contre-courant des reportages sans queue ni tête, sans mémoire ni suivi, qui nourrissent l'actualité chaude des journaux télévisés, le magazine de Claude Sérillon analyse des situations complexes – le Liban, l'ex-Yougoslavie, l'Irlande du Nord – en les replaçant dans leur contexte historique, géographique et politique. Seul Jean-Christophe Victor, dans son émission « Le Dessous des cartes » sur ARTE, avait eu l'idée, avant tout le monde, de faire ainsi de la « géopolitique ».

La question kurde. On a entendu parler, plus ou moins distraitement, de ces populations malheureuses, gazées par Saddam Hussein, un moment secourues, après la guerre du Golfe, par un Occident culpabilisé. Mais qu'en savons-nous vraiment ? Où habitent-ils, depuis quand, dans quelles conditions ? « Géopolis » fait le point utilement sur ces musulmans majoritairement sunnites, pris en étau depuis des siècles entre empires rivaux, jouets de toutes les puissances régionales.

On comprend alors le drame de ce peuple sans Etat, réparti entre la Turquie (de 10 à 12 millions), l'Iran (de 6 à 7 millions), l'Irak (de 3 à 4 millions), la Syrie (800 000) et l'ex-URSS (300 000). Se référant à son âge d'or, sous le règne emblématique de Saladin (1138-1193), ou encore à l'ère de paix et d'unité culturelle au

seizième siècle, ce peuple rêve de retrouver une identité politique nationale. Rêve impossible face aux ambitions des empires perse et ottoman puis, à partir de la première guerre mondiale, aux intérêts égoïstes des grandes puissances occidentales. Sans parler de ses propres divisions internes...

L'histoire des Kurdes est celle d'une longue série de promesses non tenues. Après la chute de l'empire ottoman, Londres installe un « gouverneur » kurde en 1918, Cheikh Mahmoud, arrêté et exilé un an plus tard par les mêmes Anglais. En 1920, on promet une « autonomie limitée » aux Kurdes mais, en 1923, le traité de Lausanne raye le Kurdistan de la carte, au profit du nouvel homme fort de Turquie, Mustapha Kemal Atatürk, qui interdit à ceux qu'il nomme avec mépris « les Turcs des montagnes » de parler leur langue... La loi martiale est instaurée en Turquie jusqu'en 1946, alors qu'en Irak Cheikh Mahmoud, rappelé entre-temps, est éliminé par les Britanniques !

Après la seconde guerre mondiale, le Parti démocratique kurde (PDK) est créé en Irak, puis en Iran, et la première République kurde est proclamée, avec le soutien des Soviétiques. Au départ de ceux-ci en 1946, la République est écrasée par le shah d'Iran. La spécificité kurde est toujours taboue en Turquie et, en Irak, le nouveau parti Baas s'attaque aux

Kurdes, malgré les promesses de Saddam Hussein (déjà lui !) de leur accorder un statut d'autonomie.

En 1979, l'imam Khomeiny les réprime sauvagement en Iran alors que Saddam Hussein utilise des armes chimiques contre leurs villages lors de la guerre Iran-Irak. Les Kurdes profitent de la guerre du Golfe pour se révolter enfin contre Saddam Hussein et créer un « Etat fédéral kurde du territoire d'Irak ». Sans reconnaître celui-ci (pour ne pas déplaire aux pays voisins), les Occidentaux apportent une aide humanitaire limitée aux assiégés, avant de détourner leur attention vers d'autres conflits : en ex-Yougoslavie, en Somalie...

Devant tant de mauvaise foi et de trahisons successives, des militants kurdes de Turquie ont créé, en 1977, un parti marxiste-léniniste, le Parti des travailleurs du Kurdistan (PKK). Celui-ci décide de recourir à la lutte armée, en s'attaquant notamment aux intérêts économiques et touristiques de la Turquie. Les deux cents militants en 1984 sont dix mille « terroristes » aujourd'hui. Admirés ou haïs – ils n'hésitent pas à terroriser les populations locales –, ces séparatistes menacent de déstabiliser toute la région. Le reportage de Renaud Fessaguet et Bruno Girodon montre la complexité de cette lutte « coloniale », de plus en plus meurtrière.

ALAIN WOODROW

L'étai se resserre peu à peu autour du PKK

Les séparatistes ont des comptes à rendre en Europe tandis qu'Ankara en demande à ses voisins directs

Lundi, les Kurdes de France proches du Parti des travailleurs du Kurdistan (PKK), la formation marxiste-léniniste qui mène depuis neuf ans une guérilla armée dans le sud-est anatolien, comptaient manifester à nouveau pour protester les opérations de police menées un peu partout contre eux dans l'hexagone la semaine dernière mais la préfecture de police de Paris a interdit tout rassemblement.

Les militants kurdes craignent que, à la suite de vingt-quatre mises en examen (inculpations) pour, selon le juge d'instruction Laurence Le Vert, « association de malfaiteurs en relation avec une entreprise terroriste », le gouvernement français décide l'extradition de certains des leurs vers la Turquie où « une mort certaine les attend ».

BASE ARRIERE

Les autorités françaises, le ministre de l'Intérieur en tête, rétorquent qu'il ne peut être question de certains des leurs vers la Turquie où « une mort certaine les attend ». Charles Pasqua précise que, même s'il est possible que la cause kurde « mérite quelque sympathie », « un pouvoir constitué ne peut accepter que l'on transpose sur son sol la guérilla, le racket et qu'on soit la base arrière d'organisations terroristes ».

Deux dirigeants kurdes, Gultekin Kavak, 27 ans, et Aydin Sercan, 29 ans, présentés comme les numéros 1 et 2 du PKK en France, figurent parmi les 111 personnes interpellées jeudi dernier à la suite de ce que Paris présente comme une menace de « radicalisation » du mouvement kurde. Les autorités ont, au cours de perquisitions, mis la main sur des

comptes et des carnets à souches qui pourraient avoir servi à percevoir un « impôt révolutionnaire », le PKK étant soupçonné d'effectuer un racket sur la communauté kurde et turque de France qui compte au total 400.000 membres. Par contre, aucune arme n'aurait été saisie.

INTERDICTION

Selon le président de la Fédération internationale des ligues des droits de l'homme, Mr Daniel Jacobs, Paris a « voulu faire plaisir au gouvernement turc, qui ne respecte pas les droits de l'homme » et les charges retenues contre les militants kurdes sont « d'une extrême fragilité ».

En Allemagne, où des manifestations et des prises d'otages ont fait un mort au début du mois, le gouvernement songe sans plus à interdire le PKK mais l'affaire n'est pas facile à résoudre : le parti kurde se cache en réalité derrière une véritable constellation d'associations culturelles, sociales, sportives et autres. Une enquête a cependant été ouverte contre le PKK pour constitution d'association terroriste.

En Suisse, on va dans la même direction tout en admettant qu'une dissolution du PKK est rendue difficile par la complexité des « réseaux » mis en place par les séparatistes kurdes. Là aussi, les autorités se disent persuadées que le PKK pratique « le racket et le chantage » pour obtenir des fonds, notamment à Bâle, à Berne et dans les cantons de Vaud, de Fribourg et du Valais.

VOISINS

Dans le même temps, le gouvernement d'Ankara est occupé à exercer des pressions extrêmes sur ses voisins qu'il soupçonne d'aider directement ou indirectement les rebelles kurdes. A la suite de plusieurs contacts diplomatiques aux-

quels même le président syrien Hafez el-Assad a été mêlé, le chef de la sécurité turque, M. Mehmet Agar, a annoncé que la Syrie avait promis de remettre à la Turquie le chef séparatiste kurde Abdullah Ocalan, dit « Apo », si... elle parvient à le capturer. « Apo », selon les apparences, passe de temps à autres en Syrie mais il est le plus souvent dans la vallée libanaise de la Bekaa, qui est... sous contrôle syrien et où il donne ouvertement des conférences de presse.

Un « document » portant sur la coopération en matière de sécurité a été signé entre la Turquie et la Syrie, Damas déclarant accorder une « importance capitale » à la « protection de l'intégrité territoriale et de la stabilité de la Turquie ».

Le Premier ministre turc Mme Tansu Ciller (qui a été reconduite au cours du week-end à la présidence du Parti de la juste voie, ce qui la reconduit aussi dans ses fonctions à la tête du gouvernement) a également mis en garde l'Iran, l'Irak et l'Arménie contre toute aide apportée aux rebelles kurdes.

Jusqu'à présent, les Arméniens n'avaient pas été suspectés mais le conflit avec l'Azerbaïdjan, que la Turquie soutient, peut expliquer l'évolution. En ce qui concerne

l'Irak, le revirement est encore plus spectaculaire puisque les reproches de collaboration sont adressés à Jalal Talabani, le chef de l'Union patriotique du Kurdistan d'Irak, qui ferait bénéficier le PKK de l'aide internationale destinée aux Kurdes du Nord irakien. Les reproches vont aussi, indirectement, aux forces alliées qui, depuis la base turque d'Incirlik, protègent les Kurdes irakiens et surveillent toute la région...

AILE DROITE

Lire de Mme Ciller qui, arrivée au pouvoir en juillet dernier, a fait de la solution du problème kurde une des grandes priorités de son gouvernement, semble dû en partie aux gages qu'elle doit donner à l'aile droite de son parti. Sa réélection, très largement acquise mais dans une ambiance morose, à la tête du Parti de la juste voie ne resoud pas son problème car elle doit maintenant assurer la victoire des siens aux élections municipales qui auront lieu dans quatre mois. Le Parti de la juste voie apparaît divisé, ce qui pourrait faire le jeu du Parti de la mère patrie, la formation de feu le président Turgut Ozal, son concurrent à droite.

Marc OPSOMER.

Les Kurdes d'Irak : oubliés, persécutés

*Un rapport fustige l'échec
de la politique des Nations unies*

Les Kurdes d'Irak lavent leur linge. Entre les menaces d'incursion irakienne et les persécutions irakiennes. (Photo AP)

Projetées brièvement sous les feux de la rampe au lendemain de la guerre du Golfe, les souffrances du peuple kurde n'en ont pas moins une longue histoire et une actualité tristement brûlante. En 1988, la campagne irakienne de répression avait été significativement baptisée « Al-Anfal », c'est-à-dire le « butin » et s'apparentait à une véritable tentative de génocide du peuple kurde. Le rapport diffusé aujourd'hui par quatre organisations, dont la « Fondation France-Libertés » dirigée par Danielle Mitterrand fustige l'échec des Nations unies dans la défense des droits de l'homme en Irak et demande le déploiement immédiat d'observateurs de l'Onu, en rappelant que la résolution 688 du Conseil de Sécurité était censée protéger les minorités d'Irak.

Car les faits ne laissent aucune équivoque. Pris dans la mâchoire irano-irakienne, les Kurdes d'Irak tentent de survivre entre les menaces d'offen-

sive d'Ali Khamenei et les persécutions irakiennes jusqu'en bordure de leur région sous tutelle. Et tomber aux mains de l'ennemi, signifie souvent : brûlures de cigarettes, chocs électriques sur la peau, harcèlement et abus sexuels et, parfois, la mort.

La région souffre en outre de l'embargo imposé à l'Irak, son incontournable partenaire économique. Les entreprises ne peuvent se fournir en pièces détachées, l'énergie manque, les agriculteurs n'ont pas les engrais nécessaires et, à l'instar du Cambodge, de nombreux champs sont encore minés. L'ironie de l'histoire est que les Kurdes payent autant, sinon plus que les populations irakiennes, les effets des sanctions internationales. Et que, en dépit de l'initiative remarquable de la tenue d'élections démocratiques durant l'été 1992, ils bénéficient d'une autonomie, dont ils n'ont pas les moyens politiques et économiques de sa mise en œuvre.

IRAN

Persécutions dénoncées

Les agents du régime iranien « exécutent » de plus en plus souvent les opposants en exil, et Téhéran persécute de manière systématique les minorités ethniques et religieuses du

Durcissement turc

Ankara internationalise le conflit kurde

Le conflit kurdo-turc est en passe de s'internationaliser et de se durcir sur le plan intérieur. La vague d'attentats qui a touché les intérêts turcs dans plusieurs pays d'Europe occidentale avait pour but d'attirer l'attention de l'opinion sur la situation dans le Sud-Est anatolien où les forces de l'ordre accentuent la répression contre les rebelles. Des manifestants kurdes ont dénoncé à Bruxelles les méthodes des forces de l'ordre contre les villes et des villages kurdes, qui, dans les environs de Diyarbakir, avaient entraîné la fuite de 15.000 personnes. Cependant, ces attaques d'intérêts turcs en Europe ont eu un effet boomerang immédiat : les autorités des pays touchés ont pris des mesures énergiques contre les sympathisants supposés de la cause kurde.

C'est ainsi que l'Allemagne étudie la possibilité d'interdire le Parti des travailleurs du Kurdistan et qu'une vingtaine de personnes ont été interpellées, notamment à Wiesbaden, Francfort et Stuttgart.

A Wiesbaden, la police a annoncé l'interpellation de quatre personnes détentrices d'un passeport turc, qui avaient été surprises alors qu'elles lançaient un cocktail Molotov, qui n'a pas explosé, dans la vitrine d'une salle de sports. Ailleurs à Wiesbaden, un ressortissant turc a péri carbonisé et au moins dix personnes ont été blessées à la suite d'autres attentats au cocktail Molotov.

C'est le 24 juin que des militants du parti des travailleurs du Kurdistan avaient lancé une vague de violences dans toute l'Europe, culminant avec des prises d'otages dans les consulats de Turquie à Marseille et à Munich.

pays, accuse Amnesty International, qui cite certaines victimes (des militants kurdes ou de l'opposition politique assassinés à l'étranger). Amnesty cite en outre les adeptes de la foi Baha'ïe, une secte chiite, ainsi que les chrétiens et les minorités kurdes, arabes, et baloutches. « Les femmes sont fouettées parce qu'elles ne respectent pas le code vestimentaire islamique, les prisonniers sont torturés, les dissidents politiques exécutés ». (AFP.)

LE SOIR ● MERCREDI

17 NOVEMBRE 1993

En Turquie même, le gouvernement refuse toute discussion avec les terroristes en dépit de voix de plus en plus nombreuses qui en appellent au dialogue.

La Première ministre Tansy Çiller a quant à elle annoncé des mesures répressives et dénoncé une menace extérieure.

Elle accuse la Syrie, l'Irak, l'Iran et l'Arménie de soutenir des rebelles qui, selon elle, menacent l'intégrité du pays et elle se prépare vraisemblablement à renouveler l'état d'urgence dans la région.

Par cette internationalisation du conflit et la simplification du problème kurde qualifié de danger extérieur, Mme Çiller a réussi à satisfaire les ultras sur sa droite et à justifier la répression à laquelle s'oppose la gauche, au nom des droits de l'homme. (D'après AFP.)

LE SOIR ● 7 NOVEMBRE 1993

TURQUIE

Otage libéré

Le Parti des travailleurs du Kurdistan (PKK, en rébellion armée) a libéré en bonne santé un Néerlandais pris en otage le mois dernier dans le sud-est de la Turquie. Il avait été enlevé le 14 octobre par des militants du PKK, qui avaient érigé un barrage sur la route d'Erzincan à Adana. Les séparatistes kurdes détiennent toujours un Américain et un Néo-Zélandais. (Rtr.)

Bombardement

Des avions turcs ont bombardé lundi une région du Kurdistan irakien, près de la frontière avec la Turquie, ont rapporté des témoins kurdes irakiens. Ankara avait appelé la semaine dernière les dirigeants kurdes d'Irak à respecter leurs engagements. Ceux-ci avaient alors démenti l'existence de bases du PKK dans les régions qu'elles contrôlent. (AFP.)

LE SOIR ● 16 NOVEMBRE 1993

Nouvelle tactique contre les Kurdes

*La population va recevoir des armes
pour se défendre contre le PKK*

Le quotidien populaire turc « Hurriyet » a rapporté mardi que l'état-major général turc a défini une nouvelle stratégie dans sa lutte contre le Parti des travailleurs du Kurdistan (PKK, séparatiste) avec la distribution d'armes à la population. Plus de 27.000 fusils ont déjà été distribués aux villageois dans la région d'Erzurum et d'Erzurum, dans l'est anatolien, aux termes de cette nouvelle stratégie annoncée sous le couvert de l'anonymat par un haut responsable de l'état-major.

Cette région, connue pour être le bastion des ultra-nationalistes turcs, a été, fin octobre, l'objet d'attaques du PKK. Ces attaques ont été suivies de manifestations anti-kurdes à Erzurum, un fief islamiste.

ASSASSINS

Le gouvernement de coalition (conservateurs-sociaux-démocrates) de Mme Tansu Ciller, constitué le 14 juillet, s'est dans un premier temps montré relativement conciliant envers les revendications culturelles et économiques kurdes. Le nouveau Premier ministre s'était engagé à être une « mère » pour les Kurdes et avait promis l'équivalent de plusieurs dizaines de milliards de FB – le chiffre est monté jusqu'à 46,8 milliards – pour assurer le développement du Sud-Est anatolien. Sous la pression de l'aile droite du Parti de la juste voie, qu'elle préside mais qui devra, le 21 novembre, confirmer son élection, Mme Ciller a ensuite été amenée à durcir le ton. C'est

ainsi qu'elle a annoncé la constitution d'unités d'élite spéciales pour venir à bout de la rébellion séparatiste, avant de lancer l'armée dans de grandes opérations de représailles, en Anatolie mais également dans la zone kurde d'Irak. Il y a quelques jours, le président Suleyman Demirel a embrayé et estimé tout de go qu'il n'y avait pas d'autre solution que « d'anéantir cette bande d'assassins ».

Il n'est pas certain que l'armement de la population non suspecte de sympathies particulières pour le PKK fera le bonheur de tout le monde. Dans certains localités du Sud-Est, on estime en effet que la possession d'armes relativement sophistiquées dans les villages va faire de ceux-ci des « cibles » de choix. De plus, des villageois estiment que ce n'est pas à eux de « protéger » les forces de l'ordre mais à celles-ci de les protéger.

CONTROLES

La nouvelle stratégie de l'armée vise également à instaurer un contrôle plus strict des personnes soupçonnées de collaborer avec les rebelles kurdes dans les villes. Elle prévoit l'utilisation de nouvelles armes « plus efficaces », dont certaines munies d'instruments de visée infra-rouges, pour les troupes turques déployées dans le Sud-Est anatolien, et l'organisation d'opérations hivernales dans la région contre les rebelles du PKK, en dépit de conditions climatiques défavorables. Les opérations militaires se poursuivront, si cela s'avère nécessaire, en Irak du Nord et « en Iran, si Téhéran le permet », selon la source citée par « Hurriyet ». Plus de 110.000 mines ont été déjà posées à la frontière avec l'Irak pour empêcher l'infiltration de maquisards du PKK en territoire turc depuis le nord irakien. Un nouveau réseau de renseignement a été mis en place dans le Sud-Est anatolien où les autorités turques se plaignent du manque d'informations pour prévenir les activités du PKK et, toujours selon la même source, les dirigeants du mouvement séparatiste, dont le « chef » Abdullah Ocalan, dit « Apo », seront traqués par les services de renseignement.

TURQUIE

Trente-neuf morts et manifestation

Trente-neuf personnes, dont neuf soldats turcs, ont été tuées lors d'affrontements ces derniers jours dans le sud-est de la Turquie entre forces de l'ordre turques et maquisards indépendantistes kurdes, selon des sources turques. Par ailleurs, plus de 20.000 Kurdes ont manifesté samedi à Bonn pour protester contre les perquisitions qui ont visé ces derniers jours leurs associations. En France, 24 Kurdes ont été présentés au parquet de Paris hier. Ils font partie des 111 personnes interpellées jeudi en France dans les milieux kurdes. (AFP et AP.)

LE SOIR • LUNDI 22 NOVEMBRE 1993

IRAK

Un avion de la RAF s'écrase

Un avion de chasse de la Royal Air Force s'est écrasé mardi au Kurdistan, dans le nord de l'Irak, à la suite d'un problème mécanique. Le pilote a pu s'éjecter et n'a été que légèrement blessé. Il a été récupéré quelques heures plus tard par des soldats américains. L'avion faisait partie d'une escadrille de huit appareils basés à Incirlik (sud de la Turquie), qui participent à des missions de surveillance dans la zone d'exclusion aérienne instaurée dans le nord de l'Irak. (AFP.)

Le Soir * 24 Novembre 1993

ALLEMAGNE

Le PKK interdit

Le ministre allemand de l'Intérieur Manfred Kanther a annoncé qu'il avait interdit vendredi le Parti des travailleurs du Kurdistan (PKK) et ses organisations. *L'extrémisme des étrangers doit être combattu avec détermination*, a déclaré M. Kanther, *l'Allemagne ne peut pas servir de théâtre de guerre aux terroristes étrangers*. Des attentats contre des intérêts turcs avaient fait un mort et 18 blessés en Allemagne début novembre. (AFP.)

LE SOIR ● SAM. 27 ET DIM. 28 NOVEMBRE 1993

La possible levée de l'embargo pétrolier Irak : prudence du régime

Le régime irakien, évitant de faire naître des espoirs dans la population, observe la plus grande discrétion sur la perspective d'une levée de l'embargo pétrolier et les médias officiels l'ont totalement passée sous silence, dimanche.

L'acceptation par l'Irak, vendredi, du contrôle à long terme de son désarmement pourrait pourtant se révéler d'une importance capitale pour la population, usée par plus de trois ans d'embargo, permettant au pays l'accès aux devises dont il a besoin pour acheter aliments et médicaments. Selon un diplomate occidental à Bagdad, les autorités sont conscientes qu'il faudra encore de longs mois avant que le Conseil de sécurité de l'ONU prenne la décision de lever l'embargo multiforme, imposé à la suite de l'invasion irakienne du Koweït en août 1990 : *Le régime demande à la population depuis des mois et des mois de tenir bon malgré l'embargo, il ne peut pas brusquement annoncer que sa fin est proche car cela démobiliserait les Irakiens.*

Dimanche, le président du parlement Mohamed Mehdi Saleh a exprimé son scepticisme sur une levée prochaine de l'embargo, estimant qu'il y avait *d'au tres facteurs qui interviennent pour le faire durer* et mettant en cause l'attitude des États-Unis et de la Grande-Bretagne. Des discussions pour la levée de l'embargo pétrolier se sont déjà déroulées, à New York, sans résultat et avaient été suspendues, début octobre.

Dans les milieux intellectuels, le pessimisme est de rigueur. Tel écrivain ou professeur d'université cite le cas de Cuba, tenu depuis plus de trente ans, en quarantaine par les États-Unis. L'acceptation par Bagdad de la 715 montre, selon un diplomate occidental, que l'Irak, à bout de ressources, envisage à présent d'avoir ses armements sous contrôle de l'ONU, et cependant la période délicate de la mise en application de l'accord signé entre Israël et l'OLP sur une autonomie des territoires occupés. (AFP.)

LE SOIR ● LUNDI 29 NOVEMBRE 1993

Le message des Kurdes qui ont occupé hier leur centre culturel, fermé par Bonn : nous sommes prêts à nous immoler par le feu. Photo EPA.

Les Kurdes n'y voient pas une solution La France interdit à son tour des organisations kurdes

Après l'Allemagne vendredi, la France a décidé d'interdire à son tour des organisations kurdes sur son territoire : le Comité du Kurdistan et la Fédération des associations culturelles des travailleurs patriotes du Kurdistan. Explications du porte-parole du gouvernement français, Nicolas Sarkozy : *Ces organisations, qui sont impliquées dans un certain nombre d'actes délictueux, sont des émanations du PKK — le Parti des travailleurs du Kurdistan, mouvement séparatiste des Kurdes de Turquie.*

Une décision dont les autorités d'Ankara ne manqueront pas de se réjouir, mais qui suscite la colère chez les Kurdes réfugiés en Europe. Pour Mme Berevan, du Comité du Kurdistan à Bruxelles, *l'interdiction d'organisations kurdes n'est pas une solution : en Turquie, après 70 ans de négation des Kurdes, le problème ne fait que se renforcer. Surtout, c'est en Turquie même que les problèmes doivent être résolus, par un dialogue. Mais les Européens n'ont entendu qu'un seul son de cloche, celui d'Ankara. Et sans avoir la version des Kurdes, ils interdisent leurs organisations parce qu'Ankara l'a demandé.*

Pourtant, les Kurdes d'Europe, avec leurs actions violentes contre des intérêts turcs en Europe, ont une certaine part de responsabilité dans le sort qui leur est réservé. *Sans doute ces méthodes ne sont-elles pas les bonnes*, admet Mme Berevan, soulignant que, notamment à Bruxelles, le Comité du Kurdistan prône des actions plus pacifiques, comme les grèves de la faim ou les manifestations.

Mais il faut voir pourquoi certains en viennent à ces extrémités. Le gouvernement turc bombarde nos villages — hier, l'aviation a même lancé des raids contre des combattants du PKK dans des régions du Nord de l'Irak, bombardant au passage un village de civils kurdes irakiens, où plusieurs personnes ont été tuées et blessées. Et les Occidentaux ne réagissent pas. Alors, il ne faut pas s'étonner de voir des actes désespérés. En Europe comme dans le Sud-Est de la Turquie. La violence du PKK n'est sans doute pas une solution contre la violence turque. Mais il n'a pas trouvé d'autre moyen que l'usage des armes pour atteindre son but : contraindre Ankara au dialogue.

A. Gn

LE SOIR ● MERCREDI 1er DÉCEMBRE 1993

MUZIEK EN DANS IN TURKIJE

Turkije is een mooi en uitgestrekt land, met niet alleen zeer verschillende streken, maar ook bevolkt door groepen van uiteenlopende etnografische oorsprong. Vanuit zulk etnografisch lappendeken is de dikwijls gebruikte term "Turkse dans" dan ook misleidend; je zou eigenlijk moeten spreken over "Dansen uit Turkije".

In Turkije echter, wordt er officieel over de verschillende bevolkingsgroepen zo weinig mogelijk gesproken. Alle ingezetenen van Turkije zijn per definitie Turken, en alhoewel er binnen de landsgrenzen meer dan dertig verschillende talen worden gesproken, is elke uiting van cultuur per definitie Turks. Zo werden de Koerden tot voor kort in de officiële terminologie aangeduid met de benaming "Bergturken".

Dat Turks nationalisme gaat heel ver: in de jaren dertig was men in Turkije ervan overtuigd dat in oorsprong alles Turks was. Men heeft toen zelfs proberen te bewijzen dat Adam en Eva Turken waren en dat alle talen afkomstig zijn van een Turkse oertaal.

Voor de studie van de volksdans vanuit etnografisch standpunt heeft dit natuurlijk verstrekkende gevolgen. De etnische afkomst van een dans, een muziekstuk, een kledij of elke andere uiting van volkscultuur wordt in de vakliteratuur die je vindt, omzeggens nooit belicht. Maar als je goed ter plekke toekijkt, zie je voortdurend dingen die absoluut niet "Turks" zijn (in de enge betekenis van het woord). Sommige verschillen zijn streekgebonden maar heel frequent zie je ook grote verschillen van dorp tot dorp opduiken.

Eenzijds heb je de grote historische minderheden van Anatolië : Koerden, Armeniërs, Grieken. Alleen de eersten zijn nog als volk in het huidige Turkije aanwezig; Grieken en Armeniërs zijn in het begin van de eeuw in oorlogsomstandigheden grotendeels verdwenen. Weinig mensen beseffen, dat minder dan een eeuw geleden 1/6 van de bevolking van Anatolië Grieks was en een even groot deel Armeens. Eén Anatoliër op drie was kristen !

De verschillende bevolkingsgroepen leefden deels naast elkaar en deels mét elkaar; naast uitingen van het eigen cultureel erfgoed hadden ze dus ook stukken cultuur in gemeenschappelijk gebruik. En wat belangrijk was : iedere groep werd binnen het "Millet"-systeem van het Osmaanse gezag erkend als een nationale entiteit met eigen taal, cultuur en rechtspraak.

Sinds de oprichting van de Turkse Republiek heerst in Turkije een monolitische staatsvorm, die alle verschillen wenst toe te dekken met de grote mantel der liefde. Liefde voor het Turkse vaderland, wel te verstaan. In zo'n omstandigheden wordt het verduiveld moeilijk te weten te komen welke bevolkingsgroep aan de wieg staat van een bepaalde culturele uiting. Zeker voor die volkeren die al meer dan zeventig jaar het land hebben verlaten.

Bij de lepel dansen kleppen de dansers het ritme met houten lepels, die ze in de handen houden.

Enkele voorbeelden. Overal in Turkije ziet men de avond van of de avond vóór het huwelijk een dans met kaarsen uitvoeren : de "çayda cira" (in vertaling : Licht op de rivieroever). Het is een zeer oude dans die oorspronkelijk uit de provincie Elazig stamt, in het oostelijk deel van Centraal Anatolië; daar is iedereen het over eens. De streek is bevolkt door Turken én Koerden en vroeger leefden hier ook veel Armeniërs. Om de naam van de dans uit te leggen, vertellen de officiële Turkse bronnen : "Daags voor zijn huwelijk ging een jonge man zich in de rivier wassen maar toen de avond viel, bleek hij nog niet te zijn teruggekeerd. Het hele dorp ging naar hem op zoek met fakkels." Op zich is deze uitleg wel leuk maar misschien toch net té anekdotisch om de werkelijke aanleiding te zijn voor een zo oude dans.

De Koerden uit de streek noemen de dans "çar cira", wat "vier lichten" betekent. Groepen uit Elazig dansen hem met vier kaarsen (op een schoteltje) in elke hand. Koerdische bronnen zeggen : "De Koerden zijn verwant met de Meden; ze leven in de bergen van Anatolië sinds het eerste millennium v.C. en ze waren in de Oudheid aanbidders van het vuur (het mazdeïsme). Ze hanteerden de symbolische tegenstelling van licht en duisternis. Nu nog ontsteken in de lente Koerdische herders in bepaalde afgelegen landstroken grote vuren op de bergen om de winter te verdrijven. Met de "çar cira" verdrijven de vrienden en de verwanten van het jonge paar alle kwaadaardige geesten; het is een rituele dans, die geluk moet brengen."

In vergelijking met de Turkse versie, klinkt de Koerdische uiteenzetting veel meer "to the point". Er is m.i. dan ook geen twijfel mogelijk : deze kaarsendans is van oorsprong Koerdisch, en de Turkse "uitleg" is niet veel meer dan een (niet eens zo handige) poging om de niet-Turkse oorsprong van het gebruik te verdoezelen.

Voorbeeld nummer 2 : Bij internationale wedstrijden (het Festival van Dijon in Frankrijk, bijvoorbeeld) gaan Turkse volksdansgroepen dikwijls met de eerste prijzen lopen. Tot spijt van wie het benijdt. Tot spijt van de Grieken onder andere, die de Turken - in het algemeen - geen goed hart toedragen. (Wie de geschiedenis kent, kan daar wel enig begrip voor ophangen.)

Voor enkele jaren hebben de Grieken, voornamelijk uit afgunst wellicht, een merkwaardige klacht neergelegd : tot de meest spectaculaire "Turkse" dansen behoren de horon-dansen van de oostelijke Zwarte Zeekust; ze worden bij voorkeur begeleid door een kleine viool, de kemençe. Het ding is ook nu nog het meest typische en meest geliefde instrument is van de mensen uit die streek. Net over dát instrumentje ging de klacht: de Grieken argumenteerden dat de kemençe oorspronkelijk een muziekinstrument was van de Grieken, die tot 1923 de meerderheid in de streek uitmaakten. Als het instrument eigenlijk Grieks was, dan zou het de Turken moeten verboden worden het te gebruiken op de wedstrijden. En wat gebeurt er ? Na onderzoek van de voorgelegde bronnen krijgen de Grieken gelijk ! Conclusie: de kemençe is van oorsprong Grieks, hoewel er tegenwoordig wellicht minder Grieken zijn die er nog ooit naar luisteren, dan Turken die er op kunnen spelen.

Grieken, Armeniërs en Koerden waren in Anatolië gevestigd lang voor de eerste Turkse nomaden op het toneel verschenen; het is dan ook niet verwonderlijk dat ze diepe sporen hebben nagelaten in het Anatolisch cultuurgoed. Anderzijds is een eigenschap van het Turkse "karakter" dat ze met veel gemak allerlei dingen van anderen overnemen en in hun eigen systeem integreren. Om maar één voorbeeld te noemen : in de Turkse taal zijn overvloedig leenwoorden aanwezig uit het Perzisch, het Arabisch en de Westerse talen, die aan de Turkse uitspraakregels en grammatica werden aangepast.

Op zich is deze eigenschap positief, denk ik. Wat je van een ander overneemt wordt na een tijdje écht van jezelf en komt je eigen cultuur verrijken. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de cultuuruitwisseling en wederzijdse beïnvloeding die bij ons tussen migranten en plaatselijke bevolking kan plaatsgrijpen, en onder de benaming "integratie" dus heel wat meer betekent dan dat "de anderen" zich maar moeten "aanpassen".

Het wordt alleen wat problematisch als je achteraf (om politieke of andere redenen) ontkent dat je leentje-huur hebt gespeeld. Het is alsof een schrijver een stuk tekst van een ander overneemt en zonder bronvermelding publiceert. Dat is toch ook niet netjes.

In grote lijnen kan men stellen dat de Griekse invloeden het sterkst zijn in het Horongebied (langs de Zwarte Zee) en in Kappadocië; in het Bargebied ziet men sterke Anatolisch-Armeense en in het uiterste noord-oosten ook Georgische beïnvloeding; en de wortels van dans en muziek van het Halay-gebied zijn Koerdisch.

Horon, bar, halay zijn de plaatselijke benamingen van de meest typische dansen van de verschillende streken; de andere grote dansstreken zijn : karsilama, zeybek, seymen en kasik oyunlari (lepeldansen).

Behalve stukken Griekse, Armeense en Koerdische cultuur, die a.h.w. in de Anatolische bodem zijn ingebakken, is er ook het hele cultuurgoed van de zgn. "muhacir"; dit zijn Turken die (voornamelijk uit de Balkan) naar Turkije zijn teruggekeerd. Deze Turken waren ten gevolge van de expansie van het Osmaanse rijk in westelijke richting uitgezworven en hebben tijdens hun eeuwenlang verblijf aldaar allerlei gebruiken, en ook dansen en kledijen van de plaatselijke bevolking overgenomen en aangepast aan de eigen aard. Toen de Osmaanse bezetter in de loop van de 19de eeuw verjaagd werd, zijn deze Turken (en met hen ook niet-Turkse Islamitische minderheden die met de machthebbers werden geassimileerd) naar Turkije uitgeweken of onder dwang "teruggestuurd". Zo vind je in West-

Turkije dansen en kledijen uit Kosovo (Albanees), Macedonië, Bulgarije, Noord-Griekenland; pure Balkan dus.

Ook vanuit de oostelijke grensgebieden hebben zich dergelijke situaties afgespeeld: met het ontstaan van de USSR in de vroege jaren twintig, zijn grote groepen Islamitische Kaukasiërs - Azeri, Tsjerkessen of Tsjëtsjën - die de nieuwe communistische maatschappij niet zagen zitten, asiel komen zoeken bij hun vroegere meesters. Hun dansen worden in de Turkse folkloerewereld gemakkelijks halve "Kars" genoemd, naar de gelijknamige provincie op de grens met Armenië. Maar men vindt met evenveel gemak Kaukasische "culturele centra" in Kayseri (Centraal Anatolië) of in Bursa (West-Turkije), die voor de rekrutering van hun leden terugvallen op de talloze dorpen van ex-Kaukasiërs in de buurt.

Zijn er dan wel "echte" Turkse dansen in Turkije? Zoals de Turken zelf vinden deze dansen hun oorsprong in Centraal Azië. De "Lepeldansen" (zeker) en de "Zeybek" (waarschijnlijk) stammen uit deze traditie. Het zijn trouwens meestal dansen van Yörük- en Türkmen-Turken, precies die bevolkingsgroepen die de oude Centraal Aziatische tradities (bijvoorbeeld tapijten weven en knopen) het zuiverst hebben bewaard.

Feestkleedij van Zeybek vrouwen.
(Egirsche Zeekust)

De "Lepeldansen" verwijzen naar de twee houten lepels die de dansers in elke hand houden en waarmee ze tijdens het dansen kleppen. Een soort Turkse castagnetten. De dansen worden dikwijls paarsgewijze en los van elkaar gedanst. Het tempo gaat van rustig tot zeer snel. Lepeldansen vindt men in grote delen van Turkije, van Bolu in het Noorden tot Silifke aan de Zuidkust en naar het Oosten toe, tot voorbij Ankara.

Hoewel soms snel en virtuoos, is de Zeybek meestal een statische, heroïsche dans die vooral in West-Turkije voorkomt.

Wie hem uitvoert heet "Efe", wat je zou kunnen vertalen met "held". Vroeger mocht je deze trage Zeybek-dansen in het openbaar slechts uitvoeren als je in de strijd je moed had bewezen. Ook de zeybeks worden los van elkaar gedanst, met

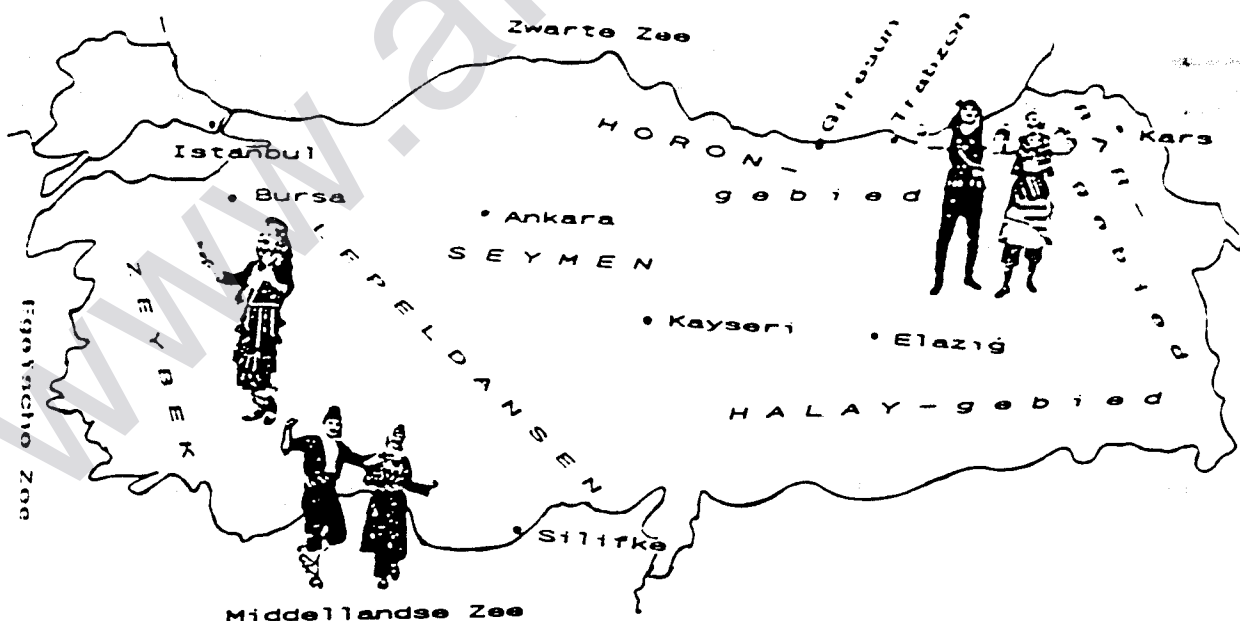
wijdse armbewegingen en vingergeknip. Een aantal Zeybek-dansen verbeelden de vlucht van de adelaar die heerst over de bergen, zoals de Efe-krijger heerst over zijn gebied. Er zijn ook Zeybek-dansen voor vrouwen, sierlijk en tegelijk statig en heel zelfbewust.

De Seymen-dansen uit Centraal Turkije (Ankara, onder andere) zijn ook krijgersdansen en verwant met de Zeybek: de stijl is zwaarder, met een wat dreigende ondertoon. Bepaalde Seymen-dansen worden trouwens uitgevoerd met een groot kromzwaard tussen de tanden.

Een heel aparte plaats in de zuiver Turkse danstraditie wordt ingenomen door de Semah-dansen: het zijn rituele dansen van de Bektashi, een Islamitische broederschap die in de 14de eeuw werd gesticht en steeds een volks en ruraal karakter heeft gehad. De Bektashi-dorpen hebben geen moskeeën, maar houden grote bijeenkomsten als hun geestelijke leider, de "Dede" (letterlijk: grootvader) hen bezoekt. Mannen en vrouwen zijn hierbij aanwezig, en alle vraagstukken van het leven worden aan de Dede voorgelegd en met hem besproken. Er wordt samen gegeten en men voert de Semah-dansen uit: na een innige, rituele begroeting gaat de kring van mannen en vrouwen bewegen, eerst traag en dan steeds vlugger en vlugger om dan op het einde abrupt weer tot rust te komen. De dans beeldt uit hoe de ziel van de gelovige in verrukking aan het aardse ontstijgt wanneer zij de vereniging met God nastreeft.

De Bektashi-dorpen liggen verspreid over geheel Turkije: daarom kan je niet van een Semah-streek spreken. Het geestelijk centrum van de "orde" ligt in Hacibektaş, 150 km van Ankara in zuid-oostelijke richting. Elk jaar, halverwege de maand augustus, houden de Bektashi daar een grote bijeenkomst bij het graf van hun stichter: het geheuren is half bedevaart, half festival en duurt drie dagen.

Als je in Turkije rondtrekt, kom je in talloze dorpen die hun tradities hebben bewaard. Heb je geluk, dan kan je er een huwelijk of een besnijdenisfeest meemaken en - als je een minimum aan "dansvoeten" hebt - met de dorpsmensen meedansen.

Op deze kaart van Turkije staan de dansgebieden (in hoofdletters) en de steden (in kleine letters) vermeld die in de tekst genoemd worden.

In sommige dorpen beperkt het repertoire zich tot een tiental verschillende dansen, wat al niet mis is. Andere dorpen kennen tot 35, 40 verschillende dansen van allerlei soort : naast eenvoudige dansen waar iedereen aan deelneemt, zijn er dansen voor de jonge mannen, voor de middelbare leeftijd, voor de oude mannen, voor de betere dansers, voor de jonge vrouwen, voor de oude vrouwen, voor het bruidspaar, voor de huwbare jongeren, enz. Kinderen worden van jongsaf aan in de dansrij opgenomen; soms krijgen ze in het begin van het feest een eigen dansmoment. Alles gebeurt uiteraard met begeleiding van live-muziek, in de kleinere dorpen meestal een dawoel (grote trom) en een zoerna (Turkse schalmei). Dichter bij de stad zie je tegenwoordig ook wel het muziekbandje opduiken, met electronisch orgel en electro-sax, die behalve de oude dansmelodiën ook moderne schlagers ten beste geeft.

Je komt natuurlijk ook dorpen tegen die hun traditie grotendeels of zelfs volledig verloren hebben. Je ziet dan op de feesten de çiftetelli dansen, een losse dans met een duidelijke verleidingscomponent, waarin de dansers vrij zijn om hun persoonlijke stijl of de stijl van hun streek te demonstreren. In bepaalde streken zie je op deze "traditieloze" feesten ook nog een eenvoudige rijdans uitvoeren, het soort dansje waar je als doorsnee-toerist mee wordt overvallen op de "typisch Turkse" avond. In beide gevallen : "dans" en ook "volks" maar "volksdans" kan je dit bezwaarlijk noemen.

Volksdans is in Turkije niet alleen een uiting van levende volkscultuur, het is ook een sport. Elke streek, elke stad heeft zijn volksdansgroepen die meedoen aan wedstrijden die door het Ministerie van Cultuur en Federatie voor Schoolsport worden ingericht. Voor zo'n wedstrijd-dansreeks wordt uit de plaatselijke dansen een selectie gemaakt en in een choreografie gegoten van minimum 8 en maximum 12 minuten. Vanuit de wens om op de wedstrijden met nieuw, origineel materiaal voor de dag te komen, gaan dansleiders op zoek naar oudere mensen en proberen ze in de vergetelheid geraakte dansen te reconstrueren. Hieruit wordt, pas per pas, een choreografie gedistilleerd. Als je geluk hebt, ontkracht de choreografie de oorspronkelijke dans niet. Maar de druk op de dansleiders/choreografen is groot : elke wedstrijd heeft naast de eerst drie laureaten ook prijzen voor choreografie, klederdracht en muzikale uitvoering. Groepen die in wedstrijden uithlinken worden gevraagd op de regionale festivals, die ingericht worden ter promotie van de eigen streek. De beste groepen mogen optreden op de internationale festivals (bv. Bursa en Efese) of worden uitgenodigd door het buitenland.

Geen wonder dat sommige dansreeksen ontaarden in een voorstelling die meer weg heeft van ballet dan van volksdans. Het (slechte) voorbeeld komt trouwens van bovenuit : het Turks Nationaal Volksdansensemble uit Ankara brouwt al jaren aan dergelijke folkloristische hutsepotten.

Gelukkig zie je ook regelmatig het tegendeel : groepen met een programma dat nog wortelt in de plaatselijke tradities: wat je dan te zien krijgt is zo vanzelfsprekend en zo doorleefd dat je er helemaal stil van wordt. Sommige van deze streekgroepen hebben ook de kostbare oude kledijen nog, die aan de dansen een aparte schittering geven. Helaas krijg je deze kwaliteit zelden bij ons te zien : deze plaatselijke groepen brengen meestal slechts hun eigen streekdansen, en zulk aanbod is dan weer te beperkt voor onze grote festivals, waar de toeschouwer elke avond wat anders wil voorgeschoteld krijgen. Toch zonde, dat we zo de beste hapjes moeten missen...

Jean-Marie Criel

DISCUSSIEREN OP REIS OVER HET VOLKSNATIONALISME

Deze zomervakantie reisden we door Turkije. Wees gerust, we zullen u niet met een reisverhaaltje lastig vallen. Wel willen we verslag uitbrengen van een gesprek met een "verturkste" Koerd over het volksnationalisme. Zijn woorden klonken ons enerzijds als donderslagen in de oren. Anderzijds leken ze ons zo vertrouwd: ze konden even goed door een verstokte Belgicist of franskiljon uitgesproken geweest zijn.

Een vrij gezellig en aangenaam gesprek

Een terrasje in Selçuk nabij de oude Grieks-Romeinse archeologische site Efese op 4 augustus. Met de heerlijke Turkse pijs Efes voor de neus zaten we er te kijken naar ooeivaars die zich op de overblijfselen van een Romeins aquaduct genesteld hadden.

Eensklaps stond er een man voor ons die een gesprek met ons in het Engels aanknoopte. Vrijblijvend was dit echter niet zoals dat wel meer de gewoonte is in Turkije. Van Koerdische afkomst had hij Engels in Londen en nadien Islamitische kunst in Turkije gestudeerd. Na jaren leraar geweest te zijn, had hij een winkel met Koerdische kunst- en gebruiksvoorwerpen geopend onder de noemer "Nomadische kunst" ...

Van koetjes en kalfjes over Turkije belandde het tot dan toe vrij gezellig en aangenaam gesprek bij Kemal Attatürk, de vader des vaderlands die Turkije tot een lekenstaat naar Westers model had omgevormd. De Turken zijn hem daar nu nog steeds erkentelijk voor en voor zover we kunnen oordelen, terecht. Zo kregen de Turkse vrouwen stemrecht, een kleine twintig jaar vroeger dan de onze!

We konden dan ook zonder moeite de belangrijke rol die Attatürk vervuld had, naar waarde inschatten. Wel betreurden we dat hij van meet af aan het centralisme had bevorderd en het Turks als de enige landstaal had uitgeroepen. Tot

vandaag de dag is daar weinig verandering in gekomen. Het Koerdisch mag bvb. nu al gesproken maar nog steeds niet geschreven worden (zie Raaklijnen 92/4 en 93/1). De Turkse staat bestempelt de Koerden nog steeds als Bergturken die het Turks verteerd door contacten met o.a. Perzen.

De toon veranderde ...

Tot onze grote verbazing reageerde de Koerd verontwaardigd op ons ongenoegen over het te strak centralisme en de eenheidstaal. Ontstemd beklemtoonde hij dat een waardige staat maar één nationale taal mag hebben wil ze over een eigen identiteit beschikken. Deze stelling klonk ons zo vertrouwd in oren want ze riep *"La Belgique sera Latine ou elle ne sera pas"* voor de geest. Daarop vroegen we hem of de Koerden dan geen volkerenrechten hebben om hun cultuur te beleven en zich in hun taal te uiten. Hij vond dat zij, overigens zijn eigen volksgenoten, wel onder mekaar Koerdisch mogen spreken maar dat ze het Turks als officiële taal moeten hanteren. Hoe kan men anders mekaar verstaan wanneer niet iedereen in Turkije Turks praat, vroeg hij zich af.

We wierpen op dat het toch betrekkelijk eenvoudig is. De Turken die in Koerdistan komen wonen, leren Koerdisch. Omgekeerd dienen de Koerden buiten Koerdistan in Turkije Turks in het openbaar leven te gebruiken. We maakten ons op om

hem het Belgisch federalisme uit te leggen die overgeplant naar de Turkse situatie voor een mogelijke oplossing zou kunnen zorgen. Daar had hij geen oren naar, hij onderbrak ons onmiddellijk en vrij hard met de opmerking: *"This is not Belgium"*.

Lijnrecht tegenover mekaar

Hij vervolgde dat het consequent drietalige Zwitserland eigenlijk een belachelijk land is omdat men verplicht is de taal aan te wenden van het gebied waarin men zich bevindt. Deze burgerzin vonden we maar al te logisch, een uiting van eerbied en beleefdheid t.o.v. een andere taal en/of cultuur. In een multiculturele of meertalige staat moet zo een *"Bundestreue"* een vanzelsprekendheid vormen, wil zo een staat levenskansen hebben en niet als een zeepbel uiteenspaten. Onze standpunten en deze van de *"Turkskiljonse"* Koerd stonden dus lijnrecht tegenover mekaar. Onverzoenbaar slingerde hij met het woord *"fascisme"* en ook Hitler kwam om de hoek kijken. Zelfs de Europese Gemeenschap in wording kraakte hij af als een onding dat wegens de culturele verscheidenheid en veeltaligheid op een sisser zou uitlopen. We bewistten dit omdat juist die verscheidenheid een onuitputtelijke inspiratiebron en culturele rijkdom kan betekenen. Wie *"Bekend kan bemind maken"* indachtig erin slaagt om verschei-

dene volkeren harmonieus naast mekaar in een verband te laten samenleven zonder ze te miskennen, heeft de toekomst voor zich. Dat net Hitler *"Ein Reich, ein Volk, ein Führer"* gewapenderhand als te nemen of te laten had verkondigd én opgedrongen, scheen hem te ontgaan. Ook dat de Europese Gemeenschap opgericht was om dit fascisme en eng-chauvinistische twisten eens en voor goed uit de weg te ruimen. Tevens drong niet tot hem doordat de blinde eenheidsdrang met miskenning van volkerenrechten van bvb. Koerden eerder aanleunt bij Hitlers gedachtengoed dan het federalisme en het volksnationalisme die eenheid in verscheidenheid voorstaan.

Onze taak is nog niet volbracht

De man had geen tegenargumenten verwacht en vluchtte daarom in betweterige verwoordingen. Verder poneerde hij : *"Er zijn twee soorten kwalen in de wereld : nationalisme en fundamentalisme"*. Ook hier lieten we ons niet onbetuigd door hem er welwillend maar beslist op te wijzen dat zijn visie op nationalisme nogal eenzijdig was en dat er een levensgroot verschil bestaat tussen beklemmend staatsnationalisme en bevrijdend volksnationalisme.

Gewoontegetrouw eindigt iemand wiens rationele argumenten uitgeput zijn met machts- en gezagsargumenten. Ook hier want zo vroeg

de *"Turkskiljonse"* Koerd hoe oud we waren. Dat we maar 28 jaren telden en hij ruim vijftien jaar ouder was, bleek voor hem voldoende om te oordelen dat we eigenlijk geen recht van spreken hadden : we zouden over minder ervaring dan hem beschikken. We lachten in ons vuistje ... hij zei maar ...

Aan de hand van dit zomers gesprek, stelden we vast dat het democratisch volksnationalisme overal ter wereld, in Turkije en op zoveel plekken nog heel wat vaarwater voor de boeg heeft. Ook bij ons na het Sint-Michielsakkoord dat ongetwijfeld een belangrijke mijlpaal in de geschiedenis zal blijken, dienen we verder te timmeren aan onze natievorming, ook al verkondigt het vorstenhuis, het koninklijk hof en het burgerlijk hof daarbuiten dat de staatshervorming eens en voor goed afgerond is. Uit één en ander vermoeden we dat ze beter weten maar wanhopen. Ze doen maar, wij hopen en ijveren, de kroon is nog niet op het werk gezet. *"We lachen met zijn woede, de Vlaamse Leeuw is daar !"*

Jean-Pierre Roosen

Tientallen doden in Turkije

ANKARA (reuter) — In incidenten die verband hielden met het Koerdisch streven naar onafhankelijkheid, kwamen het voorbije weekeinde 55 mensen om.

Volgens Turkse veiligheidsambtenaren doodde het leger vrijdag en zaterdag 20 guerrilla-strijders van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) in het woelige zuidoosten van het land. Deze bekendmaking zondag volgde op mededelingen dat vrijdag 21 mensen gedood werden, onder wie drie brugers. Nog 14 andere, onder wie zes soldaten, een politiemann en drie regeringsgetrouwe dorpswachters, werden zaterdag omgebracht door PKK-strijders.

Toeristen in Turkije bevrijd

ANKARA (ap. reuter) — Zeven westerse toeristen die vorige maand door Koerdische vrijheidsstrijders waren gevangen genomen, werden gisteren bevrijd, deelde het Turkse ministerie van Buitenlandse Zaken mee. Ze worden ondervraagd door de Turkse overheid, maar kunnen binnenkort naar huis, verzekerde de woordvoerder. Hij ontkende dat sommigen van de toeristen vervolgd worden omdat ze zouden samenwerken met de Koerden en in feite geen gijzelaars waren. Deze beschuldiging werd gisteren nog eens herhaald door een provincie gouverneur. De Koerden vechten sedert 1984 voor een onafhankelijke staat. Al zeventuizend mensen verloren het leven. Sedert de gevechten vorige week weer in alle hevigheid opflakkerden, vielen meer dan zeventig slachtoffers.

De Standaard

Dinsdag 14 september 1993

De Standaard

Woensdag 15 september 1993

Koerdische demonstranten zakten in gezinsverband af naar de GvA-gebouwen op Linkeroever. Ze eisten vriendelijk maar beslist een verklaring te mogen afleggen aan redactie en directie, wat ook geschiedde. > GvA-foto: Arlette Stubbe

Koerden houden vreedzame actie voor de deur van GvA

"Wie zwijgt keurt de moorden goed"

Van onze redactrice

Gewapend met Koerdische vlaggen, spandoeken, foto's en paraplu's vatten gisteren in de late voormiddag een groep Koerdische mannen, vrouwen en kinderen post aan de dienstingang van GvA op Linkeroever. Tegelijkertijd hielden Koerdische demonstranten een gelijkaardige actie in de hal van het IPC, het Internationaal Perscentrum in Brussel. Want de Koerden

willen meer aandacht van de media.

Woordvoerder Demir Ömer van het Koerdistans Centrum liet ons via een tolk de bedoeling kennen van de diverse acties. "Wij willen protesteren tegen de wandaden van het Turkse leger, dat elke dag Koerdische dorpen bombardeert en verwoest. Dagelijks vallen er 20 tot 30 doden, gisteren zelfs 58. Tot nu toe zijn er 30 journalisten gedood, alleen maar omdat ze Koerden zijn en berichten over wat er in Koerdistan gebeurt. Zo is er enkele weken geleden een 19-jarige verslaggever gedood, omdat hij wil-

de vechten met zijn pen."

Oproep

De Koerdische demonstranten willen dan ook meer aandacht van de Belgische media.

De Brusselse groep schermde zelfs met een hongerstaking als pers en televisie niet kwamen opdagen.

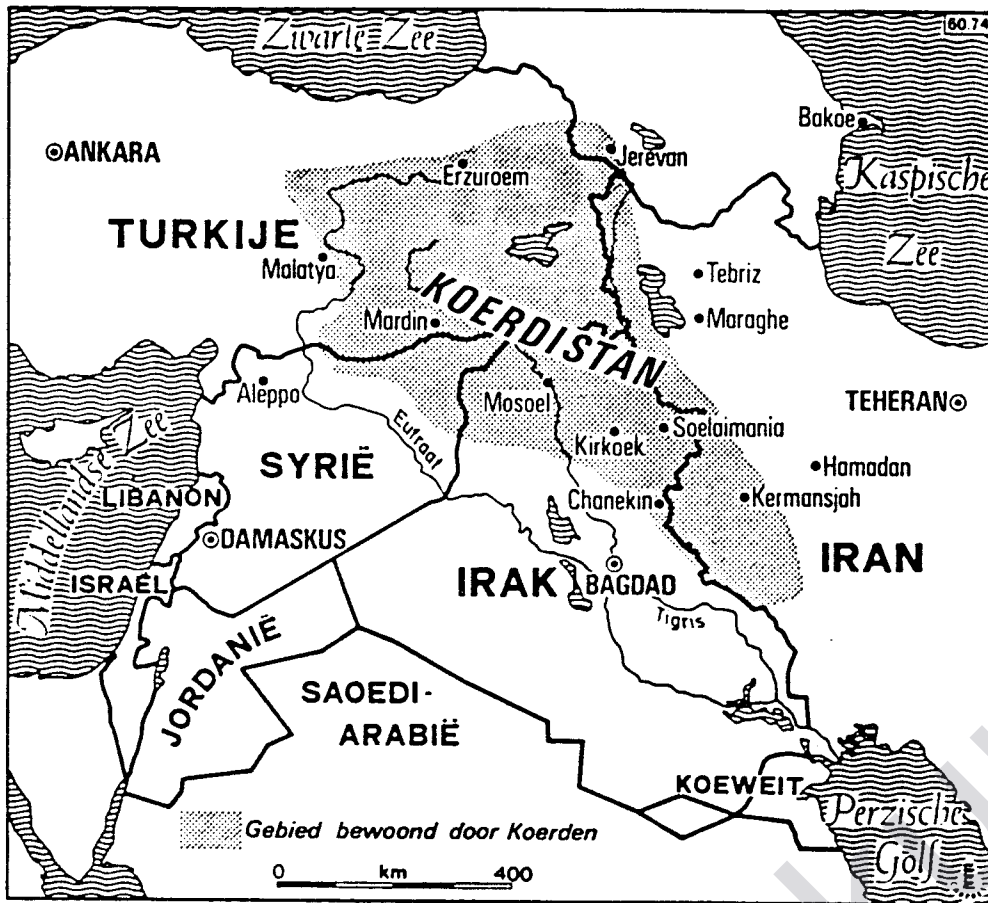
In Antwerpen hield de drijfnatte woordvoerder een vurig pleidooi voor het opsporen van de ontvoerde journaliste Aysel Malkaç van de krant Ozgür Gündem. "Hoe zou u reageren als een van uw journalisten ontvoerd of vermoord werd?" richt-

te hij zich tot de heer De Mondt, personeelschef van de krant. "U moet iemand ter plaatse sturen. Als een kind van 6 maanden of 1 jaar wordt gedood en de media zwijgen, dan betekent het dat u zoiets goedkeurt."

Op de meegebrachte spandoeken werd geprotesteerd tegen het "Turkse terroristische regime, tegen de vernieling van 25 Koerdische dorpen, de moord op Koerdische burgers, parlementsleden en journalisten".

De Antwerpse Koerden waren volgens een politiebegeleider 35 tot 40 in getale, de rijkswachter had er een vijftigtal geteld.

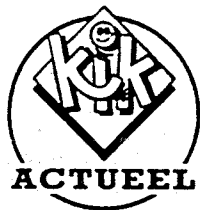
L.A.

De Koerden eisen aandacht. Dat hebben zij gisteren duidelijk gemaakt. In Brussel dreigde een dertigtal Koerdische mannen, vrouwen en kinderen ermee in hongerstaking te gaan als de Belgische pers en televisie geen aandacht schenkt aan de zaak van de in Turkije verdrukte Koerden. Op plakkaats werd geprotesteerd tegen het strenge Turkse bestuur en werd aandacht gevraagd voor de oorlog in Koerdistaan. Ook in Luik en Antwerpen hebben Koerden actie gevoerd. Zij eisten dat journalisten ter plaatse gaan om te zien in wat voor hachelijke situatie de Koerden leven. Wat is die 'hachelijke toestand' waarover de Koerden het hebben?

Hachelijke toestand

Koerden blijven dromen van vrij Koerdistaan

ACTUEEL

Koerden is de benaming voor zo'n achttien miljoen mensen in het grensgebied van Turkije, Syrië, Iran, Irak en Armenië (zie kaartje). Het uitgestrekte bergachtige gebied noemen ze Koerdistaan. De Koerden zijn een bergvolk. Ze leven van de landbouw, fruitteelt en van de schapen- en geitenfokkerij. Het grootste deel van de Koerden leeft in tenten, gemaakt van geitevellen. Ook Koerden die in dorpjes wonen, kennen een primitieve behuizing. Vaak zijn hun woningen niet meer dan lemen hutten.

Eeuwenlang hebben de Koerden vrij **zelfstandig** geleefd. De legers van de vijf omringende landen durfden immers het onherbergzame gebergte niet intrekken. De Koerden konden zich redelijk vrij voelen. Pas in de achttiende en negentiende eeuw veranderde dit. Toen gingen Perzische en Turkse leiders zich met de Koerden moeien.

Na de Eerste Wereldoorlog werd Koerdistaan **verdeeld**. Een deel werd onder Brits bestuur geplaatst, een ander deel onder Frans bestuur. De overige Koerden werd een eigen Koerdische staat beloofd. Deze belofte werd echter nooit uitgevoerd. Nog steeds wonen de Koerden verspreid over vijf landen.

Meerdere malen hebben de Koerden na de Eerste Wereldoorlog geprobeerd hun overheersers van zich af

te schudden. Zij streven naar een vrij Koerdistaan. Hun opstanden werden echter keer op keer de kop ingedrukt.

In de loop der jaren werd het Koerdische volk steeds meer **onderdrukt** door de omliggende landen. Een voorbeeldje: de Koerden mochten in Turkije lange tijd hun eigen taal niet spreken. Het woord 'Koerden' mocht zelfs niet meer worden gebruikt. Koerden werden in Turkije 'Bergturken' genoemd.

De onderdrukking van de Koerden bereikte in maart 1988 in Irak een hoogtepunt toen de Iraakse leider, Saddam Hoessein de opstandige Koerden met gifgas bestookte. Duizenden Koerden uit de stad Halabja en omgeving kwamen op gruwelijke wijze om het leven.

Na de Golfoorlog (1990-1991) werden de opstandige Koerden door Irak weer verslagen. Het Iraakse leger dreef het Koerdische volk voor zich uit, verder de bergen in. Hun toestand was zo hachelijk dat de Verenigde Naties beslisten dat Irak geen soldaten meer mag sturen of vluchten mag uitvoeren boven het gebied waar de Koerden bijeengehouden zijn.

En daar, in het grensgebied met Turkije, Irak en Iran zitten ze nu vast. Iran zegt ze niet op te kunnen vangen en Turkije is evenmin van plan de stroom vluchtelingen op te nemen. Integendeel. Turkije valt de Koerden regelmatig aan. Die aanvallen worden niet zelden uitgelokt door terreuraanslagen van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK), die onlangs ook aanslagen pleegde tegen buitenlandse toeristen of hen ontvoerde.

Met de dag wordt de toestand van de Koerden echter nijpender, hoe internationale hulporganisaties ook hun best doen om het leed te verzachten. De Koerdische droom is nog steeds een nachtmerrie...

op een oplossing. Omdat Turkije gevoelig is voor internationale druk, wegens zijn lidmaatschap van de Navo en andere westerse instellingen. Ferho: „Het federalisme naar Belgisch model kan een oplossing zijn en dat kan de vijandschap tussen volkeren in Turkije doen omslaan in vrede.”

EMOTIES. Namens de Toearegs spreken de Franse auteur *Gerard del Marmul* en Toeareg-rebel *Mano Davak*. Ook hier weer hetzelfde treurlied: de Toearegs wonen in een gebied dat de centrale Sahara en randen van de Sahel omvat. De kolonizatie heeft hun territorium verdeeld onder Algerije, Libië, Burkina Faso, Mali en Niger. Ze zijn met zo'n drie miljoen, van wie anderhalf miljoen in Niger leven en een miljoen in Mali. Sinds de onafhankelijkheid worden ze in Niger en Mali gepest. Daar bovenop komen nog de klimatologische omstandigheden: droogten en het oprukken van de woestijn. De Toearegs vragen erkenning in elk land waar ze verblijven en het recht op lokaal zelfbestuur. Een bescheiden eis. Vanwege een in aantal klein volk, zonder enige politieke macht of drukmiddelen en nog onontgonnen

door de media.

Neuropsychiater *Karel Ringoet* over groepsgeweld zoals oorlog en genocide: „We kunnen de *Ilias* van *Homeros* verplaatsen naar deze tijd. We hoeven alleen het aantal slachtoffers en het aantal wreedheden te vermenigvuldigen met getallen die in de duizenden lopen.”

Waarom is de enige soort die muziek maakt, gedichten over de liede schrijft en een kosmische zin voor haar bestaan meent te bespeuren, zo wreed tegenover zichzelf? Ringoet zoekt de oorzaak in de overhaaste evolutie van de hersenschors, het menselijke bovenlaagje op de hersenen die we ertden van de reptielen en de zoogdieren. „Daardoor is ons gedrag vaak minder rationeel dan de cartesische denkers het graag voorstellen.”

Advokaat Jet Vermassen denkt in dezelfde zin, maar herinnert er aan dat

Iemand bleef liefdesbrieven schrijven naar de vrouw die hij doodde.

agressief gedrag tussen dieren zelden of nooit tot doding van soortgenoten leidt. Dieren hebben kalmeringsrituelen ontwikkeld, die de agressie van de soortgenoot afremmen en de fatale afloop van de strijd voorkomen. Precies daar onderscheidt de mens zich van de andere zoogdieren. Eigenlijk past een krantentitel als „Man slacht op beestachtige manier gezin af” dus niet. Via dit soort woordgebruik tracht men zich te distanceren van medemenselijk gedrag dat onbegrijpelijk is en onaanvaardbaar.

Individueel ligt vooral het gevoelsleven ten grondslag aan dodingen. Jet Vermassen: „Wie rationeel tracht te ontleden wat er in geval van levensdelikten is misgelopen, stuit op veel onbegrip. De visie van het grote publiek op moord en doodslag berust op vooroordelen, getuigt van een groot mis-verstand. Want het gaat inderdaad mis met het verstand. De toeschouwer wordt zo beroerd door het troebel gedrag van zijn medemens, dat hij het niet duiden kan. Het verstand schiet tekort. Bij gebrek aan inzicht volgt een louter emotionele en niet zelden over-emotionele reactie.”

Kinkel voor Turkse Duitsers

BONN (reuter) — De Duitse minister van Buitenlandse Zaken, Klaus Kinkel, is voorstander van een dubbele nationaliteit voor de vele Turken die in Duitsland wonen. Volgens Kinkel moet zoiets de integratie van die omvangrijke minderheid versnellen. Kinkel vertelde dit aan de Turkse premier Tansu Ciller, die in Bonn op bezoek is.

De minister is lid van de kleine liberale partij van Vrije Democraten (FDP). Die FDP deelt het idee van Kinkel. Dat is voorlopig niet het geval voor de grote coalitiepartner van de liberalen, de kristendemokratische CDU van kanselier Helmut Kohl.

Kinkel verklaarde zich ook voorstander van de uitbanning uit Duitsland van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK). Die zit verwickeld in een guerrillaoorlog met de Turkse staat in het zuidoosten van dat land.

De Standaard Woensdag 22 september 1993

Turkije meldt tientallen doden bij Koerdische akties

ANKARA/DIYARBAKIR (reuter, dpa, ap) — Bij aanvallen op drie dorpen in het zuidoosten van Turkije doodden Koerdische guerrillastrijders 37 mensen. Dat meldden kringen van de Turkse veiligheidsdiensten dinsdag.

Volgens die bronnen vielen ongeveer 70 separatistische rebellen van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) de dorpen Kalkalçik en Daltepe, in de provincie Siirt, en het dorp Komurcu in de provincie Batman aan.

De Standaard

Woensdag 6 oktober 1993

De veiligheidskringen melden dat in Kalkanci en Daltepe 33 burgers omkwamen, onder wie negen leden van de door de overheid opgerichte „dorpswachten“. In de moskee van Daltepe alleen werden de lichamen van 23 mensen gevonden, en 22 huizen werden platgebrand, aldus de bronnen. Vier mensen kwamen om bij een afzonderlijke PKK-aanval op Komurcu, waar drie huizen in brand werden gestoken.

Ruggegraat

De Turkse minister van Binnenlandse Zaken, Mehmet Gazioglu, zei volgens het Anatoïsch persbureau dat de PKK haar aanvallen toespitst op burgers omdat zij bang is de konfrontatie met veiligheidsstroepen aan te gaan. „Binnen de PKK ontstond een interne strijd, deze gebeurtenissen tonen dat de ruggegraat van de PKK gebroken werd“, zei de minister.

De bewindsman voegde eraan toe dat Turkse strijdkrachten mijnen legden langs de oostelijke en zuidoostelijke grenzen om infiltratie van guerrillastrijders tegen te gaan.

De PKK nam in 1984 de wapens op voor een strijd voor een onafhankelijke Koerdische staat. Sindsdien kostte het geweld aan ongeveer 7.400 mensen het leven. Vorige week alleen al vielen meer dan 150 doden.

Vele doden in Turkije

ISTANBOEL (reuter, ap) — Tijdens het weekeinde maakten botsingen tussen regeringstroepen en Koerdische separatisten in Zuidoost-Turkije 24 doden, zo maakte de Turkse overheid zondag bekend. Onder de doden waren 20 leden van de separatistische Koerdische Arbeiderspartij PKK, werd nog meegedeeld. Sinds de PKK in 1984 de strijd om een eigen staat begon, maakte het geweld meer dan 7.200 doden.

De Standaard Maandag 27 september 1993

Koerdengeweld in Turkije

ANKARA (reuter) — Opnieuw zijn in Turkije 23 mensen omgekomen bij geweld tussen Koerdische opstandelingen en Turkse troepen in het zuidoosten van Turkije. De politie arresteerde 15 mensen op verdenking van betrokkenheid bij de moord op het Koerdisch parlementslid Mehmet Sincar van de pro-Koerdische Demokratische Partij.

Sinds de Koerdische PKK-partij haar opstand begon om een Koerdische staat af te dwingen, in 1984, kwamen bij geweld in het gebied al 7.200 mensen om.

De Standaard Vrijdag 1 oktober 1993

Oorlog met Koerden leidt tot wijziging van regering

ANKARA/BRUSSEL (ap, belga) — De Turkse premier Tansu Ciller verving zondag haar minister van Binnenlandse Zaken Mehmet Gazioglu door minister van Onderwijs Hait Mentese. En minister van Defensie Nevzat Ayaz moest de plaats ruimen voor minister van staat Mehmet Golhan. De wijzigingen staan in verband met de oorlog tegen de Koerden.

Regeringstroepen voerden in het weekeinde in en om de stad Lice in Turks Koerdistan operaties uit nadat daar vrijdag de Turkse generaal (niet de Koerdische generaal zoals verkeerdelijk in de krant van zaterdag stond) Bahtiyar Aydin werd gedood. De Turkse media meldde felle gevechten.

Het Koerdistan Komitee meldde dat het Turkse leger Lice onder vuur nam, waarbij meer dan 200 doden zouden zijn gevallen. Het comité citeerde het Nationale Volksbevrijdingsleger van Koerdistan (ARGK) dat zei niets te maken te hebben met de dood van de generaal.

De Standaard Maandag 25 oktober 1993

„Turkse oorlog tegen Koerden krijgt karakter van genocide“

BRUSSEL — „De smerige oorlog van de Turkse staat kreeg het karakter van een genocide in ons land, Koerdistan“, zo zei de vertegenwoordiger van het Nationaal Bevrijdingsfront van Koerdistan (ERNK) in Europa, Kani Yilmaz, dinsdag op een perskonferentie in Brussel.

Hij verwees hierbij naar de vernietiging van de stad Lice in Zuidoost-Turkije na de dood van een Turkse generaal. Daarbij vielen volgens de ERNK, die een door de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) gedomineerde koepelorganisatie is, 380 doden.

Yilmaz ontkende dat er Koerdische guerrillero's in Lice waren en dat er gevochten werd tussen Koerden en het Turkse leger zoals de Turkse media meldden. Volgens de zegsman hadden de Koerden ook niets te maken met de dood van generaal Bahtiyar Aydin, maar werd hij door de Turkse staat zelf gedood. „Deze provocatie werd opgezet om een bloedbad en genocide mogelijk te maken“, zei hij, waarbij hij de vrees uitsprak dat dit op nog grotere schaal zal gebeuren.

De Turkse media meldden dat er zwaar was gevochten bij Lice en dat daarbij dertien mensen, onder wie generaal

Aydin, om het leven kwamen. Verder zouden er 74 vermeende opstandelingen zijn gearresteerd en ongeveer 400 huizen en 240 winkels zijn beschadigd.

De versies lopen dus uiteen, maar de dagelijkse berichten uit Turks Koerdistan, met tientallen doden, bewijzen wel dat er een „totale oorlog“ aan de gang is. Volgens Turkse officiële cijfers vielen er sedert het begin van de oorlog in 1984 al 7.600 doden. De Koerden spreken van meer dan 22.000.

De oorlog leidde zondag tot een regeringswijziging in Ankara, waarbij twee aanhangers van de harde lijn, Mehmet Gulhan en Nahit Mentese, de por-

tefeilles van Defensie en Binnenlandse Zaken kregen. Dat wijst er volgens waarnemers op dat de regering voor de harde aanpak heeft gekozen en zal afzien van verdere hervormingen, zoals de toekenning van meer rechten en vrijheden aan de Koerden.

Tot nog toe levert de louter militaire aanpak weinig op. De Turkse autoriteiten hebben hun gezag over het door zowat 4,5 miljoen Koerden bewoonde zuidoosten grotendeels verloren. Er worden bij voorbeeld, op bevel van de PKK, geen Turkse kranten meer verdeeld en het schoolsysteem staat op instorten door de moord op Turkse onderwijzers en leraars,

die door de guerrillero's als kolonialisten worden beschouwd.

De oorlog kan ook overslaan naar de rest van Turkije als de zowat 7,5 miljoen Koerden — alleen al in Istanboel leven er een miljoen — daar in actie zouden komen. Waarnemers gaan zelfs zover de vraag te stellen of Turkije dat vrijdag zijn 70ste verjaardag viert nog eens 70 jaar lang zal bestaan.

Op de perskonferentie in Brussel ging Kani Yilmaz ook in op het verbod van pers- en politieke activiteiten in Turks Koerdistan door de PKK. Buitenlandse journalisten mogen er volgens hem alleen heen-

gaan met medeweten van de Koerden. De Turkse journalisten werden geweerd omdat zij niet objectief zijn en meededen met de regeringspropaganda. Er kan volgens Yilmaz wel worden onderhandeld over de komst van nieuwe journalisten, maar de voorwaarde is dat die dan objectief zullen berichten.

Het verbod op activiteiten van de Turkse partijen in het gebied rechtvaardigde hij met de verklaring dat zij de kema- listische ideologie van de Turkse eenheidsstaat vertegenwoordigen en dat zij alle maatregelen tegen de Koerden in het parlement goedkeuren (PVB)

De Standaard

Woensdag 27 oktober 1993

Golf van Koerdische aanslagen in Europa

BONN (reuter) — Koerdische separatisten voerden op verscheidene plaatsen in West-Europa, maar vooral in Duitsland, aanslagen uit tegen Turkse doelwitten. Daarbij viel één dode. Hoewel geen enkele aanslag formeel opgeëist werd, wijst alles erop dat Koerden de daders waren. Het was de tweede dergelijke golf van aanslagen in vier maanden.

Veiligheidsdiensten in ten minste 28 Duitse steden, in Londen, Kopenhagen, Wenen en Bern, meldden bijna gelijktijdige aanvallen rond de mid- dag op Turkse banken, reisbureaus, kantoren van de luchtvaartmaatschappij en ambassadegebouwen.

In Brussel verdreef de rijks- wacht rond de middag 24 Koerden die de toegang tot de zeel van de Europese Commissie hadden geblokkeerd. De woordvoerder van de Commissie zei niet te weten wie die interventie tegen een vreedzame manifestatie binnen een EG-gebouw had gevraagd. Maandag wordt in Brussel op een gemengde raad EG-Turkije de toestand in Turkije onderzocht door de ministers van Buitenlandse Zaken van de Twaalf en van Turkije.

Een aanval op een Turks restaurant in Wiesbaden kostte één gast het leven en eiste 8 gewonden. Het slachtoffer was een man van dertig. Volgens getuigen gooide iemand een brandbom door de deur van het restaurant. Het vuur verspreidde zich razendsnel. Zowat dertig gasten slaagden erin te ontkomen langs vensters en de achterdeur. Vier mensen raakten niet tijdig buiten.

De meest spectaculaire aanval was die van 20 mannen op

het Westeuropes hoofdkwartier van de Turkse krant Hurriyet in Frankfurt. Een bewaker werd met een voorhamer buiten westen geslagen en de kantoren werden compleet vernield.

De politie van Rinland-Westfalen, waar de meeste aanslagen plaatsvonden, arresteerde inmiddels 22 verdachten.

In Zwitserland kreeg een bank in Zürich een aanval te verduren en werd een brandbom naar de ambassade in Bern gegooid. Hier kwam in juni een Koerdische aanval om door schoten vanuit de ambassade.

In Londen waren vier Turkse gebouwen, waaronder de ambassade en het kantoor van de Turkse luchtvaartmaatschappij, het doelwit van brandbommen. In Berlijn vielen vier jongeren een Turks kabel-tv-station. En in Straatsburg, waar de Raad van Europa in vergadering is, werden brandbommen gegooid naar twee Turkse reisbureaus en een bank. Reisbureaus en de luchtvaartmaatschappij moesten het ook ontgelden in Kopenhagen, Basel en Kopenhagen. In Wenen vielen drie mannen met baseballknuppels een bank binnen. In Oslo vond een vreedzame betoging plaats voor de Turkse ambassade.

De Turkse premier Tansu Ciller riep alle Europese landen op de separatistische Koerdische partij PKK buiten de wet te stellen. In het zuidoosten van Turkije woedt sinds 1984 een bloedige oorlog tussen Koerden en de Turkse autoriteiten. In die strijd kwamen zeker 10.000 mensen om. In Duitsland wonen 450.000, hoofdzakelijk uit Turkije afkomstige Koerden.

De Standaard

Vrijdag 5 november 1993

MODERN LEVEN

D O O D S L A G

DE PIJN MOET WEG

In Leuven loopt een reeks van drie studiedagen om het thema „de dood in de marge van het leven”. Waarom doden mensen mensen en hoe verwerken ze dat ?

■ DE eerste studiedag was gewijd aan de problematiek van moord en volkerenmoord: „mensen doden mensen”. De volgende handelt over de zelfgekozen dood: „suicide en eutanase” (op 12 november). Het drieluk wordt afgesloten met beschouwingen over het sterven als deel van het leven, over de reis van de ziel en de dood in de mystiek (op 10 december).

Het is weinig opbeurend een hele dag te denken over menselijk gedrag dat bangstigt, onthutst en vaak duistere emoties van wraakzucht en dus agressie oproept. Toch weten de sprekers ontroering op te wekken en medeleven met de slachtoffers en met de daders, de slachtoffers van hun eigen ontsparing. Auteur Steven De Broey, lid van een beschermkomitee voor delinkwenten, heeft het over zijn ervaringen met gevangenen die hij regelmatig bezoekt. Voorts is er advocaat Jef Vermassen, in de volksmond iemand „die moordenaars vrijpleit”, en hoofdtaalmoezenier van de gevangenis Leuven Centraal, Achiel Neys, in krantenverslagen ooit al eens getypeerd als „dat brave, naïeve pastoorke”.

Hoogleraar internationaal recht en gewezen adjunct-секретарис-генераал bij de Verenigde Naties, Eric Suy, komt de volkerenmoord in kaart brengen. Zijn vaststellingen: het internationaal recht is zeer partijdig; het weegt naargelang van macht en de machtigen mogen blijkbaar alles, de anderen niet.

Er komen slachtoffers aan het woord: Derwich M. Ferho en Pervjane Jamil van het Koerdisch Instituut in Brussel. Politieke bannelingen, vertegenwoordigers van een bergvolk van naar schatting dertig miljoen mensen, gescheiden door de grenzen van vier staten — Turkije, Iran,

Irak en Syrië. De meeste Koerden, zo'n 14 miljoen, wonen in Turkije.

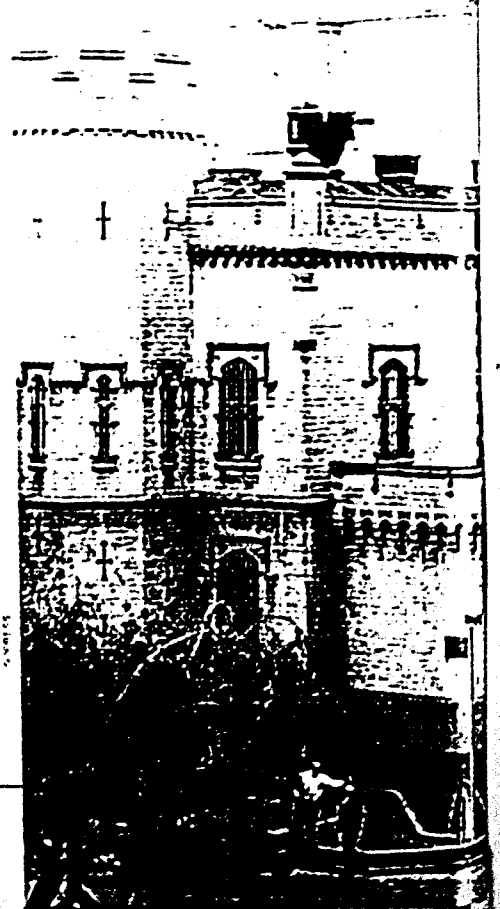
Ze spreken een Indo-Europese taal, die aanleunt bij het Perzisch. Eeuwen voor onze tijdrekening stichtten ze verschillende rijken, waaronder dit van de Meden in de zesde eeuw voor onze tijd. Vanaf 1639, met het Perzisch-Ottomaans verdrag, worden ze de speelbal van de geschiedenis. Onder Engelse en Franse invloed kreeg het huidige Midden-Oosten vorm. Bij deze willekeurige vormgeving werden de Koerden vergeten. Ze hebben het recht niet de eigen taal te spreken, te lezen of te schrijven.

„Kemal Atatürk, met zijn staatsideologie met fascistisch karakter, wou het Koerdisch probleem in Turkije finaal oplossen: massamoord was een van de middelen,” betogen Ferho en Jamil. „Tweeëntwintig Arabische landen, Iran en Turkije vormen een anti-Koerdische macht. De westerse landen volgen de orders van deze macht, omwille van economische belangen.”

Er wordt de Koerden verweten dat ze zich niet kunnen verenigen in één front. Jamil: „De verdeling van Koerdistan in vier stukken en zijn afhankelijkheid van de vier meest militaristische staten in het Midden-Oosten, maakt de oplossing moeilijker dan voor, bijvoorbeeld, de Palestijnen. En het is wijs dat de Koerden zich niet verenigden in één front. Hadden ze deze onvoorzichtigheid begaan, dan hadden ze vier legers tegelijk over zich heen gekregen. Wat zou uitlopen op een totale genocide.”

De Koerden hopen, althans in Turkije,

De gevangenis: een middeleeuws antwoord op irrationeel menselijk gedrag.

□□□

Negen jaar onderzoek inzake dodingen in ons land, leerden Vermassen dat in 80 procent van de gevallen dader en slachtoffer mekaar kennen. Bovendien wordt een derde van alle dodelijke delikten gepleegd door partners binnen een relatie. Dader en slachtoffer worden wederzijds beïnvloed door elkaars gevoelens. Het denken wordt als het ware uitgeschakeld. Rationeel („koelbloedig“) begane doodslag is een uitzondering — bijvoorbeeld in het geval van de huurdoder en in een minderheid van de gevallen van roofmoord. Want de meeste roofmoorden gebeuren eigenlijk uit angst.

WOORDWAPEN. Een reden waarom dierden zelden te ver gaan in hun geweld tegenover soortgenoten ligt besloten in hun gemis van het wapen van het woord. Sommige levensdelikten worden begaan als een derde een onuitspreek-

baar geheim ontdekt. Het is soms veel eerder de bedoeling een andere te *doen* *verwijgen* dan werkelijk te doden.

Vermassen: „Het woord hoort bij de mens. Woorden kunnen emoties opwekken, kunnen sterke wapens zijn. In een relationele konfliktsituatie speelt het woord een belangrijke rol. Wanneer bij één van beiden de pijngrens overschreden is en de tolerantiedrempel het begeeft, gebeurt het onafwendbare.“ Hij haalt ter illustratie enkele praktijkgevallen aan. Een vrouw slaat haar dronken en scheldende man met een hamer neer en legt uit: „Ik wou dat hij zweeg, ik kon dat geraas en getier niet meer aan.“ Een man doodde in tragische omstandigheden zijn partner: „De verwijten en het tergen stapelden zich op. Er is echter een pijngrens. Lange tijd ondraaglijke pijn voelen, brengt u in een toestand van zelfverdediging, in de hersenen. Die pijn moet weg...“

Vermassen luistert naar de diepe roerzelen van de mens op het ogenblik dat die het begeeft: „Moord heeft bijna altijd met emoties te maken. Helaas worden velen zozeer door hun emoties overspoeld dat ze geen oog meer hebben voor de ontspoorde gevoelens van anderen. Maar wees voorzichtig met uw oordelen en vooroordelen, want het kan iedereen overkomen.“

Achiel Neys had als hoofdaalmoezenier van de centrale gevangenis van Leuven twintig jaar omgang met levensdelinkwenten. Hij vertelt over de schuldverwerking, een soms levenslang proces in het schemerduister, zonder psychische hulp. Of er van een systematische, geïndividualiseerde detentiebegeleiding wel sprake kan zijn binnen een van de buitenwereld afgesloten dwanginstellingen, dat nauwelijks is toegerust voor de opvang van de meest urgente problemen of acute crisissituaties. De meeste gevangenen ontwijken zichzelf en hun problemen, via een formele onderwerpenheid aan het systeem. In de loop van hun opsluiting raken ze vervreemd van de daad waardoor ze in de gevangenis zijn beland. De herinnering daaraan blijft voor hen jarenlang een onverwerkt gegeven. Naar analogie met de somatische ziektenleer zouden we kunnen spreken van een *psychische abcësvoorming*.

De wijze waarop iemand zijn eel inricht, vraagt mogelijk iets van de schuldverwerking. „Ik heb een man gekend die nooit heeft kunnen aanvaarden dat hij de dader was van de hem ten laste gelegde moord. Hij mat zichzelf een tijdlang een andere identiteit, een andere naam, toe.“ vertelt Neys. Zelfverminking en suicidaal gedrag kunnen vaak als tegen zichzelf gekeerde agressie of vorm van zelfbestrafning beschouwd worden. Soms zijn de signalen subtieler: „Het komt niet zelden voor dat een gevangene zich ziek meldt op de verjaardag van de

feiten. Dan gaat hij niet naar het werkatelier, maar blijft een dag alleen in zijn cel.“

Neys kende een man die jarenlang liefdesbrieven bleef schrijven naar zijn slachtoffer. Toen hij na zes jaar de eerste uitgaanspermissie kreeg, ging hij haar graf bezoeken. „Op zijn vraag ben ik toen meegegaan. Het had veel weg van een louterend ritueel. Achteraf had hij het minder moeilijk om zijn situatie te aanvaarden. Het gaat niet om een uitzonderingsgeval. Met die behoefte durven ze echter nauwelijks naar buiten te komen, omdat ze vrezen dat het als hypokriet of als cynisme zou worden uitgelegd.“

Enkelen kampen in het begin met geheugenverlies, wat ten onrechte wordt afgedaan als huichelarij. Dikwijls zijn ze nauwelijks in staat om te erkennen dat ze waren wat ze deden. „Vertelt deze daad de waarheid over mij als persoon?“ is de vraag. De aalmoezenier wijst op de invloed van de assisenverslaggeving: de vampier van Muizen, de beestmens van Hillegem, de wurger van de Linkeroever, de hulk van Meehelen. „Hoe moeten zij voortleven met zo'n etikettering? En hoe moeten hun familieleden dat verwerken? Vaak wordt hun prive-leven te grabbel gegooid. Ouders en partners hebben me vaak en in vele varianten gezegd dat zij zich hierdoor mee beschuldigd voelen.“ Een zeventienjarige jongen werd op school brutaal gekonfronteerd met de geïllustreerde persverslagen over het proces van zijn vader. Er werd gesmaald: „Gij hebt precies hetzelfde bakkes.“

Neys: „Negen vierkante meter eenzaamheid vormt de entourage voor het verdriet na een moord en het verdriet een moordenaar te zijn geworden.“ Hoe leeft iemand voort met zo'n loden gewicht in zijn geest? Een groot aantal partnermoorden wordt direkt gevolgd door zelfmoord. Verrassend is ook dat het aantal zelfmoorden bij levensdelinkwenten hoger ligt in de periode na hun vrijlating (soms jaren nadien) dan tijdens de periode van hun vrijheidsstraf. Een gevangene: „De gevangenis waar ik nu zit, zal alleen wat groter zijn als ik hier weg ben.“

Lode Willems

Volgende studiedagen op vrijdagen 12 november en 10 december in het auditorium Zeger Van Hee, College De Valk, Tiensestraat 41 in Leuven. Inlichtingen: Studiecentrum Mens, Maatschappij en Marginaliteit, Hooverplein 10, Leuven. Telefoon 016-77.86.71.

Toeareg-rebel Mano Dayak: de wereld vergeet volkeren zonder macht.

Derwich Ferho: federalisme naar Belgisch model voor de Koerden in Turkije?

Strijd tegen PKK is tijdbom onder Turkse regeringskoalitie

ANKARA (anp) — Wie dacht dat met het aantreden van Tansu Ciller als eerste vrouwelijke premier in juni een einde zou komen aan de oorlog tegen de Koerdische rebellen in Oost-Turkije, is bedrogen uitgekomen. Ze zei toen alle Turkse burgers met „de liefde van een moeder te omarmen” en beloofde een keerpunt in de Turkse geschiedenis. Veel Turken reageerden entoesiast en gaven hier blijk van door hun snor, het symbool van hun mannelijkheid, af te scheren.

Maar besnorde legergeneraals en konservatieve leden van haar Partij van het Rechte Pad (DYP) ontfermden zich al spoedig over de 47-jarige „Mevrouw Tansu”. De ijzervreters probeerden haar ervan te overtuigen dat alleen met militair geweld een einde kan komen aan de tien jaar oude onafhankelijkheidsstrijd in de oostelijke Koerdische provincies. En blijkbaar met sukses.

Nadat Ciller eerst nog had getracht met economische hulpprogramma's de Koerden voor zich te winnen, koos ze nu voor de harde aanpak die de militairen voorstaan. De ontwikkelingsplannen die ze het achtergestelde gebied deze zomer had beloofd, blijven vooralsnog in de ijskast. De legerleiding vindt dat de verzetshaarden van de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) in de bergen maar eens definitief uitgerookt moeten worden.

Stafchef generaal Dogan Gures liet weten dat de opstandelingen terroristen zijn die zich moeten overgeven of anders gedood moeten worden. Onlangs zei hij dat Turkije zo nodig de PKK-leiders zal likwidieren in hun hoofdkwartieren in Syrië, Armenië en Europa.

Ankara heeft nooit willen onderhandelen met de PKK, die sinds 1984 voor een onafhankelijk Koerdistan vecht. De strijd heeft al meer dan tienduizend mensen het leven gekost. De regering van Ciller volgt dezelfde lijn. Toen Koerden op 4 november in een groot aantal Europese steden aanslagen pleegden op Turkse instellingen, kondigde ze aan dat speciale kommando's worden gevormd om een einde te maken aan de „terroristische plaag”. Mobile teams worden opgeleid om de militanten met hun eigen methoden te bestrijden, zei de premier grimmig.

Premier Ciller staat ook onder druk van het leger en partijleden om de anti-terreurwet verder aan te scherpen door de media te muilkorven en strenge straffen op te leggen aan sympatizanten van separatistische organisaties. Waarnemers menen dat, als ze daarmee niet instemt, de kans groot is dat de generaals weer een militaire regering eisen.

Maar als Ciller wel de nieuwe anti-terreurwet wil doorvoeren, brengt ze haar eigen koalitieregering met de Sociaal Democratische Volkspartij (SHP) in gevaar. Vice-premier Murat Karayalcin, leider van

de SHP, liet al weten vierkant tegen een wet te zijn die de vrije meningsuiting aan banden legt en de pers breidelt. Hij zei nimmer zijn handtekening te zullen zetten onder zulke maatregelen. „Als mevrouw Ciller van mening blijft dat een dergelijke anti-terreurwet er moet komen, dan brengt dat de koalitie in gevaar.”

Niet alleen de socialisten staan afwijzend tegenover het wapengekletter. In Turkije groeit het idee dat op niet-militaire wijze een einde moet worden gemaakt aan de strijd.

Sommigen vrezen zelfs een burgeroorlog tussen Turken en Koerden nu de regering begonnen is wapens uit te delen aan Turken in Koerdische gebieden. De spanningen tussen de beide bevolkingsgroepen nemen toe. Turken weigeren Koerden op te vangen die vluchten voor de bombardementen op hun dorpen door de regeringsvliegtuigen, terwijl PKK-leden Turkse onderwijzers vermoorden.

In de media wordt daarom steeds vaker de mening gehoord dat de oorlog op vreedzame wijze moet worden beëindigd. Geopperd wordt bijvoorbeeld de Koerden een radiostation te geven in de eigen taal en het achtergestelde gebied te ontwikkelen, om zo de 12 miljoen Koerden te vervreemden van de PKK.

Het opvallendst was deze week een opmerking uit onverwachte hoek. De voorzitter van de vereniging van zakenlieden, Halis Komilli, zei dat militair geweld niets oplost, zolang geen economische en sociale

hervormingen worden doorgevoerd.

Turkije heeft ongeveer 150.000 militairen ingezet tegen de PKK. De opstandelingen intensiveerden de strijd de laatste maanden, nadat zij in maart een eenzijdig bestand hadden afgekondigd. PKK-leider Abdullah Ocalan bood toen aan om te onderhandelen, maar de olijftak werd niet opgepakt. Twee maanden later hervatten de Koerdische guerrilleros de strijd. Aanvallen op legerposten werden uitgevoerd en „kollaborateurs”, Koerden die met de Turken samenwerkten, vermoord.

Vorige maand riep de PKK ook op de leden van Turkse partijen en journalisten te vermoorden. De meeste kranten sloten inmiddels hun kantoren in de oostelijke provincies. Volgens Ciller zijn in toenemende mate burgers het slachtoffer van PKK-aanslagen. Ze plunderen dorpen en slachten vrouwen en baby's af, beweerde de premier donderdag. Ze wees er ook op dat de belastingen omhoog moeten om de oorlog te bekostigen.

Naar verluidt zou de in Syrië verblijvende Ocalan enerzijds onlangs opnieuw een bestand hebben aangeboden om te praten over een federatie van Turkije en een onafhankelijk Koerdistan. Anderzijds kondigde hij voor volgend jaar ook een groot voorjaarsoffensief aan, waaraan dertigduizend guerrillastrijders moeten deelnemen. Sommige waarnemers menen dat Ocalan zich met wapengeweld een weg wil banen naar de onderhandelings-tafel.

Het aantal gewapende PKK-leden wordt op tienduizend geschat, van wie de helft in de omringende landen Armenië, Syrië, Irak en Iran verblijft. Volgens de Turkse krant Sabah bevinden zich ruim vierhonderd Syriërs in de PKK-gelederen, van wie tientallen leidinggevende functies bekleeden. De werkelijke vijand is Syrië, schreef Sabah dan ook. Ciller riep de buurlanden donderdag op de steun aan de PKK te staken, omdat Ankara anders noodzaak is maatregelen te nemen.

Woensdag 10,
donderdag 11 november 1993

De Standaard

Bonn wil verbod Koerdische PKK

BONN (ap) — De Duitse regering werkt aan een verordening om de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) te verbieden. Dat meldde regeringswoordvoerder Dieter Vogel vrijdag. PKK-aanhangers pleegden donderdag in Duitsland meer dan vijftig aanslagen op doelwitten die zij beschouwen als symbolen van de Turkse regering. Daarbij vielen een dode en 46 gewonden. De PKK pleegde donderdag tegelijk ook aanslagen tegen met Turkije verbonden doelwitten in Groot-Britannië, Frankrijk, Denemarken, Oostenrijk en Zwitserland.

Een woordvoerder van het Duitse ministerie van Binnenlandse Zaken zei dat minister Manfred Kanther betwijfelt of

een verbod van de PKK de akties van die groep aan banden legt. Koerdische leiders deelden die mening. „De PKK bestaat niet eens als PKK in Duitsland, er zijn wel sympati-zanten en organisaties“, zei een Koerdisch woordvoerder.

„Zolang er oorlog is in Turkije, zullen er hier gewelddadige akties zijn“, aldus de Koerd.

Bij de aanslagen werden vlukschriften gevonden waarin het Turks leger beschuldigd wordt van massamoord in het dorp Lice op 22 oktober. De Koerden beschuldigen de Turkse regering van brutale opstandbestrijding in Zuidoost-Turkije, waar de PKK in 1984 een gewapende strijd begon voor een Koerdische staat.

De Standaard Zaterdag 6, zondag 7 november 1993

Franse politie houdt razzia bij Koerden

Van onze korrespondent

PARIJS — Eenheden van de Franse gerechtelijke politie en van de anti-terreurbrigade arresteerden gisteren bij een grootscheepse aktie in het hele land 110 Koerden. Ze worden verdacht van banden met de PKK, de linkse Arbeiderspartij van Koerdistan die tegen Turkije strijdt voor een autonoom Koerdistan.

Nadat vorige week een razzia gehouden was in het milieu van de Franse moslimmilitanten die verdacht worden van samenwerking met fundamentalistische moslims in Algerije, waren gisteren de Franse Koerden aan de beurt.

In Parijs en in 25 verschillende departementen lichtte de politie vanaf zes uur 's ochtends 110 vermeende sympati-zanten van de PKK van hun bed. In Parijs werden de nummer één en twee van de Franse PKK-antenne — het *Comité des travailleurs et patriotes du Kurdistan* — aangehouden.

De operatie werd volgens de

antiterroristische sekte van het Parijse parket georganiseerd nadat inlichtingsdiensten aanwijzingen hadden gekregen dat de Franse Koerden akties planden naar aanleiding van de verjaardag van de stichting van de PKK, eind deze maand.

Toeristen

In juli ontvoerde de PKK in Turkije zes toeristen, onder wie vier Fransen. Ze werden na twee weken ongedeerd vrijgelaten.

Een maand eerder gijzelde een kommando van jonge Koerden gedurende enkele uren zes personen in het Turkse konsulaat in Marseille. De organisatie eiste verder enkele kleine aanslagen op die nauwelijks materiële schade veroorzaakten.

Het Parijse parket verdenkt de Franse Koerden van de strijd in Koerdistan te financieren. Dat zou gebeuren via de heffing of afpersing van een „revolutionaire belasting“ bij Koerden en Turken in Frankrijk. In Frankrijk leven zo'n 400.000 Turken. (PVDM)

Turkije in doeane-unie met Europese Unie in 1995

BRUSSEL (reuter) — De ministers van Buitenlandse Zaken van de Europese Unie (EU) en hun kollega van Turkije bereikten maandagnacht een akkoord over een programma om tegen 1995 tot een doeane-unie te komen. In dat akkoord is geen link gelegd met de naleving van de mensenrechten, maar de Belgische minister Willy Claes, die de ontmoeting voorzat, beklemtoonde dat de naleving van de mensenrechten fundamenteel is voor de Unie en dat akkoorden kunnen worden opgezegd indien er overtredingen zijn.

De Turkse minister Hikmet Cetin maakte duidelijk dat er geen sprake kan zijn van onderhandelingen met terroristische organisaties, waarmee hij verwees naar de Koerdische Arbeiderspartij (PKK). Over Cyprus zei hij dat Turkije een „werkbare en realistische oplossing“ zoekt en de bemidde-

ling van de VN steunt. Maar de vraag van de Verenigde Naties voor een EU-waarnemer in Cyprus beschouwt Cetin niet als een „opbouwende“ maatregel. Claes zei dat de EU-ministers die vraag behandelen op hun volgende bijeenkomst in december.

Een doeane-unie tussen de toenmalige EG en Turkije, sinds 1963 verbonden door een associatie-verdrag, moest al in 1970 een feit zijn, maar vooral politieke moeilijkheden verhinderden dat.

Voor Turkije is de doeane-unie veel meer dan een vrijhandelszone. „Het is een mijlpaal op weg naar Turks lidmaatschap van de Unie“, zei Cetin, die erop wees dat Turkije tot de tien belangrijkste handelspartners van de Europese Unie behoort met een import uit de Unie die dit jaar meer dan 20 miljard dollar (700 miljard frank) zal bedragen. Maar hij voegde eraan toe dat hulp zal nodig zijn om het grote handelstekort van Turkije tegenover Europa te verhelpen.

De Standaard

Woensdag 10, donderdag 11 november 1993

Frankrijk pakt vermeende radicale Koerden op

Parijs — De Franse politie heeft gisteren 110 Koerden opgepakt die ervan worden verdacht banden te onderhouden met de PKK, de Koerdische Arbeiderspartij die in Turkije een guerrilla voert voor een eigen staat. Onlangs heeft de PKK in Europese hoofdsteden aanslagen gepleegd op Turkse instellingen.

De politie zei documenten in beslag te hebben genomen en materiaal dat mogelijk in verband staat met brandbomaan-

slagen die de afgelopen weken zijn gepleegd in Parijs. De politie was ook op zoek naar informatie over afpersingspraktijken van Koerdische groepen onder de 60.000 Koerden en 400.000 Turken in Frankrijk.

Negen dagen geleden hield de politie een soortgelijke razzia onder Algerijnen die werden verdacht van betrokkenheid bij de activiteiten van het extremistische moslim-verzet in Algerije.

Vrijdag 19 november 1993

Oud-president Ozal bepleitte deportaties

Brief met radikale oplossing 'Koerdische kwestie'

De voormalige Turkse president Ozal heeft twee maanden voor zijn dood radikale oplossingen voorgesteld voor wat hij "de Koerdische kwestie" noemde. De in april overleden Turgut Ozal deed zijn voorstellen in een brief aan de toenmalige premier en huidige president, Suleyman Demirel.

De voormalige Turkse president Turgut Ozal. (Foto Isopress)

AMSTERDAM.
DE VOLKSKRANT

Ozal adviseerde onder meer om tienduizenden Koerden uit de bergen te deporteren naar het westen om zo de guerrillastrijders van de Arbeiderspartij van Koerdistan (PKK) te isoleren.

Hoe de brief, waarop stond gestempeld: 'Top Secret - For Your Eyes Only', is uitgelekt is onbekend. Eerst werd er melding van gemaakt op de televisie, en vervolgens werd de brief afgedrukt in de Turkse krant *Hürriyet* en, dinsdag, in het Engelstalige *Turkish Daily News*.

Een politieke oplossing lijkt dezer

dagen verder weg dan ooit. De oorlog die in het zuidoosten van Turkije wordt uitgevochten tussen het leger en de guerrillastrijders van de PKK wordt met de dag heviger en smeriger. Sinds de strijd uitbrak in 1984 zijn meer dan tienduizend mensen omgekomen. Er zijn ongeveer twaalf miljoen Koerden in Turkije op een totale bevolking van zestig miljoen.

Noch Demirel noch de huidige premier, Tansu Ciller, heeft al op de brief van Ozal gereageerd. Wellicht zijn zij in verlegenheid gebracht door het feit dat de overleden president spreekt van de Koerdische kwestie, terwijl het regeringsbeleid ervan uit gaat dat er geen Koerdisch probleem is, maar dat er alleen sprake is van

terrorisme.

Ozal heeft de Koerden in 1991 het recht gegeven om hun eigen taal te spreken, maar tot nu toe hebben de Koerden nog niet de politieke en kulturele rechten gekregen die de PKK en de meeste Koerden eisen. Premier Ciller leek bij haar aantreden van goede wil, maar zag zich door de verheving van de strijd gedwongen toe te geven aan de wil van de door haviken gedomineerde Nationale Veiligheidsraad: geen concessies aan de PKK en keihard legeroptreden in het zuidoosten.

Ozal schrijft in zijn brief van zes kantjes: "De Turkse republiek wordt gekonfronteerd met de grootste bedreiging van haar bestaan. Een sociale aardbeving kan een deel van Turkije afsnijden van

de rest van het land, en we kunnen er allen onder worden begraven." Ozal constateert dat de steun voor de PKK onder de Koerdische bevolking dramatisch is toegenomen. De PKK controleert dorpen en steden, snijdt wegen af, int belastingen, heeft haar eigen rechtbanken en presenteert zich als een alternatief bestuur, aldus Ozal.

"De lokale bevolking wil steun van de staat, maar wordt zowel door de terroristische organisatie als door sommige leden van de veiligheidstroepen bedreigd. Zoals het nu gaat worden burgers van Koerdische afkomst, zowel in het zuidoosten als het westen, vervreemd van de staat. Het Koerdische nationalisme groeit." Een verkorte weergave van de voorstellen van Ozal:

— Fouten die worden gemaakt bij de bestrijding van het terrorisme moeten openlijk worden besproken en er moet naar realistische oplossingen worden gezocht.

— Vanuit de bergen in het zuidoosten moeten 150.000 tot 200.000 Koerden naar het westen worden getransporteerd. Dat moet onder dwang gebeuren, maar de Koerden moeten goede banen worden aangeboden en er moet worden geïnvesteerd in de economie van de dorpen waar zij worden geplaatst. In de valleien in het zuidoosten moeten dammen worden aangelegd zodat de men-

sen niet terugkunnen.

— Speciale teams moten permanent patrouilleren bij de grote wegen in het zuidoosten. Overdag met helikopters en 's avonds met pantservoertuigen die zijn voorzien van nachtzichtapparatuur.

— Er moet een speciale troepenmacht van 50.000 beroepssoldaten worden geformeerd voor een offensief tegen de PKK.

— Alle inlichtingendiensten, politie, leger en paramilitaire eenheden moeten beter gaan samenwerken.

— De regering moet haar propaganda tegen de PKK opvoeren om in de gunst van de lokale bevolking te komen. Indien noodzakelijk moet gebruik worden gemaakt van desinformatie.

Sommige ideeën zijn niet nieuw. Koerdische nationalisteni zeggen dat het leger al ongeveer duizend dorpen met geweld heeft geëvacueerd, en sommige dorpen zijn tot de grond toe afgebrand. De huidige premier Ciller heeft al opdracht gegeven tot het formeren van een speciale eenheid van tienduizend man om tegen de PKK te vechten.

Ozal voorspelt tenslotte dat "het vuur in het zuidoosten" binnen tien jaar zal doven als het Koerdische nationalisme wordt beteugeld en derde landen die er op uit zijn om Turkije te verzwakken hun invloed op de PKK kwijtraken.

Dr. Geert Van Moorter na bezoek aan verwoest stadje Lice "Koerden voelen zich niet geprangd tussen het Turkse leger en de PKK"

Van onze redacteur

"Het beeld dat wij hier hebben is dat van een Koerdische plattelandsbevolking die tussen hamer en aambeeld zit: tussen de repressie van het Turkse leger en de terreur van de Koerdische Arbeidspartij PKK. Maar dat is fout: ruim 90 procent van de Turkse Koerden staat achter de PKK." Dr. Geert Van Moorter was eind oktober, in opdracht van 'Geneeskunde voor de Derde Wereld', in het stadje Lice, 80 km ten noordoosten van Diyarbakir, dat zopas was verwoest. Het was zijn derde bezoek aan het Turkse deel van de niet bestaande staat Koerdistan.

In juni/juli was hij nog in Cizre, op het drielandpunt Turkije-Syrië-Irak, omdat Geneeskunde voor de Derde Wereld er aan dacht daar, in samenwerking met Koerdische verantwoordelijken, een centrum voor eerstelijns-gezondheidszorg op te zetten. Omdat de veiligheid er absoluut niet gegarandeerd was — "al wie er iets wil starten, wordt hard aangepakt door de Turkse militairen" — ging dat plan niet door.

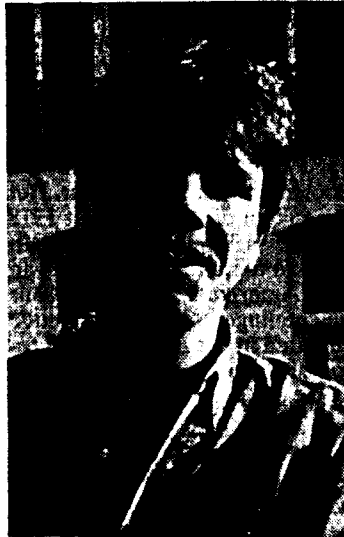
Toen via het mensenrechtenbureau in Diyarbakir naar buiten kwam dat op 22 oktober 'erge dingen' waren gebeurd in Lice, ging Van Moorter kijken, samen met enkele Duitse parlementsleden en NGO's.

"In Diyarbakir werden we al zwaar geïntimideerd door de Turkse politie, met o.m. het intrekken van ons paspoort. Vervolgens mochten we eerst ons hotel niet uit, waarna we uitsluitend onder politiebegeleiding gewonden mochten opzoeken in het ziekenhuis. Bij het zien van de militaire politie stamelden die slechts 'Ik weet het niet' op onze vraag wat was gebeurd. De schrik zat er duidelijk in."

Volgens Van Moorter doet de Turkse overheid zagezegt aan selectieve terrorismebestrijding, maar worden in werkelijkheid vaak hele dorpen met mortiervuur bestookt. "Een hele bevolking wordt door de overheid geterroriseerd. Ik heb Rambo's gezien die hun mitrailleurs leegschoten op huizen."

Propaganda

In het ziekenhuis trof hij vooral mensen aan met zware derdegraadsbrandwonden. Hij laat me de Turkse krant 'Hürriyet' zien, met een foto van een éénjarige

Dr. Geert Van Moorter: "In de Turkse media wordt een propagandastrijd gevoerd tegen de PKK." (bc)

baby. Volgens het onderschrift was het kind beide ogen verbrand door vlammenwerpers van de PKK. "De ouders van die baby hebben het mensenrechtenbureau in Diyarbakir gecontacteerd, om te zeggen dat hun kind het slachtoffer was geweest van het Turkse leger. Die foto in de krant was pure propaganda."

Uiteindelijk mochten hij en zijn Duitse reisgezellen toch nog, maar opnieuw onder stricte begeleiding, naar Lice reizen. Een groot deel van het stadje was in brand geschoten en platgebombardeed. "Terwijl de Duitse parlementsleden op de thee waren bij de politie slaagde ik er in om even alleen weg te glippen. Onmiddellijk werd ik omringd door 20-30 mensen die me spontaan duidelijk maakten dat het leger met helikopters had aangevallen en dat er bommen waren gegooid. Diverse mensen hebben me formeel ontkend — ik heb het expliciet gevraagd — dat er gevechten waren geweest tussen het leger en de PKK. De officiële versie van de overheid was nl. dat de politie er manoeuvres had gedaan met het leger en dat de PKK daarvan had geprofiteerd om het stadje aan te vallen. Daarop was het leger in de tegenaanval gegaan. Maar als het inderdaad een PKK-aanval was geweest, waarom werd de stad dan vijf dagen afgesloten? Had men iets te verbergen? Was er gifgas gebruikt?"

Maar welke reden kan de Turkse overheid hebben om een dorp zo te verwoesten en op die

manier haat en vijandschap te creëren?

De vis en het water

"Het mensenrechtenbureau heeft een mooie vergelijking gemaakt", vertelt Van Moorter. "Als je de guerrilla beschouwt als een vis en het volk als water, dan moet je, als je de vis niet kunt pakken, het water maar weggooien. Op die manier zijn in een jaar tijd al 500 à 600 dorpjes vernietigd. De tactiek bestaat erin om de bevolking van de bergen weg te krijgen, zodat de PKK voor zijn bevoorrading langer door de vlaktes moet en zo een beter doelwit vormt voor het Turkse leger."

"Het leger recruteert ook zogenaamde 'dorpwachters', die ze een kalashnikov geven en een loon dat twee tot drie keer zo hoog is als wat daar normaal wordt verdiend. De meeste dorpen weigeren zo iemand te leveren. Neen, niet enkel uit schrik voor represailles van de PKK. Akkoord, dorpswachters die verantwoordelijk zijn voor de dood van Koerden worden een PKK-doelwit. Maar het PKK-geweld is selectief. Wie niet echt klikt, wordt niet vermoord. Er zijn inderdaad onderwijzers door de PKK gedood, maar dat bleken echte collaborateurs te zijn. Als er blinde PKK-terreur was, dan zou er nooit zo'n massale steun zijn vanuit de bevolking."

"Ik ken een voorbeeld van een dorp dat geweigerd had dorpswachters op te geven aan het Turkse leger. Het hele dorp werd in de hoofdstraat bijeengebracht. Iedereen moest zich uitkleden en op de grond neerliggen. Dan liepen de militairen over ze heen en brachten elektrische schokken toe. Enkele mensen zijn ook meegenomen."

Nu bedreigt de PKK westerse toeristen die naar Turkije gaan. Vanuit public relations toch geen goede zet, want zo bevestig je toch het imago van 'terrorisme'?

"Het is een tweesnijdend zwaard", geeft Van Moorter toe. "In het buitenland halen de Koerden zelden de pers met hun strijd. De hongerstaking van 700 Koerden in Brussel was een journalistiek faits-divers. Maar ontvoer je enkele westerlingen, dan krijg je direct enkele camera-teams over de vloer en kan je ze zaak uiteenzetten. Zo werkt dat. Overigens: bij mijn weten is tot nu toe die toeristen geen haar gekrenkt." LD

Verdeeldheid van oppositie versterkt Iraakse president

NICOSIA/BAGDAD/NEW YORK (reuter, ap) — Ten tijde van de Golf-oorlog tegen Irak in 1991 werkten minder dan twintig groepen in ballingschap aan de val van president Saddam Hoessein. Een jaar later waren het er honderd. En Saddams kansen om aan de macht te blijven namen toe met de groei van dat aantal. Dit zegt de Egyptische schrijver Ibrahim Nawar in een zopas gepubliceerd boek: „De Iraakse oppositie en de strijd voor de verdrijving van Saddam”.

Nawar analyseert het aanblijven van president Saddam, ondanks het feit dat Iraks invasie in Koeweit in 1990 hem in

botsing bracht met het grootste deel van de wereld. Zijn boek werd in het Arabisch uitgegeven in Londen, waar de auteur voor verscheidene Arabisch-talige kranten werkt.

Rivaliteiten

Uit gesprekken met Iraakse oppositieleiders trekt Nawar het besluit dat regionale en internationale rivaliteiten hinderpalen opwerpen voor de buitenlandse steun aan de opstanden die na Iraks nederlaag in de Golf-oorlog uitbraken in het sjjiitische zuiden en in het Koerdische noorden.

Elke buitenlandse macht probeerde haar eigen belangen vooruit te schuiven in het Irak na Saddam Hoessein, schrijft

Nawar. „Als het van Teheran afhing, zou niets anders zijn geduld dan een marionettenregime in Bagdad. Hetzelfde geldt voor Damascus en Riad”, een verwijzing naar de houding van Iran, Syrië en Saoedi-Arabië. „De oppositie was niet in staat die steun om te vormen tot een drijvende kracht voor verandering van de toestand in Irak”.

Volgens de leider van de Socialistische Partij van Koerdistan, Mahmoed Othman, overtuigden verklaringen van sjjiitische leiders uit Teheran het Westen ervan dat de opstanden door Iran werden gestuurd, met medewerking van Syrië. „Daarom haakten de (westerse) bondgenoten af; ze hielden ermee op Saddam te

bestrijden...ze stelden vast dat ze geen pro-Iraanse of pro-Syrische regering in Bagdad wilden zien”, aldus Othman.

Nadat de opstanden in het noorden en het zuiden waren mislukt, wendde de Iraakse oppositie zich voor steun tot westerse machten als de VS, Frankrijk en Groot-Brittannië. Maar, zegt Nawar, „dat de deuren van het Witte Huis, het Elysée of Downing Street opengingen voor sommige Iraakse oppositieleiders betekende geenszins hulp om de deuren van Bagdad voor hen te openen”.

Alternatief

Veel oppositieleiders oordelen nu dat wie de regering van Saddam Hoessein weg wil, het eerst eens moet worden over een vervanger. „De omverwerping van Saddam is onafscheidelijk verbonden met de opdracht een alternatief te vinden dat aanvaardbaar is voor Irak, de Arabieren, de islamitische landen, en de wereld”, aldus de onafhankelijke sjjiitische leider, Hoessein al-Sadr.

De leider van de Raad voor Vrij Irak in Londen, Sa'ad Saleh Jebr (die al bijna twintig jaar verzet voert tegen de regerende Baath-partij) vindt dat „de oppositie de wereld nog helemaal niet kan overtuigen dat er een sterk alternatief bestaat, dat het Iraake volk kan leiden in de periode na Saddam”.

De auteur besluit: „Veranderingen in Irak moeten door Irakezen worden doorgevoerd, niet via een door Amerikaanse of Europese instellingen opgesteld westers schema”.

De Standaard Donderdag 25 november 1993

Koerdische demonstranten uit kerk gezet

Parijs — Franse politie heeft vrijdag Koerdische demonstranten uit de Notre-Dame in Parijs gehaald, die de kathedraal bezet hielden uit protest tegen de arrestatie een dag eerder van vermeende Koerdische extremisten. Zo'n 200 Koerdische mannen, vrouwen en kinderen bezetten de Notre-Dame vrijdagmiddag gedurende twee uur. Ze beloofden voor de avonddienst te vertrekken, maar volgens de politie dreig-

den enkelen met een hongerstaking en verzocht de kerkleiding de politie daarom de Koerden uit het monument langs de Seine te halen. Er werden geen arrestaties verricht.

In Marseille bezetten zo'n 100 Koerden de ingangshal van de televisiezender France 3. Ze eisten dat de media nieuws uitzenden over „de echte situatie van de Koerden in de wereld”.

Militante Koerden opgepakt in Istanbul

Istanbul — De Turkse politie heeft bij een reeks huiszoekingen in Istanbul 21 militante Koerden opgepakt en bergplaatsen van wapens en munitie ontdekt. Sommige wapens

zouden zijn gebruikt bij aanslagen waarbij in de afgelopen drie jaar drie doden en verscheidene gewonden vielen, volgens de versie van de politie.

Zaterdag 20 november 1993

Franse politie pakt Koerden op

PARIJS (reuter) — De Franse politie pakte maandag tientallen Koerden op die protesteerden tegen het feit dat 21 Koerden opgesloten bleven na de razzia's van vorige week. De 21 worden beschuldigd van samenzwering om terreurdaden te plegen. Een woordvoerder van een Koerdistan-komitee waarschuwde dat de Franse belangen in het Nabije Oosten in het gedrang kunnen komen indien Parijs hard optreedt tegen de Koerden in Frankrijk.

De Standaard Dinsdag 23 november 1993

PKK laat gijzelaars vrij

ANKARA (ap) — Koerdische separatisten lieten vrijdagmorgen een Amerikaan en een Nieuwzeelander vrij die meer dan een maand in het oosten van Turkije waren vastgehouden. De PKK, de Koerdische Arbeiderspartij, ontvoerde dit jaar reeds een twintigtal toeristen. Bij razzia's in Koerdische kringen in de stad Istanboel werden 21 personen opgepakt. Daarbij werden ook talrijke wapens in beslag genomen waarvan er enkele gebruikt werden bij aanslagen.

In Parijs bezetten Koerdische militanten de kathedraal van Notre Dame om te protesteren tegen de arrestatie van vermeende PKK-militanten. De politie maakte op verzoek van de klerus een einde aan de bezetting. In Marseille organiseerden Koerdische aktievoerders een sit-in in een tv-gebouw.

De Standaard Zaterdag 20, zondag 21 november 1993

Koerden-akties

BERLIJN/PARIJS (ap, reuter) — Koerdische mannen, vrouwen en kinderen bezetten dinsdag kulturele centra in de Bondsrepubliek.

Sommigen dreigden zichzelf op te blazen, indien de politie hem trachtte buiten te halen. De bezetters waren aanhangers van de PKK, een partij die streeft naar onafhankelijkheid van de Koerden in zuidoost-Turkije. Frankrijk verbood gisteren nog twee Koerdische bewegingen.

De Standaard Woensdag 1 december 1993

Tobback waarschuwt PKK'ers

BRUSSEL — De Belgische minister van Binnenlandse Zaken, Louis Tobback, zegt dat hij hard zal optreden als leden van de Koerdische PKK in België terreurdaden plegen of betrappt worden op brandschatting. Hij geeft toe dat er aanduidingen zijn van dat laatste, nog geen bewijzen. VU-senator Willy Kuijpers zegt dat PKK'ers ook in België de Koerdische bevolking chanteren. Hij verwijt de Belgische regering en de Europese Unie dat ze Turkije onvoldoende onder druk zetten om de Koerden via federalisme zelfstandigheid te geven. De PKK en de Turkse overheid verwijt hij aan te sturen op een spiraal van geweld.

Eind vorige week verbood het Duitse ministerie van Binnenlandse Zaken de uiterst linkse Koerdische Arbeiderspartij PKK en 35 verwante organisaties wegens aanslagen van de PKK op Turkse doelwitten in Europa. In Duitsland zouden 40.000 van de 450.000 Koerden bestempeld kunnen worden als PKK-sympatizanten.

De Belgisch minister van Binnenlandse Zaken, Louis Tobback, zei gisteren aan *De Standaard* zo'n maatregel nog niet te overwegen omdat er geen aanduidingen zijn dat die in ons land nodig is. Hij waarschuwde de PKK wel dat hij hard optreedt als er aanleiding bestaat. Hij zei dat de gängen van de PKK gevolgd worden „en dat de PKK zich illusies maakt als ze denkt dat we niet weten wie wie is“.

VU-senator Kuijpers en anderen zegden gisteren aan *De Standaard* zeker te zijn dat PKK zich in ons land schuldig maakt aan brandschatting en afpersing van Koerden. In Brussel zouden ze vrouwen en kinderen onwettig en tegen ultra lage lonen tewerk stellen. Tobback gaf toe sterke vermoedens te hebben, maar geen bewijzen. „België is sinds eeuwen een land van asiel voor wie dit verdient, maar als één van die kerels betrappt wordt, ook al heeft hij het statuut van politiek vluchteling, gaat hij er onverbidde-lijk uit“, zei de minister.

Het Koerdistankomitee dat volgens sommigen sympatizeert met de PKK, noemde de uitspraak van Tobback gisteren „een uitnodiging aan de Turkse staat voor provokatie-akties in België“. Volgens dit komitee heeft de Turkse Veiligheidsdienst plannen „om Koerdische ver-

tegenwoordigers in Europa om het leven te brengen“.

Kuijpers zegt dat de uiterst linkse PKK de Koerdische zaak proogt te monopolizeren en daarvoor zowel in Turkije als in Europa alle mogelijk middelen gebruikt. Hij vindt dat daartegen moet worden opgetreden, maar maant België en de Europese Unie aan om tegelijk Turkije onder druk te zetten om via federalisme de Koerden de zelfstandigheid te geven waarop ze recht hebben.

Onder Belgisch voorzitterschap komt vandaag een Europese groep van verantwoordelijken voor de interne veiligheid bijeen. Daar staat de Duitse beslissing en dus ook de Koerdische PKK als punt 30 op de agenda. (G.Teg.)

Willy Kuijpers: de Koerden hebben recht op zelfstandigheid. De PKK én de Turkse overheid sturen beide aan op een spiraal van geweld. (foto Eric Peustjens)

Koerdische provokatie in Genk mogelijk geënceneerd

Brief Turkse konsul wijst op georkestreerde verontwaardiging

De 'Koerdische provokaties' tijdens de multikulturele beurs Prisma '93, afgelopen weekend in Genk, werden mogelijk geënceneerd.

GENK

VAN ONZE MEDEWERKER

Dat de guerilla tussen de Turkse Staat en de Koerdische opstandelingen ook in Europa wordt gevoerd, werd duidelijk na aanlagen in ondermeer Duitsland, Zwitserland en Frankrijk. Het verbod van de Koerdische Arbeiderspartij PKK door de Duitse overheid lijkt een logische maatregel. De Koerdische gemeenschap van Genk stelt daartegen dat spanningen en zelfs geweld aank worden geprovoceerd door de Turken. Als bewijs daarvoor

werd deze krant een brief in handen gespeeld van de Turkse hoofdkonsul van Antwerpen aan zes Turkse verenigingen, met het oog op de multikulturele beurs Prisma '93.

De aanloop naar de beurs in het Genkse kultureel centrum -waar dit weekend 70 Genkse verenigingen aan meededen- werd gekenmerkt door spanningen tussen lokale Turkse en Koerdische verenigingen. Gesteund door de officiële vertegenwoordiging van Turkije, vroegen de Turkse verenigingen het gemeentebestuur om de Koerdische deelname te weigeren. De organisator van Prisma '93, de gemeentelijke integratiedienst, hield echter voet bij stuk: "Iedereen die niet provoceert of beledigt, mag meedoen." Toen vorige donderdag de stan-

den werden opgebouwd en vrijdagavond de opening van Prisma '93 plaatsvond, waren er geen klachten. Zelfs de Turkse konsul, die de officiële opening bijwoonde, liet niets merken, hoewel hij de Koerdische stand had gezien. Zaterdag echter kondigden een aantal Turkse verenigingen aan dat ze meteen zouden opstappen als de Koerdische vlag en de landkaart met de grenzen van Koerdistan erop niet verwijderd werden van de Koerdische stand. De verenigingen vonden de vlag "beledigend voor de Turkse gemeenschap".

Volgens Koerdische militanten heeft de organisator van de beurs toen aangedrongen op verwijdering, wat ook gebeurde. De kaart werd later terug geplaatst. Koerdische militanten vermoed-

den dat de Turkse verontwaardiging "georkestreerd" was. Ook de Turkse linkerkant meent dat bepaalde gezagsgetrouwe verenigingen, alsook de vertegenwoordiging van de Turkse staat, in ons land Koerden van terrorisme en geweld te doen beschuldigen. Dat lang niet elke Turk onvoorwaardelijk zijn "moederland" steunt, blijkt uit het uitlekken van een brief van het Turkse hoofdkonsulaat in Antwerpen: De brief draagt als kenmerk 'nr. 5600' en is gedateerd op 11 november '93. Ondertekenende hoofdkonsul Erol Alptekin gebruikt als hoofdzing het woord *Duyuru* (Bericht) en richt zich tot zes Turkse verenigingen uit Waterschei, Winterlag en Genk.

De vertaling luidt: "Rond de festiviteiten van Prisma '93 te Genk,

waaraan onze verenigingen deelnemen, moeten we bijeenkomen. Op 17 november '93 zal konsul Reyhan Akant in de moskee van Waterschei (adres) een vergadering houden. Op deze vergadering moeten alle verantwoordelijken van de verenigingen aanwezig zijn, de hieronder genoemde verenigingen zullen hieromtrent informatie krijgen."

Volgens de Genkse Koerden is *Het Belang van Limburg* in de val getrapt. Deze krant publiceerde gisteren op de voorpagina onder de kop 'Koerdische provokatie in Genk' een kort artikel waarin gewag wordt gemaakt van een "incident tussen Koerden en Turken". Burgemeester Jef Gabriëls van Genk zou volgens het Belang een beroep gedaan hebben op de Turkse konsul, die zou hebben

laten weten dat zijn landgenoten de Koerdische vlag inderdaad een provocerend element vinden.

Paul Salmon van de Genkse Integratiedienst: "Ik vind het treurig dat dit het enige is waarover een Limburgse krant geschreven heeft in verband met een weekend Prisma '93. Wij hebben inderdaad heel wat energie gestoken in het uitklaren van dit konflikt, maar er is geen echt incident geweest en bovendien was dit probleem van ondergeschikt belang in dit weekend. Veel belangrijker vinden we de uitstekende sfeer die er heerste, dat de grote meerderheid van de talrijke bezoekers Vlamingen waren en dat iedereen heeft kunnen voelen dat kulturen naast elkaar geen bedreiging maar een verrijking zijn." (zie ook p.18) (JVR)

Koerdische provocatie in Genk

GENK.— Tijdens de multiculturele beurs Prisma '93 in het cultureel centrum van Genk heeft zich een incident voorgedaan tussen Turken en Koerden. Aanleiding daarvoor was de aanwezigheid van een vlag, die de Koerdische stand sierde. Burgemeester Jef Gabriels moest een beroep doen op de Turkse consul, die per fax liet weten dat zijn landgenoten de Koerdische vlag «een provocerend element» beschouwen. Na overleg beslisten de Koerden hun vlag te strijken.

Al weken voor aanvang van de beurs was er spanning tussen beide gemeenschappen. Toch besliste de gemeentelijke integratiedienst dat ook de Koerden, net zoals een 70-tal andere verenigingen, aan de beurs mochten deelnemen.

Paul Salmon van de organiserende integratiedienst: «Uitgangspunt van Prisma '93 is dat iedere vereniging recht op vrije meningsuiting heeft, zonder daarbij te provoceren. Voor ons is moeilijk in te schatten welk element aanleiding tot provocatie kan geven. We zijn bijzonder blij en opgelucht dat het gezond verstand tenslotte heeft gezegd. Daardoor mogen we deze beurs, die met ruim 7000 bezoekers een overrompelende belangstelling kende, in alle opzichten als geslaagd beschouwen.»

Het Belang van Limburg * 29.11.1993

P.Ae.

Geen verbod PKK in België

BRUSSEL/STUTTGART
BELGA.

Minister van Binnenlandse Zaken Louis Tobback (SP) ziet voorlopig geen reden om de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) in België te verbieden. Dat zei hij zaterdag in gesprekken met de BRTN-radio en -televisie. De als uiterst links bekendstaande organisatie werd vrijdag in Duitsland buiten de wet gesteld. De PKK streeft naar een onafhankelijke Koerdische staat in het zuidoosten van Turkije en pleegde overal in Europa aanslagen tegen Turkse doelwitten. Tobback waarschuwt de Koerden wel geen aanslagen tegen Turkse doelwitten uit te voeren. Terreur of chantage zullen hard worden aangepakt, verzekerde de minister. Enkele honderden Koerden hebben zaterdag in een aantal Duitse steden gemanifesteerd tegen het verbod op de Koerdische Arbeiderspartij (PKK), waardoor ook 35 van haar zusterorganisaties getroffen worden. Volgens de politie kwam het in Stuttgart tot inci-

denten, waarbij 20 van de 200 betogers werden gearresteerd. In Stuttgart demonstreerden, parallel met de Koerdische betoging, ook tweehonderd mensen, onder wie veel kommunistisch georiënteerde Turken, tegen de onderdrukking van landgenoten in hun geboorteland. Zij hadden kritiek op foltering door de Turkse autoriteiten van opposanten en de export van Duitse wapens naar Turkije. In Duitsland heeft de PKK 4.000 leden, maar van de 450.000 Koerden die er wonen, worden er 40.000 als aanhangers van uiterst links bestempeld.

Turkse autoriteiten hebben zaterdag tien Britten vrijgelaten die meer dan een dag aangehouden bleven, omdat de tien de Turkse wreedheden op de Koerdische bevolking in het zuidoosten van het land wilden onderzoeken. Een Fransman en een Deense, die de groep begeleidden, werden ook vrijgelaten. Zij waren naar Turkije gegaan op uitnodiging van het 'Komitee voor Koerdische Solidariteit'.

DE MORGEN Maandag 29 november 1993/

Turkse luchtmacht bestookt Noord-Irak

ANKARA/PARIJS (reuter) — Turkse oorlogsvliegtuigen voerden aanvallen uit op Noord-Irak, zo meldde het semi-officiële Turkse persbureau Anatolia dinsdag. Volgens die bron waren de aanvallen gericht tegen stellingen van de separatistische Koerdische Arbeiderspartij (PKK).

Het persbureau berichtte dat

de Turkse luchtmacht zestien aanvallen ondernam op negen doelwitten van de PKK in gebieden die werden geïdentificeerd als Mazi, Karyaderi, Sinji en Sivi. De aanvallen hadden maandag plaats en duurden vijf uur, zo werd meegedeeld.

Turkse troepen ondernamen in oktober 1992 eveneens een grensoverschrijdende aanval in Noord-Irak. Toen deden ze

ra mee dat de Koerdische separatisten uit hun vermeende bases in het gebied verdreven werden. Volgens Turkije keerden ze daar terug.

De PKK voert sinds 1984 een gewapende strijd voor een Koerdische staat in het zuidoosten van Turkije. Bij de strijd kwamen tot dusver ongeveer 10.000 mensen om.

Groepfeest... in een ander kleedje

Een bestuursvergadering enkele maanden terug: één van de agendapunten is ons jaarlijks groepsfeest. Telkens opnieuw een overwegen van: "doen we een namiddagactiviteit, wat gaan we eten, hoe zal de avond verlopen?" We besluiten het dit jaar sober te houden d.w.z. geen namiddagactiviteit en verrassingsbroodjes als maaltijd maar toch organiseren we iets speciaals. Nog vol van de toffe kontakten tijdens het Koerdisch weekend en de uitbundige sfeer op hun dansavond willen we ook graag onze groepsgenoten daarmee laten kennismaken. Dus we nodigen onze Koerdische dansvrienden uit en maken er een toffe dansavond van.

Op 2 oktober kwamen we dan ook allemaal samen in het St. Jozefzaaltje te Hummelgem. Het werd even wat afwachten en aftasten of wij niet teveel overdonderd zouden worden door hun geluidsinstallatie die wat sterker was als de onze. Tijdens het eten kan iedereen al wat gewoon raken en een babbeltje slaan want tijdens de gewone oefenstunden blijft daar niet zoveel tijd voor over. De kinderen palmde al snel de dansvloer in en genoten van de vrije ruimte en ook van de dansjes die nadien met hen gedaan werden. En dan was het even stil geworden; tenminste toch voor ons want de Koerden brachten ons hun dansprogramma. Alhoewel er waren ook enkele Vlaamse gezichten te zien eh Sabine, Chantal en Christine. Het was ook nu weer erg indrukwekkend om het enthousiasme te zien en te voelen bij deze mensen. Dans leeft en daar kan je echt niet naast kijken.

Na het optreden dat voor de kinderen misschien wat lang duurde konden we zelf onze benen losschudden. Eerst op z'n Koerdisch, met live begeleiding en daarna ons doorsnee-programma. Voor de Koerden was de kennismaking met onze dansen ook een nieuwe ervaring waar ze vol enthousiasme aan meededen.

Het programma was nu wel wat eenvoudiger misschien omdat we wilden dat iedereen kon meedansen met een minimum aan uitleg, maar ik vond het plezierig en elke dans werd door onze Koerdische vrienden met applaus herhaald.

Tussendoor ook een moeilijk dansje om voor elk wat wils te bieden.

In elk geval was de avond snel om en het groepsfeest van

Schampavie Nossegem was eens helemaal in een ander kleedje gestoken. Misschien ook een idee voor jouw groep?

Hilde Vantilt

International Conference
IRAQI KURDISTAN:

The need for continuing support and development

Stichting Nederland-Koerdistan • *Netherlands Kurdistan Society*

Waterlooplein 205 • 1011 PG Amsterdam • Netherlands • fax (31)-20-6452777 and (31)-20- 6388345

CONCLUSIONS OF THE CONFERENCE

Two-and-a-half years after the uprising against the Baghdad regime, and more than a year after the establishment of a democratically elected regional government, the genuine potential that exists for development in Iraqi Kurdistan still faces numerous obstructions. Recovery from social and economic devastation and the rebuilding of a viable economy are constantly being hampered by serious shortages of all kinds. These are engendered by the pernicious effects of UN sanctions and the total blockade imposed by Baghdad, but are further exacerbated by continuing military attacks on the region from all sides.

What has been achieved so far can only be safeguarded by continuing support and development. Moreover, it is evident that the success of existing and future projects depends on enhanced coordination between the regional government, Kurdish NGOs and foreign NGOs.

The conference, 'Iraqi Kurdistan: *The need for continuing support and development*', that has taken place between October 10th and 12th in Brussels, was organized in order to take concrete steps towards these goals. Important aspects both of general policy and of the problems associated with implementing specific projects were tackled in plenary sessions, workshops and group discussions.

Actions taken at the conference

1. The establishment of a platform with a permanent secretariat to enhance cooperation and coordination among the European NGOs working in Iraqi Kurdistan.
2. Establishing the need for a basic law and guidelines as a framework to regulate the operation of the Kurdish NGOs.
3. Establishing the need for a basic law and guidelines by the Regional Government as a framework to regulate the operation of foreign NGOs in Iraqi Kurdistan.

Recommendations

1. Recognition of the regional administration as the legitimate democratically elected government of Iraqi Kurdistan.
2. The essential need for permanent allied protection.
3. Selective lifting of UN sanctions on Iraqi Kurdistan.
4. The unfreezing of Iraqi assets to help reconstruction projects.
5. Establishing a coordination and information board to channel foreign NGOs.
6. Establishing a planning authority for reconstruction and development.

ENSITITUYA KURDÎ YA BRUKSELÊ

Instituya Kurdî ya Brukselê rêxistineke civaki û çandîye. Ew ne girêdayî tu partiyekê siyasî ye. Di Çiya 1978 de, bi navê Têkoşer, Yekitîya Karker û Xwendekarên Kurd li Beljîka, û paşê di Gulana 1989 de, bi navê Enstituya Kurdî ya Brukselê ava bûye. Ew alîkariya maddî ji Wezareta Çandê ya Beljîkî distîne. Du amancên wê hene : Ji alîkî alîkirîna Kurdên ku li Beljîka rûdinên, ji bo ku karibin di civaka beljîkî de baş bijîn "Intégration", bêt ku zanava xwe ya çandî hunda bikin, û ji alîkî din ji agahdarkirîna Beljîkî, Ewropî û kesên din li ser dirok û çanda kurdi.

XEBATA ROJANE (Ji 1983 de) : Ji Dusem heta Inî, saet 9-17 :

Fêrên zîrnêr.

Alîkariya civakî.

Weşan : Buitena agahdariyê, dosya û pirtûk bi zimanên cihê.

Pirtûkxane : Çend sed pirtûk û kovar bi zimanên cihê.

Mêdyatêk : Filmên vidéo, diyoazitiv, sêlik û kasetên muzîka kurdi.

Pêkanîna konferans, şevên çandî û raberîyan.

Hevkarî bi zanîngehên cihê re.

Hevkarî bi rêxistinên dêmokratîk ên ku bi pirsên derhatîyan, mafên mirov û gelan xerik dibin re.

ENDAMÊN SEREFÊ :

ALALOUF Mateo, ANCIAUX Robert, BASTENIER Albert, COPPIETERS Maurits, CREUZ Serge, DASSETTO Felice, DE KOCK Marc, DELVAUX André, EISENDRATH Henri, HOUTART François, HUMBLET Jean-Emile, JOSPA Yvonne, LEFIN Paul, MARTENS Albert, MERTENS Pierre, ROOSENS Eugène, SCHEINERT David, SOMVILLE Roger, THOMAS René, VAN BRUINNESSEN Martin, VAN PAEMEL Monika, ZANDERS Jean Pascal.